

NƏRGİZ AĞAYEVA

İNTERYER

BƏZƏK MATERIALLARI

DƏRSLİK

İNTERYER BƏZƏK MATERİALLARI

Dərslik

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin "Dizayn" kafedrasında tədris olunan "Bəzək materialları" fənninin dərslisi kimi № 050321 "Dizayn" ixtisasının bakalavriat pilləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Dərslük Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin Tədris Metodiki Şurasının 16 noyabr 2021-ci il tarixli iclasının "01" sayılı protokolundan çıxarışa əsasən nəşrə təsdiqlənmişdir.

Tərtib edən: **Ağayeva Nərgiz Əli qızı**
AzMIU Memarlıq fakültəsi "Mühit dizaynı" kafedrasının dosenti, AMİ-nin üzvü, BMA-nın professoru

Rəyçilər: **Qasımzadə Elbay Ənvər oğlu**
AMİ-nin İdarə Heyətinin Sədri, AzMIU "Memarlıq və Şəhərsalma" kafedrasının müdiri, ŞÖBMA-nın akademiki və vitse-prezidenti, professor, BMA-nın Moskva bölməsinin akademiki, Respublikanın Əməkdar Memarı

Hacıyeva Yeganə Ərşad qızı
AzMIU Memarlıq fakültəsi "Mühit dizaynı" kafedrasının müdiri, professor, Memarlıq üzrə fəlsəfə doktoru, Respublikanın Əməkdar Memarı, AMİ-nin üzvü

Elmi redaktor: **Şərifova Aytən Kamandar qızı**
AzMIU Memarlıq fakültəsi "Mühit dizaynı" kafedrasının baş müəllimi, Memarlıq üzrə fəlsəfə doktoru

Dizayn: **Novruz Novruzov**
Gülnar Səfərova

Dərslinin rus dilindəki versiyasının müəllifi; həmkarım – "Mühit dizaynı" kafedrasının baş müəllimi, m.ü.f.d. T.R.Əbdülrəhimovaya dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Həmçinin, dərslinin tərtibində əməyi və təmənnəsiz dəstəyi olan; Xalça bölümü üçün təqdim olunan nadir təsvirlərə görə – görkəmli İş Xadimi Araz bəy Mehdiyevə və görkəmli Xalça Araşdırmaçısı Vüqar bəy Dadaşova öz dərin təşəkkür və ehtiramlarımı yetirirəm.

Ağayeva Nərgiz Əli qızı, "İnteryer bəzək materialları", Dərslük, Bakı, 2022, 304 səh.

"İnteryer bəzək materialları" dərslisi; memarlıq, interyer-dizayn mühitində bəzək materiallarının tətbiqi, yaranma tarixi, xassə və xüsusiyyətlərinin araşdırılması, materialların məntiqi işləmə imkanları, onlardan məharətlə istifadə, tətbiqi vərdiş, imkan və bacarıqları, peşəkar fəaliyyət dairəsini müəyyənləşdirən material-sursat bazasını formalaşdırmaq, optimal seçim etmək bacarığı prinsipləri və istifadə vasitələri ilə oxucunu tanış edir.

Dərslük Memarlıq fakültəsinin "Dizayn" ixtisasında təhsil alan tələbələr və fəaliyyətə yeni başlayan memar, peşəkar səviyyədə interyer tərtibatı ilə məşğul olan dizayner, dekorator-tərtibatçı və müəllimlər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti
“Mühit dizaynı” kafedrası

Nərgiz Ağayeva

İNTERYER BƏZƏK MATERIALLARI

*(Memarlıq fakültəsi, “Dizayn” ixtisası
üzrə bakalavr pilləsində təhsil alan tələbələr üçün dərslik)*

BAKI – 2022

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	6
FƏSİL I. DİZAYN MÜHİTİ OBYEKTLƏRİNİN KONSTRUKTİVLƏNDİRMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ	9
1.1. Dizayn mühitində formanın konstruktivləndirmə vacibliyi	10
1.2. Dizayn mühitində konstruktiv müxtəliflik	11
1.3. Dizayn mühitində konstruktiv çoxfunksionallıq	13
1.4. Dizayn mühitində konstruktiv modulluq	16
FƏSİL II. DİZAYN VƏ MÜASİR MATERİALLAR	19
2.1. Dizayn sahələrinin yeni materiallara cəhətlənməsi	20
2.2. Materialın konstruksiyada istifadə rasionallığı	20
2.3. Bəzək materiallarında gigiyena və ekologiya amilləri	23
2.4. Material – məmulatın bəzədilmə vasitəsi kimi	25
2.5. Materialın faktura və tekstura vacibliyi	28
2.6. Material və dəb tandemi	29
FƏSİL III. İNTERYER MÜHİTİ BƏZƏK MATERİALLARININ TƏSNİFATI	33
III.1. İnşaat və interyer tətbiqli materiallar	34
3.1.1. Qədim Roma betonu – bəşəri memarlıqda əlamətdar bir material kimi	34
3.1.2. Təbii və süni daşlar	39
3.1.3. Mozaika	42
3.1.4. Şüşə və “şəffaf” dizayn	47
3.1.5. Metlax plitəsi – ənənəvi bəzək materialı kimi interyerdə mövqe	56
3.1.6. Dekorlandırmada boya	64
III.2. İnteryer divar tətbiqli materiallar	66
3.2.1. Divar üzlükləri	66
3.2.2. Müasir divar üzlükləri	70
3.2.3. Mala materialları	75
3.2.4. Venesiya malası	77
3.2.5. Dekorativ divar panelləri	79
3.2.6. Təbii spon	82
3.2.7. Linkrusta	84
3.2.8. Müasir fresko tipli divar üzlüyü	85
3.2.9. Dekorativ üzlük kərpic	88

III.3. İnteryer döşəmə tətbiqli materiallar	91
3.3.1. Döşəmə üzlük materialları	91
3.3.2. Parket	93
3.3.3. Keramik plitələr	104
3.3.4. Keramik qranit (keramoqranit)	111
3.3.5. Linoleum	116
3.3.6. Laminat	120
3.3.7. Toxunma üzlüklər	122
3.3.8. Xalça	123
3.3.9. Kovrolin	167
3.3.10. Duru (plastik) döşəmələr	170
3.3.11. Plintus	174
III.4. İnteryer tavan tətbiqli materiallar	177
3.4.1. Tavan sistemləri	177
3.4.2. Gipskarton (alçıpan) lövhə	185
III.5. Dekorativ interyer tətbiqli avadanlıq və materiallar	188
3.5.1. İnteryerdə dekorativ parça və tekstil çeşidləri	188
3.5.2. İnteryerdə dekorlandırma element və profilləri (qips, poliuretan və polistirol)	212
3.5.3. Metal vərəqələr	222
3.5.4. Dəri üzlük məmulatları	226
3.5.5. İnteryerin avadanlıq təchizat sistemi	230
3.5.6. Məbel avadanlığında istifadə olunan materiallar	231
3.5.7. İnteryerdə güzgü	238
3.5.8. İnteryerdə fitodizayn elementləri – fitomodul və təbii quru mamır	250
XÜLASƏ	257
ОТДЕЛОЧНЫЕ МАТЕРИАЛЫ ИНТЕРЬЕРА	258
INTERIOR FINISHING MATERIALS	265
TƏTBİQİ TAPŞIRIQLAR	269
ƏDƏBİYYAT	298

GİRİŞ

Müasir dövr – inşaat və bəzək materiallarının geniş çeşiddə seçim bolluğunu və tətbiqi imkanlarını təklif edir. Müasir istehsal texnologiyalarının sürətli inkişafı, müxtəlif fakturalı materialların meydana gəlməsinə aktiv şərait yaratmaqdadır. Əlbəttə ki, bütün bunlar interyer tərtibat həllinə, müasir memarlıq tikili və qurğularının yaranmasına təsir etməyə bilməzdi. Memar və dizaynerlərin istənilən qeyri-adi yaradıcı ideyasının reallaşdırılması artıq mümkün və labüddür.

İstehsalın yeni texnologiyalarla artımı, insanın dünyaya baxışını və əhatə mühitinə olan münasibətini də tədricən dəyişir. Ən yüksək bina və ya ən iri aşırım yaratmağa cəhdlə, memarlıq sənəti – yeni-yeni elmi kəşflərə və texniki tərəqqiyə hər zaman geniş imkanlar açır.

Memarlıq təcrübi istehsal növü kimi, “keçmişdə” olan inşaatın sınıanmış və etibarlı, rahat və tanış obrazlar sistemini axtarır. Digər tərəfdən isə – o, gələcəyə; orijinallıq, qeyri-adilik meyli ilə yönələrək yenilənməni daima stimullaşdırır. Yeni təmayüllər işıq sürətilə dünyaya yayılmaqda davam edir. Bu baxımdan, bəzək materialları və aksesuarların, boya və fakturaların bolluğu, yeni üslubların “interpretasiyası” və əvəzlənməsi üçün əsaslı zəmin yaradır.

Ultramüasir materiallar əsri adlandırılan XXI əsrin material “palitrası” durmadan artmaqdadır. Bunlara rəmə, mütəxəssis kimi formalaşmış və şəxsi ifa manerasına malik olan hər bir memar-dizaynerin, tədricən məxsusi material, “sursat bazası” da formalaşmaqdadır. Çünki, bir materialın özünü doğrultması – müxtəlif parametrlərdən; *təyinatına müvafiq işləmə məntiqindən, şəraitə uyğun davranmasından, müxtəlif xarici təsirlərə qarşı olan müqavimətindən, uzunömürlüliyündən və s. keyfiyyətlərdən* asılıdır. Yalnız, zaman kəsiyindən materialın özünü necə doğrultmasına “zəmanətverici” fakt kimi yanaşmaq mümkündür.

İnsan varlığı həmişə komfortlu həyata can atmışdır. Elə buna görə ətraf mühitdən təcrid olunan “mikro-mühit” yaratmaq problemi həmişə öz aktuallığını qoruyub saxlayacaqdır. Həmin mikro-mühitin rahat, yaşam və iş fəaliyyəti tələblərinə cavab verməsində rekonstruksiya, planlaşma, dizayn tərtibat həlləri və peşəkar səviyyədə təmirin böyük əhəmiyyəti vardır. Sadaladığımız bütün

bu proseslərin heç biri bəzək materiallarının istifadəsi olmadan həyata keçirilə bilməz.

Bəzək materialları – məkanın yekun dekor tərtibatında istifadə olunan material çeşidləridir. Yalnız bəzək materiallarının tətbiqindən sonra təmir və tərtibat işləri bitkin, keyfiyyətli və səlis görkəm ala bilər. Bəzək materiallarına ehtiyac həmişə duyulmuş və duyulmaqdadır. Onların palitrası gün-bəgün artmaqda və təkmilləşməkdədir. Cəmiyyətin istənilən “təbəqəsinin” interyer obrazı istəklərini həyata keçirən, artıq geniş çeşiddə material palitrası mövcuddur. Bu materiallarla nüxtəlif “kombinasiyalar” yaratmaq da həddən artıq maraqlı bir prosesdir. Bəzən, özünü bir mühitdə bəlli edən bir material, digər fərqli mühit üçün də maraqlı effekt verə bilər. Bir sözlə, material palitrasının xarakterik xüsusiyyətlərini araşdırmaq, olduqca, səy tələb edən bir sahədir.

Bəzək materialları çeşidlərinə, ənənəvi və ultramüasir materialları; *parket, laminat, divar kağız və üzülklərini, mərmər, qranit, keramik plitələri, keramoqranit, linoleum, kovrolin, tavan materiallarını, divar pannelərini, süni və təbii daş elementlərini, dekorativ mala, lak və boyaları, freskaları, tekstil çeşidlərini, qipskarton (alçıpan), şüşə elementləri və s.* aid etmək olar.

Demək olar ki, müasir inşaat və bəzək materiallarının bolluğu, istənilən memarlıq layihə təklifinin həyata keçirilməsinə imkan yaradır. Əsas məsələ, uğurlu və düzgün seçimin aparılması, təyinatına uyğun tətbiq edilməsindədir. Deməli, bu günki dizayn aləmində əsas qaydalardan biri, “art obyekt”in uğurlu obrazının tapılmasından və həmin obraza “həkk olunan” materialların düzgün seçiminə ibarətdir.

Müasir bəzək materiallarının çeşidinin geniş və rəngarəngliyini nəzərə alaraq, onların istehsalının aşağıdakı standartlara tabe olduğunu qeyd etmək lazımdır:

- *uzunömürlülük;*
- *möhkəmlik;*
- *dayanıqlıq;*
- *odadavamlılıq;*
- *istismar rahatlığı və praktikliyi;*
- *qulluq rahatlığı;*
- *forma, faktura və rəng həllərinin bolluğu.*

Bəzək materiallarının əsas xassələrindən biri, estetik təəssürat yaratmaqdan əlavə, vizual tərtibat həllərinin yerinə yetirilməsindən də ibarətdir. Məs; *vizual olaraq məkanı genişləndirmək, otağa əlavə həcm gətirmək, məkanı kiçiltmək, uzatmaq, planlaşma və inşaat təhriflərinə düzəliş vermək və s.*

Müasir insanın həyatı tələblərindən ən əsası, onun komfortal yaşam tərzinin təşkilindən ibarətdir. Bu baxımdan, materialların da seçim təsnifatı, bu tələbatın ödənilməsi mövqeyindən əsaslandırılmalıdır. Dəblə müqayisədə “komfort” anlayışı uzun illər öz statik mövqeyini hələ də qoruyub saxlamaqda, doğrultmaqdadır. Materialların komforta xidmət etməsinin böyük əhəmiyyəti vardır. Qeyd edək ki, inşaat və bəzək materiallarına diqqətlə yanaşdıqda, elə materialların özünün həmin obraz və ideyalar məcmuyunu dikte etməsinin şahidi olarıq. Elə buna görə, memar və dizaynerlərin bəzək və inşaat materialları ilə mütəmadi tanışlığı (*xassə, keyfiyyətlərinin öyrənilməsi, tədqiqi və tətbiqi*) vacib məsələlərdən sayılır.

Beləliklə, **bəzək materialları** – inşaat və təmir fazasını tamamlayan, interyer və binanın yekun görkəmini formalaşdıran, ona individualıq, bitkinlik və gözəllik verən materiallar toplusudur. Onlar özündə dekorativ yükü daşımaqla, materiala xas bütün keyfiyyət parametrlərinə də cavabdehirlər. Bəzək materialları adətən; *funksional təyinatı, materialın xarakterinə, işləmə məntiqinə və səthin növünə* görə bölünürlər.

Hazırkı **“İnteryer bəzək materialları”** dərslisi; memarlıq, interyer – dizayn mühitində bəzək materiallarının tətbiqi, yaranma tarixi, xassə və xüsusiyyətlərinin araşdırılması, materialların məntiqi işləmə imkanları, onlardan məharətlə istifadə, tətbiqi vərdiş, imkan və bacarıqları, peşəkar fəaliyyət dairəsini müəyyənləşdirən material-sursat bazasını formalaşdırmaq, optimal seçim etmək bacarığı prinsipləri və istifadə vasitələri ilə oxucunu tanış edir.

“İnteryerin dizayn tərtibatı” və “Bəzək materialları” fənnlərinin nəzəri-təcrübi tədrisini əhatə edən tətbiqi tapşırıqlar (kurs tapşırıq və diplom layihələri) – tələbələrin fənnin mahiyyətini kifayət qədər mənimsəməsindən xəbər verir.

“İnteryer bəzək materialları” dərslisi – Memarlıq fakültəsinin “Dizayn” ixtisasında təhsil alan tələbələr və fəaliyyətə yeni başlayan memar, peşəkar səviyyədə interyer tərtibatı ilə məşğul olan dizayner, dekorator-tərtibatçı və müəllimlər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

I FƏSİL

DİZAYN MÜHİTİ
OBYEKTLƏRİNİN
KONSTRUKTİVLƏNDİRMƏ
XÜSUSİYYƏTLƏRİ

1.1. DİZAYN MÜHİTİNDƏ FORMANIN KONSTRUKTİVLƏNDİRMƏ VACİBLİYİ

İnsan tərəfindən bu və ya digər tərzdə yaradılan hər nə varsa, məqsədyönlü xarakter daşıyır və istehsal prosesində insan problemlərinin yaradıcı və dərrakəli həllində dizayn əsas rol oynayır.

Dizayn (ing. “design” – *ideya, layihə, rəsm*) termini – bizi əhatə edən əşya mühitinin estetik və funksional keyfiyyətlərinin formalaşması məqsədini güdən müxtəlif layihələndirmə – yaradıcılıq fəaliyyəti kimi başa düşülür. Daha konkret isə dizaynı-bədii konstruksiyalandırma da adlandırmaq mümkündür.

Dizaynda formanın konstruksiyalandırması əsas yerlərdən birini tutur, çox vaxtlar isə bu anlayış həttə dizaynın sinoniminə də çevrilir. Əbəs deyil ki, çox illər əvvəl dizaynerləri rəssam – konstruktör adlandırırdılar. Bununla belə dizaynda konstruksiyalandırma özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir.

Tarixdən bəlli olduğu kimi, inşaatda istifadə olunan ilkin materiallar içərisində; **daş** və **taxta**, hələ də öz mövqeyini qorumaqdadır. Bəşəri memarlıq tarixində (müxtəlif tikili və qurğuların həyata keçirilməsi nəticəsində) əldə olunan sistemləşmiş təcrübə hesabına isə – inşaat və memarlığın nəzəri əsası formalaşdırılmışdır. Zaman kəsiyindən özünü doğruldan, tanış konstruktiv üsul və həllər nəticəsində bütün memarlıq üslublarının əsası qoyulmuşdur. Aşağıdakı sıralanmada bəlli konstruktiv sxemlərin yaranma təsnifatını izləmək mümkündür:

1. **Tir-dayaq** (b.e.ə. XIII ə.) – *yaşayış məkanları, məbəd və saraylar*;
2. **Tağ və tağbənd** (b.e.ə. I ə.) – *akveduk, körpü, günbəz və çatılar*;
3. **Ferma** (XVIII ə. ortaları) – *iri aşırımlı körpülər*;
4. **Haşiyə-aşırım** (XIX ə. əvvəli) – *çoxmərtəbəli binalar və iriaşırımlı qurğular*;
5. **Vant** (XIX ə. sonu) – *körpü, stadion və zal örtükləri*;
6. **Tent** (XX ə.) – *stadion, ictimai və anbar qurğu örtükləri*.

Tarix boyunca, insan özünün memarlıq-inşaat fəaliyyətində intuitiv və şüurlu surətdə canlı təbiətə müraciət edib. Bu, əsasən, təbiətdə mövcud olan formaların estetik mükəmməlliyindən, konstruksiyaların rasionallığından irəli gəlir. Memarlıqda canlı təbiət formalarının və quruluş qanunauyğunluqlarının tətbiqi müsbət

nəticələr vermiş, yeni plastik forma və elementlərin yaranmasına səbəb olmuşdur.

Memarlıq – dizayn yaradıcılıq aləmində təbii formaların mənimləmə prosesinin ən mürəkkəb dövrü XIX–XX əsrləri əhatə edir. Belə ki, həmin dövrdə dəmir-betonun ixtirası, şüşə və metal konstruksiyaların tətbiqi inşaat texnikasının kəskin yüksəlişi və inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərmişdir.

İstənilən dizayn obyektinə bəzək materialı tətbiq etməmişdən öncə, formanın xarakteri və materialın formada işləmə məntiqi mütləq dəyərləndirilməli və araşdırılmalıdır.

Dizaynda forma – strukturun ifadəsi, tələbinə uyğun, estetik və ergonomik keyfiyyətlərlə də müəyyən olunur.

Formanın əsas obyektiv xassələri: *onun həcmliyi, həndəsiliyi, çəkiliyi, möhkəmliyi, qabarıqlığı, sıxlığı və təzadə yerləşmə xarakterliyi*dir. Formanın bu obyektiv xassələri kompozisiya qanunauyğunluq daşıyıcılarıdır.

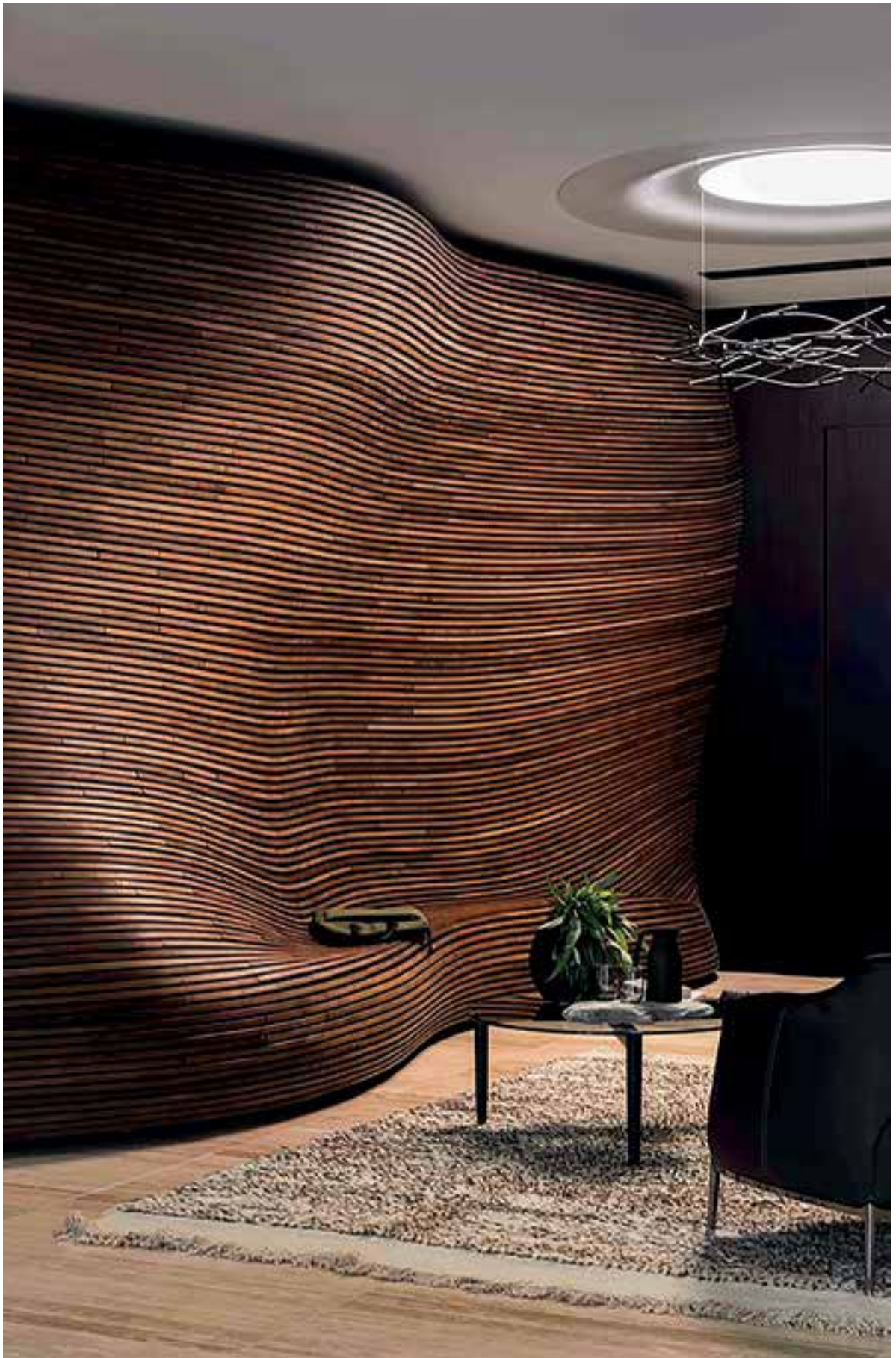
Material forma isə şərti olaraq – həcm adlanır. *Xətlər, nöqtələr, səthlər, keçidlər* və s. formanın həndəsi elementləri sayılır.

İstənilən dizayn obyektinə bəzək materialı tətbiq etməmişdən öncə, formanın xarakteri və materialın formada işləmə məntiqi mütləq dəyərləndirilməli və araşdırılmalıdır.

1.2. DİZAYN MÜHİTİNDƏ KONSTRUKTİV MÜXTƏLİFLİK

Bu gün insanın fəaliyyət dairəsini, əhatəsində cəmləndirdiyi əşyavi çevrəsiz, “dizaynsız” təsəvvür etmək qeyri – mümkündür. Mebel elementləri, qeyim modelləri, müxtəlif texniki vasitələr, müasir avtomobil və kosmik gəmidən tutmuş hər bir predmet və əşya dizayner təxəyyülünün və əməyinin “məhsulu” sayılır.

Dizayner fəaliyyətinin növ müxtəlifliyi istehsal texnologiyaları və istifadə olunan materiallardan asılı olan geniş spektrdə konstruktiv həllər, məmulatın funksional təyinatını, obrazlı ideyalar və müasir texniki imkanlar təklif edir.

Memarlıq aləmində qurğuların zahiri forma zənginliyinə baxmayaraq, əsasən, məhdud konstruktiv sxemlərdən, ənənəvi inşaat materialları, konstruksiya və texnologiyalardan istifadə olunur. Dizayn fəaliyyət növlərində isə imkanlar daha geniş və daha da çeşidlidir. *“Memarlıq – daşda həkk olunmuş musiqidir”* ifadəsinə görə memarın əsas materialı təbii və sünü daş olaraq qalır.

Dizaynerlər isə memarlıqdan fərqli müasir dövrdə müxtəlif materiallarla işləyirlər. Onlardan ənənəvi materiallar; *taxta, daş, dəri, şüşə, keramika, yeni materiallar – metal əritmələr, plastik kütlələr, kompozitlər* və s. misal gətirmək olar. Bununla yanaşı, material palitrası durmadan artaraq, daha gigiyenik, ekoloji, səmərəli, yeni istehsal texnologiyalı ultramüasir materialların mənimsənilməsinə tələb edir.

Məmulatın forma və konstruksiyası tətbiq olunan materialdan çox asılıdır. Dizaynda konstruksiyalar materialın məntiqinə, onun möhkəmlik və plastik keyfiyyətlərinə xidmət edir, bir çox konstruktiv sxemlər isə bilavasitə konkret materiallarla əlaqəli olur. Məs: ağac və metal əyintilərdən mebel, plastik tökmə məmulatlar, metal vərəqələrdən məişət texnikası məmulatları və s.

Bununla yanaşı, müxtəlif materiallarda ifa oluna bilən universal konstruktiv sxemlər də mövcuddur. Lakin eyni konstruktiv sxemdə ifa olunan məmulatın zahiri görünüşü, forması, bir-birindən material, möhkəmlik və plastik xassə-baxımından fərqlənəcəklər.

1.3. DIZAYN MÜHİTİNDƏ KONSTRUKTİV ÇOXFUNKSIONALLIQ

Dizaynda konstruksiya bir neçə funksiya daşıyaraq lazımı *möhkəmlik, sərtlik və dayanıqlığı* təmin edir. Memarlıqda konstruksiyalar; *yükdaşıyan, haşiyələndirici, sərtlik diafraqmalarına* və *konstruksiyalara* bölünür. Bu qruplardan hər biri müəyyən funksiya daşıyan tipologiya və inşaat materiallarına malikdirlər.

Dizayn formada da bu konstruktiv elementlər mövcuddur. Lakin, onlar maşın texnologiyası istehsalına əsaslanaraq məmulatın

Modul – memarlıqda tikili və qurğunun bir hissəsi olmaqla, ölçü vahidi sayılır və müəyyən nisbət, ölçü əldə olunmasında istifadə olunur... Dizaynda da modul – hər hansı əşyanın, cihaz və qurğunun, və ya tikilinin, onların hissələrinin ölçü sisteminin əsasını təşkil edən vahiddir.

formasında cəmlənirlər. Bəzən formanın möhkəmliyini təmin edən konstruktiv elementlər nəinki maskalanmır, hətta ümumi formanın özünəməxsus dekorativ elementinə də çevrilir.

Konstruktiv tələblərə – məmulatın texnoloji və sadə konstruksiyalarının təminatı, materialların səmərəli yığılı, ən az maddi məsrəflərlə; istismar şərtlərinə uyğun olaraq məmulatın möhkəmlik və uzunömürlülüyünün təmini, elementlərin ölçüsünün təyini daxildir. Məmulatların konstruksiyası onların bütün istismar dövründə normal fəaliyyətini təmin etməlidir, yəni səmərəli konstruktiv sxemlər tərtib olunmalı, bütöv məmulatın və fərdi elementlərin sətliyi, təzyiq altında davamlılığı təmin edilməlidir.

1.4. DİZAYN MÜHİTNDƏ KONSTRUKTİV MODULLUQ

Kütləvi sənaye istehsalı texnologiyaları şəraitində formanın müxtəlif və konstruktiv həllərini tapmaqdan ötrü dizaynerlər layihələndirmə prosesində elementlərin modullaşma prinsipindən geniş istifadə edirlər.

Müasir dövrdə modulluq, demək olar ki, dizaynın bütün sahələrində özünü doğrultmuşdur. Konstruktiv elementlərin modulluğu müasir dizaynın xarakterik xüsusiyyətinə çevrilmişdir.

Modul – memarlıqda tikili və qurğunun bir hissəsi olmaqla, ölçü vahidi sayılır və müəyyən nisbət, ölçü əldə olunmasında istifadə olunur.

Tarixdən də bəlli olduğu kimi, əsrlərlə **modul sistemi** tikililərdə tam-hissə əlaqəsindəki harmoniya vasitəsi olub. Modul (*latın*. “*moduls*” – ölçü) – memarlıqda ilkin ölçü vahidi olub tikilinin və

onun hissələrinin bir-birinə olan nisbətlerini müəyyən edən əsas vasitədir. **Dizaynda da modul** – hər hansı əşyanın, cihaz və qurğunun, və ya tikilinin, onların hissələrinin ölçü sisteminin əsasını təşkil edən vahiddir. Modul üçün hər hansı elementin uzunluq ölçüsü götürülür və onun əsasında digər elementlərin ölçüləri müəyyən edilir. Bəzək materiallarının istehsalı və tətbiqində də modul sistemi özünü doğrultmaqdadır.

Şəhər məkanında da (piyada zonaları, küçə, park, meydan) müxtəlif funksiyalı bloklara bilən modul elementlərdən (*talvarlar, köşklər, vitrinlər, ticarət avtomatları, telefon köşkləri* və s.) istifadə geniş yayılmışdır.

Müasir sənaye dizaynında eyni konstruktiv detallar müxtəlif məmulatlarda istifadə oluna bilər. Konstruksiyaların bu cür universallığı istehsalın yüksək səmərəliliyinə aparıb çıxaran səbəblərdəndir.

Müasir dizaynın bir xarakterik cəhəti də formanın mobilliyidir. Dizaynda konstruksiyalar, bilavasitə məmulatın ümumi formasının mobilliyini təmin etməlidir. Məs: *kitab-masa, divan-çarpayı, üstüaçılan avtomobil* və s.

2.1. DİZAYN SAHƏLƏRİNİN YENİ MATERIALLARA CƏHƏTLƏNMƏSİ

Qədim zamanlardan materiallar rəssam və sənətkar yaradıcılığının mövqə və spesifikasiyasını müəyyənləşdirmişdir. Məmulatın istehsalını təmin edən materiallar isə, dizayn fəaliyyətinin növünü, onun ixtisaslaşmasını təyin etməkdədir.

XX əsrə haqlı olaraq yeni texnologiyalar əsrə adlandırılırlar. *Toz-metallurgiya, kompüter və lazer texnologiyaları, mikroelektronika, gen mühəndisliyi, atomun parçalanması* və s. XX əsr özü ilə yeni materiallar da gətirdi. Bu gün bizi hər yerdə ərintilər; *polietilen, poliuretan, polistirol, üzvi kimya birləşmələri, kompozitlər, möhkəmləndirilmiş şüşə, lateks, xollofayber, sintepon* və s. materiallar əhatə edir.

Müasir bazar münasibətləri daima təkmilləşən istehsal prosesini, yeni elmi araşdırmaların, texniki yeniliklərin, ultramüasir materialların tətbiqini tələb edir. Bütün bunlar dizayner yaradıcılığı üçün geniş imkanlar açmaqla, onun peşəkar elmi bilik və bacarıqlarına da xüsusi tələblər qoyur.

Dizaynerin material palitrasında baş verən daimi dəyişikliklər məmulatın formayaranışında da öz izini qoyur. Məs: ekoloji təmiz plastik kütlələrin yaranışı istehsalatda ucuz, yüngül, birdəfəlik qabların kütləvi tətbiqinə yol açdı. Utilitar (universal) proseslərin təşkili zamanı isə eyni material dəfələrlə istifadəyə də verilə bilər.

Daha sonra, şüşəyə plastik qatqıların əlavəsi hesabına “sınmayan şüşə” (trippleks) materialı meydana gəldi və tətbiqi üçün yeni istifadə sahələri yaratdı. Məs: *qab-qacaq, işıq plafonları, yeni mebel növləri, masalar, stullar, rəflər, şüşə laylardan əyintili formalar* və s.

2.2. MATERIALIN KONSTRUKSİYADA İSTİFADƏ RASİONALLIĞI

Materiallar “palitrasına” nəzər salsaq, onların universal olmasının qeyri-mümkün olduğunu şahidi olarıq. Məs: eyni materialdan ərzaq paketi və cihaz düzəltmək məqsədyönlü olmaz. Tez dəyişilən

Bir çox materiallar (təbii və süni olmağından asılı olmayaraq) öz xarakteristikasına görə istifadə və tətbiq olunma məhdudluğuna malikdirlər.

dəb şəraitində isə materialın uzunömürlülüüyü, ümumiyyətlə, yaxşı xarakteristika sayılır.

Bu və ya digər funksiyadan asılı olaraq materialın istifadəsində rasionallıq və seçimli yanaşma tələb olunur.

Bizi əhatə edən məişət əşyalarının çoxu müxtəlif möhkəmlik xassələrinə malik materialların rasionallıq uyğunluğundan təşkil olunmuşdur. Məs: *xrom və keramikanın sintezi, plastik kütlə və dəmir, taxta və şüşə, yun və dəri, taxta və dəri* və s. Bu cür sintezlər vasitəsilə yüksək ergonomik göstəricilər, istismar təhlükəsizliyi və istehsalın səmərəliliyini əldə etmək mümkündür.

Məs: müxtəlif növ bıçaqların konstruksiyalandırma əsasını materialların funksional uyğunluğunun analoji prinsipi təşkil edir. Yəni; tutacaq hissə yüngül materiallardan – taxta və ya plastik kütlələrdən, kəsici hissə isə yüksək keyfiyyətli poladdan hazırlanır. Müxtəlif materialların funksional uyğunluq prinsipinə müasir məmulatların dizayn tərtibatında rast gəlmək olar.

Bu və ya digər materialın seçimi bilavasitə məmulatın istismar şəraitindən asılıdır. Elə buna görə material seçimi prosesində onun fiziki və kimyəvi xassələri, şəraitdən asılı olaraq dəyişmə imkanları analiz edilir.

Bir çox materiallar (təbii və süni olmağından asılı olmayaraq) öz xarakteristikasına görə istifadə və tətbiq olunma məhdudluğuna malikdirlər.

Müasir üzlənmə materialları haqda xüsusi danışmaq olar. Dizayner palitrası artıq müxtəlif materiallarla zəngindir, onlardan; *metal konstruksiyalar üçün plastik kütlələr, "qazon" tipli sintetik örtüklər, taxta plitələr üçün polimer qətran* və s. misal göstərmək olar. Bu cür örtüklər bir neçə funksiyaları birgə daşıya bilirlər; ətraf mühitin neqativ təsirindən qoruma, insanla komfortlu təmasın təşkili və məmulata yüksək estetik keyfiyyətlərin verilməsi.

2.3. BƏZƏK MATERIALLARINDA GİGİYENƏ VƏ EKOLOGİYA AMİLLƏRİ

Bəşər övladı yaranışından ta bu günə qədər, canlı təbiəti ram edə-edə, onun resurslarının maksimum istifadəsinə can atmış, bununla da, təbiətin ekoloji “balansını” pozmağa nail olmuşdur. Üzvi kimya və yeni süni materialların yayılması şəraitində, onların insan tərəfindən istismar təhlükəsizliyi, ekoloji təmizliyi və gigiyenası zamanəmizin ən aktual məsələlərindən hesab edilir.

Bu cür tələblərə əsasən, uşaqların təmasda olduqları məmulat istehsalında qaydalara riayət etmək daha da vacibdir.

Həmçinin, yaşayış və sənaye zonalarında istifadə olunan bəzək materiallarının kütləvi istehsalında da bu cür tələbləri nəzərə almaq lazımdır. Bunlara; *döşəmə və divar örtükləri, müxtəlif lak və boyalar, tavan konstruksiyaları, mebel və avadanlıq üçün istifadə olunan materiallar* və s. aiddir.

Digər tərəfdən, müasir şəraitdə, bizi əhatə edən predmet aləminin ekoloji nöqtəyi nəzərdən tam təhlükəsizliyini formalaşdırmaq da qeyri-mümkündür. Bəzən bütün bunlar texniki və iqtisadi

şəraitdən asılı olur. Çünki ekoloji təmiz, təbii materiallar süni materiallardan daha baha başa qəlir.

Dizayn təcrübəsində material seçiminə “differensial” yanaşma da mövcuddur. Bir şəraitdə özümü qeyri-praktik göstərən bir material digər şərait üçün isə əvəzəlməz ola bilər. Məs: interyerdə mebelin daha gigiyenik və təbii materiallardan olması daha məqsəddəuyğundur, açıq havada isə mebel və avadanlığın ucuz və plastik materiallardan olması özünü doğruldur.

Dizayn fəaliyyəti obyektlərinin bir çoxunun qısa ömürlü-lüyü, məişətdə birdəfəlik əşyaların istifadəsi, utilizə etmək (yenidən bərpa) problemini meydana çıxartdı. Son zamanlar yenidən bərpanın ən yayılmış formalarından biri qablaşma predmetlərinin ikinci emalıdır. Elə buna görə bizim dövrdə dizaynerlər qarşısında nəinki yeni əşya yaratmaq məsələləri, həmçinin onun ikinci istifadəsini də nəzərə almaq durur.

2.4. MATERIAL – MƏMULATIN BƏZƏDİLMƏ VASİTƏSİ KİMİ

Layihələndirmə prosesində memar – dizayner tərəfindən bu və ya digər materialın seçimi nəinki texnoloji, iqtisadi və estetik mövqelərdən, həmçinin bədii-estetik rakurslardan da həyata keçirilir. Dizaynda material adətən, məmulatın özünəməxsus bəzənmə və ifadə vasitəsi kimi baxılır. Materialın faktura və teksturasının bədii vasitə kimi dizayner tərəfindən kamil istifadəsi

İnstallyasiya termini – müxtəlif materialların sintezindən, bir məmulatda istifadəsi mümkün olan kompozisiya ilə ifadə olunur.

məmulatın seçilməsi və yadda qalması üçün vacib şərtlərdəndir. Funksional və texniki tələblərlə yanaşı material səthinin emalı da dekorativ rol oynayır. Buna; *daşın hamarlanmasını, dərinin rənglənmə və hopdurulmasını, metalın parıldadılmasını* və s. misal gətirə bilərik. Bütün bu xüsusiyyətlərin, məmulatın zahiri görüntüsünün əsas götürüldüyü dizayn fəaliyyət növlərində nəzərə alınması daha da vacibdir. Məs; qeyim, ayaqqabı, aksesuar dizaynı, mebel və furnitura, art-dizayn və s.

Dizaynerlər məmulatın xüsusi ifadəsini, adətən, bir məmulatda müxtəlif material kompozisiyaları yaratmaqla da əldə edirlər. **İnstallyasiya** termini – müxtəlif materialların sintezindən, bir məmulatda istifadəsi mümkün olan kompozisiya ilə ifadə olunur.

Bu uyğunluq, eyni tip material kombinasiyasından, məs; tekstura və rəng baxımından müxtəlif olan materialların uyğunluğundan əldə etmək labüd sayılır, məs; *taxta və sədəf, metal və daş, taxta və dəri, taxta və şüşə* və s.

2.5. MATERIALIN FAKTURA VƏ TEKSTURA VACİBLİYİ

Təxəyyülün “məhsulu” olan istənilən yaradıcı ideyanın reallaşdırılma mərhələsi – mütəxəssisləri hər zaman müəyyən bir seçim qarşısında qoyur. Optimal düzgün seçim isə, gələcək obyektin bir-

mənali dəyərləndirilməsində məsuliyyət hissini daha da artırır. Məmulat seçimində optimal variant, yalnız bədii deyil, eləcə də texnoloji tərəfdən dəyərləndirilir. Məhz, bu baxımdan, məmulatın konstruksiyasının səmərəliliyi, yalnız onun xarici görünüşü ilə deyil, həm də materialların düzgün seçimi və hazırlanma texnologiyası ilə bağlıdır. Məmulatın hazırlandığı material həmçinin, onun etibarlılığını, dayanıqlıq və davamlılığını, uzunömürlülüüyünü də müəyyən edir.

Bu baxımdan, memarlıq və dizayn formalarının qavranılmasında səthin xarakteri böyük əhəmiyyət kəsb edir. Çünki, təxəyyülün yaratdığı obraz, yalnız mənəvi hissiyyət “süzgəcindən” keçərək seçilmiş materialın nə qədər önəmli olmağına cavabdeh ola bilər. Texniki anlamda isə, səthin xarakteri faktura və tekstura amili ilə ölçülür.

Faktura – səthin gözlə görünən, vizual qavranılan materialla üzlənmiş hissəsidir.

Tekstura – materialın daxili struktur quruluşunu müəyyənləşdirən tərkib hissəsidir (*müxtəlif ağac, daş, mərmər, keramoqranit, dəmir-beton və s.*).

Teksturanın xassəsi materialın təbii rəngi ilə vurğulanır.

Memarlıq və dizayn sahələrində təbii materiallarla yanaşı, geniş çeşiddə müxtəlif rəngləyici və süni materiallardan da aktiv istifadə olunur.

2.6. MATERIAL VƏ DƏB TANDEMİ

Tarixi inkişaf prosesində, cəmiyyətdə yeni sosial-iqtisadi münasibətlərin formalaşdığı mərhələdə yaranan yeni-yeni tələbatlar, özü ilə birgə, forma və məzmunca fərqlənən yeni predmetlərin meydana gəlməsinə də təkan verir. Həmçinin, yeni materiallar, konstruksiyalar, bədii formalar, gözəllik idealları da təkamülə məruz qalır. Bəzənsə, yaradılan gözəlliyi – dəblə, dəbi isə – üslubla eyniləşdirirlər. **Üslub** – bütünlüklə, insan fəaliyyətinin bədii və ideoloji tərəflərini, aspektlərini əhatə edir. **Dəb** – isə bir çox əsrlər boyu, bilavasitə insani tələbatlara məmnuniyyət hissi gətirən, əşya mühitinin daha çox çevik, dinamik elementlərinə xas keyfiyyətdir. Dəb xüsusiyyətləri, əsasən insanın əşya mühitini, məişətini və s. yeniləmək, təkmilləşdirmək hissindən yaranmışdır.

Üslub – bütünlüklə, insan fəaliyyətinin bədii və ideoloji tərəflərini, aspektlərini əhatə edir.
Dəb – isə bir çox əsrlər boyu, bilavasitə insani tələbatlara məmnuniyyət hissi gətirən, əşya mühitinin daha çox çevik, dinamik elementlərinə xas keyfiyyətdir.

Bəzən materiallar da bizdə bütöv dövrlər və əsrlərlə assosiasiya oluna bilər. Tarixə nəzər salsaq, Qədim Romanın – betonla, mozaika ilə, XVIII əsri – metlax plitəsi ilə, XIX əsri – metallurgiya ilə və s. bəşəri nailiyyət və kəşflərlə iz qoyduğunun şahidi olarıq. Daha sonra; məxmər geyim dəstləri – Orta əsrlərlə, tvid pencək və kostyumlar – keçən əsrin sonu ilə, neylon köynəklər və sukeçirməyən gödəkcələr isə – XX əsrin 60-cı illəri ilə xarakterizə olunur.

Qeyd edək ki, 60-cı illər ümumiyyətlə, süni materiallara dəblə yadda qalıb. Onlardan; *vinil dərinini, neylon, krimplen, süni ipək (viskozə), bolonya, hər cür plastik kütlələr* və s. misal gətirə bilərik.

Plastik kütlənin istifadəsi çox böyük dəyişikliklərə gətirib çıxardı (Plastik – yunan sözü olub, “*plastikus*” – “formanı qəbul edən” deməkdir və 1939-cu ildə icad olunmuşdur.). Hərbi sənayenin yüngül, amma möhkəm olmayan materialı mebel sənayesində, məişət və texniki avadanlıqlarda və s. sahələrdə də tətbiq edildi.

Həmin vaxt, balıqqulağı şəklində ştamplanmış bütöv metal təbəqə, şüşə-fibra və poliestr kimi süni matreiallarla təcrübələrə başlamışdı. Məşhur dizaynerlər bu materiallardan olan çoxsaylı maraqlı modellərə üstünlük verirdilər. Təəssüf ki, bu gözəl modellərin istehsalı baha başa gəlirdi. Kütləvi istehsal yalnız, yeni plastik kütlə – **poliuretan** meydana çıxdıqdan sonra mümkün oldu. İlk poliuretan stul 1963-cü ildə Robin Dey tərəfindən “Hille” firması üçün yaradılmışdır.

Müxtəlifliyi və çoxşaxəliliyi səbəbindən, 60-cı illərdə irəliyə vüsət alan italyan dizaynının təsnifatını verməksə, çox çətindir. Yeni texnologiya və materiallar – *plastik kütlə, şpon, qəlib-*

Dəbin təsiri – dizayn qədər, formayaranmasına demək olar ki, heç bir sahədə özünü biruzə vermir...

Ən keyfiyyətli və təbii materiallardan hazırlanan əşya belə, əgər dövrü ilə, dəblə ayaqlaşmırsa, aktual deyilsə, özünü doğrultmayacaqdır.

lənmiş faner – orta səviyyəli alıcı üçün, ucuz və gözəl mebelin istehsalında böyük fantaziya ilə tətbiq edilirdi. İtalyanlar rənglərdən və lakdan da cəsarətlə istifadə edirdilər.

Bütün bunlar öz izahını elmi-texniki fərəqqinin inkişafında tapır. 80–90-cı illər isə ekoloji problemlərin kəskinləşməsi ilə bağlı, yenidən təbii materiallara qayıdışla özünü doğruldur.

Dəbin təsiri – dizayn qədər, formayaranmasına demək olar ki, heç bir sahədə özünü biruzə vermir. Bunun səbəbini, iqtisadi-bazar münasibətlərində, insani tələbatların artıb-azalmasında, predmet və əşyaların istehsalında tapmaq olar. Ən keyfiyyətli və təbii materiallardan hazırlanan əşya belə, əgər dövrü ilə, dəblə ayaqlaşmırsa, aktual deyilsə, özünü doğrultmayacaqdır.

Bu günün əlamətləri rasionallıq, funksionallıq və komfortla daha çox müəyyən olunur. Predmet mühitinin ən əhəməli atributları da öz görkəmini dəyişərək, yeni təmayül və materiallara istinad götürməli olur.

Bu günün dəb təmayülləri özünü; *paslanmayan poladda, bahalı ağac, oduncaq çeşidlərində (palisandr, makasar, ebonoz, zebrano, tik və s.), sınımayan şüşədə (trippleks), alüminium təbəqələrdə (alukobond), plastik (poliuretan) məmulatlarda* və s. aktiv biruzə verir.

Hər il sənayə istehsalında yeni-yeni süni materiallar icad olunur. Hərçənd ki, materialın yaranışı, onun özünü doğrultması demək deyil. Burada, “vaxt, zaman” məvhumu əsas meyardır. Məşhur memar Alvar Aaltonun “XXI əsr yeni nailiyyətlər əsridir” ifadəsi hələ də aktuallığını qoruyub saxlayacaqdır.

III.1. İNŞAAT VƏ İNTERYER TƏTBİQLİ MATERIALLAR

3.1.1. QƏDİM ROMA BETONU – BƏŞƏRİ MEMARLIQDA ƏLAMƏTDAR BİR MATERIAL KİMİ

Bəşəri memarlıq tarixində antik (qədim) mədəniyyət amillərinin dərinədən öyrənilməsi – gələcək memarlıq incilərinin yaradılması və nəsillərə ötürülməsi posesində əvəzsiz bir mirasdır. Bu baxımdan, bəşəriyyətin tarixi inkişaf mərhələlərini aşağıdakı qaydada sıralandırmaq olar:

1. **İbtidai icma quruluşu** – b.e.ə. 40-35 milyon ildən – b.e.ə. 4 milyon ilə qədər;
2. **Qədim (Antik) Dünya** – b.e.ə. 4 minilliyin sonu – b.e. 476-cı ilinə qədər;
3. **Orta əsrlər** – b.e. 476-cı ildən – XV–XVII ə. qədər;
4. **Yeni dövr** – XV–XVII ə. – 1914-cü ilə qədər;
5. **Ən yeni dövr** – 1914-cü ildən – bizim günlərə qədər.

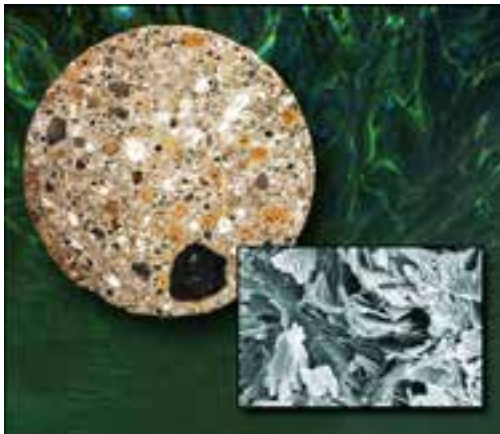
Qədim Misirdə **saxsının** (qum, su tərkibli bişmiş keramik maddə növü) icadı keramik qab və fiqurların yaranmasına təkan verdi. Həmçinin, iri daş emali, yonulması texnikası – gələcək memarlıq-inşaat işlərində inqilabi bir çevriliş idi. Antik mədəniyyət dövründə – b.e. IV əsrdə Xristian dininin bərqərar olduğu Qədim Roma memarlığı silinməz iz və kəşfləri ilə memarlıq yaddaşına əbədi həkk olundu. Roma

imperiyası öz möhtəşəmliyi ilə əsrlərə miras və təqlid ola biləcək yeni sivilizasiya modelinin təməlini qoydu desək, mənəvə yanılmaz!

Roma İmperiyasının səthədləri – İngiltərədən tutmuş Yaxın Şərqlə qədər olan ərazini əhatə edirdi. İmperiyanın çiçəklənməsi – istila və zəbt olunmuş dövlətlərdən əldə olunan gəlir (əsas qazanc mənbəyi kimi) hesabına həyata keçirilirdi.

Qədim Dünyanın mərkəzi və “əbədi şəhər” sayılan Roma memarlığına (Yunanıstandan

*Qədim Roma
betonu
müasirdən
daha önəmli idi*

fərqli olaraq), daha sonralar müasir Avropa memarlığı üçün əsaslı baza rolunu oynayan mürəkkəb və şaxələnmiş memarlıq qurğuları tipologiyasının formalaşması xasdır. Qədim Romaya şəhərsalma amilləri, kamil bina və ictimai xarakterli tikili tiplərinin geniş çeşidliyi;

- yaşayış evləri və saraylar,
 - bazilikalar,
 - forumlar (ictimai yığıncaqlar üçün məkan),
 - amfiteatrlar (məxsusi işgəncəli ayləncə məkanları),
 - teatrlar,
 - məbədlər,
 - cıdır meydanları,
 - bazarlar,
 - anbarlar,
 - körpülər,
 - zəfər tağları,
 - şəhəratrafi yaşayış məkanları (villa),
 - çoxmənzilli şəhər bina strukturu (insula),
 - atrium (daxili həyat məkanı),
 - domus (atriumlu ev),
 - akveduk (su təchizatı sistemi),
 - katakombalar (yeraltı dəfn məkanları),
 - termal hamamlar,
 - yeraltı kanalizasiya sistemləri və s.
- bəşəri dəyəərə malik ixtiralar səciyyəvidir.

Antik beton blok nümunəsi

Qədim Roma beton boru kəmərinin bir hissəsi

Roma ş. Panteon məbədi. B.e. I əsri

*Kolizey
amfiteatrı.
Roma.
B.e. 72–80-ci
illər (I əsr)*

*Konstantin
tağı. Roma.
B.e. 312–315-ci
illər (I əsr)*

Bəşəri materiallar içərisində Roma betonunun icadı məxsusi yanaşma tələb edir. Antik Roma betonunun tərkibi; roma əhəngdaşı, gil, vulkanik tuf (kül), su və putsolan (bərکیدici) kimi vacib komponentləri özündə cəmləyir. Bu tərkibdə istifadə olunan beton materialı nəinki quruda, həmçinin, suda da öz fenomenal möhkəmliyini 2000 ildir qoruyub saxlamaqdadır!

Tikili və qurğularda tağbənd konstruksiyası və order sisteminin aktiv tətbiqi də aşkar idi. Lakin birincisi işlək, lazımınca yüklənmiş olduğundan, order artıq dekorasiya rolunda çıxış etməyə başlamışdı. Buna baxmayaraq, dayaq-tir konstruksiyası vizual olaraq görüntüsünü yenə də saxlayırdı.

Roma İmperiyasının çiçəkləndiyi dövrdə Roma şəhərini 1.5–2.5 milyon əhali təşkil edirdi. Kütləvi əhalisi, sakinləri olan səhərin mükəmməl təchizat (təmiz su, isti su, ifrazatın axıdılması və s.) sisteminin mövcudluğu indiyədək memar və tarixçilərdə böyük maraq doğurur. Əlbəttə ki, bütün bu nailiyyətlər Roma İmperiyasının istila və zəbt etdiyi dövlətlərin resursları hesabına həyata keçirilirdi.

İrimiqyaslı memarlıq tikili və qurğularının inşası – ucuz qul əməyinin kütləvi şəkildə cəlb edilməsi hesabına başa gəlirdi. Həmçinin, yüksək keyfiyyətli memarlıq əsərlərinin həyata keçirilməsi üçün, ümumilikdə inşaat prosesinin peşəkar təşkili də vacib idi. Romalılara təmamilə yeni texnologiya və materialların icadı da xasdır. İlk növbədə **betonun** (e. I ə.) və qarışıq **kərpic-beton** tikinti texnikasının və s. kəşfi, bütün bunlar isə, öz növbəsində yeni memarlıq-konstruktiv formaların – *silindrik, çatı aşırımların, tağ və tağbəndlərin, günbəzlərin, çoxmərtəbəli binaların* və s. formaların meydana gəlməsinə də şərait yaratdı. Bu cür üsul və qaydalar gələcəkdə istənilən memarlıq formasının inşasını labüd etməyə yol açdı.

Qədim Romada “beton” ifadəsi yox idi. Bu ifadə daha sonralar, XVIII ə. ilk dəfə Fransada meydana gəlmişdir. Romalılar isə betonu – yunan mənşəli söz olan “emplekton” adlandırırdılar. Betonun tarixi – sementin meydana gəlməsi ilə ayrılmaz surətdə bağlıdır. Qədim inşaat məhlulları içərisində: gil, yağlı torpaq və su qarışığı möhkəmlik üçün yararlı vasitə idi. Gilin istifadə tarixi b.e.ə. 10 minilliyi əhatə edir.

Qədim roma betonunun aktiv tətbiq dövrü isə b.e.ə. IV – b.e. 700-ci illərini ehatə edir. B.e.ə II minillikdən etibarən beton – bünövrə və yaşayış bina divarları, məbəd və yolların inşasında aktiv tətbiq olunur. B.e.ə. I əsrin sonuna yaxın isə Roma səhərində ictimai xarakterli, monolit divar və bünövrəli binaların inşasına üstünlük verilir.

Bəşəri materiallar içərisində Roma betonunun icadı məxsusi yanaşma tələb edir. **Antik Roma beto-**

nunun tərkibi; roma əhəngdaşı, gil, vulkanik tuf (kül), su və putsolan (bərkidici) kimi vacib komponentləri özündə cəmləyir. Bu tərkibdə istifadə olunan beton materialı nəinki quruda, həmçinin, suda da öz fenomenal möhkəmliyini 2000 ildir qoruyub saxlamaqdadır!

Beton tağbəndli Trajanın ticarət sıraları. B.e. 100–112 illər (I əsr)

Müasir dövrün betonu; sement (əhəngdaşı, gil, qips, qum), xırda daşlar və su tərkibli möhkəm inşaat materialıdır. Lakin, müasir beton tərkibində müasir süni qatqların olduğu surəcdə 20 ilə ovuntu vermək xassəsinə malikdir.

3.1.2. TƏBİİ VƏ SÜNİ DAŞLAR

Təbiətən möhkəm süxur olub, ecazkar görünüşü ilə hər zaman dəbdə və aktual olan materiallar içərisində – **daşlar** məxsusi yer tutur. Rəngarəng növ və təmtəraqlı görünüşü ilə hər zaman memar-dizaynerlərin nəzər diqqətini cəlb edən daşların tətbiqi sahələri də müxtəlifdir. Daşları fərqləndirən cəhət, onların praktikliyi və çox-funksionallığıdır. Daşlar təsnifatına görə 2 növə bölünür: **təbii** və **süni daşlar**. İnteryer məkanında mineral tərkibinə görə istifadə olunan aşağıdakı daşlara üstünlük verilir: *əhəngdaşı (ağlay, travertin), mərmər, qranit, slanets, oniks, kvarsit, bazalt, toskan travertini, tünd travertin, çay daşı* və s. Möhkəmliyinə görə qranit digər daşlardan daha üstün sayılır.

Təbii daşlar

Təbii daşların emalı hələ Qədim Dünya mədəniyyətlərindən də bəllidir. Qədim Romada yeraltı daş karxanalarının olması buna gözəl sübutdur.

Daşların material kimi tətbiq sahələri də genişdir; *divarların üzlənməsi, döşəmə örtüyü, işçi səthlər, ictimai təyinatlı interyerlər, hamam və vanına otaqları, vannalar, çanaqlar* və s. yerləşmələri nümunə gətirmək olar.

Qədimdə daşların emalı gərgin əl əməyi nəticəndə baş tuturdu. Müasir texnologiyalar isə, artıq iri daş massivlərini rahatlıqla *plitalərə, bloklara, lövhələrə və mozaika* hissəciklərinə bölməyə imkan yaradır.

Daşın səthinin emalı onun görünüşünə təsir edir. Səthlər müxtəlif fakturada ola bilər; *hamar, parlaq, mat, satinləşdirilmiş, köhnəldilmiş, dalğavari, didilmiş* və s. Müasir texnologiyalar daş emalını istənilən yaradıcı ideyanı əks elətdirən faktura və formaya (*plitə, blok, mozaika, plitalər, lövhələr* və s.) salmağa qadirdilər. **Qeyd:** mərmər-qranit interyerdə parıltısını saxlamaq, eksteryerdə isə əksinə parıltısını itirmək xüsusiyyətinə malikdir.

Qranit – alovdan yaranmış təbii daş növüdür. Vulkan lavasından yaranan qranit soyuduqdan sonra ultra – möhkəm bir materiala çevrilir. Möhkəmlik və sərtlik xassələrinə görə, yalnız almazla rəqabətə girə bilər. Qranit *cızılmır, şişmir, çatlamır, ovulmur, odada-vamlıdır* və s. keyfiyyətləri özündə cəmləyən estetik görünüşlü bir materialdır. Dünyanın bir çox bölgələrində emal və əldə olunur (İtaliya, Braziliya, Hindistan, Misir, İspaniya, Norveç, Afrika, ABŞ, Kanada və s.).

Qranitlər

Qranit qayaları

Finlandiyanın Həmeenlinna şəhərində Aulanko qranit qalası

Mərmər – ən çox tətbiq olunan təbii inşaat və interyer bəzək materialıdır. Qədim Yunanıstan memarlığında əsaslı iz qoyan mərmər, “parıltılı daş” adı ilə də məşhur olub. Bu parıltılı daşdan ecazkar memarlıq abidələri; Parfenon, Zevs, Artemida və s. məbədlər inşa olunub.

*İstanbulda
Dolmabahçe
Sarayı. XIX əsr*

Qədim Romada da mərmərdən geniş istifadə etmişlər. **David Mikelancelonun** heykəltəraşlıq əsərləri də Roma mərmərindən ifa olunub. Mərmər metamorfik daş süxuru olub, geniş rəng və faktura bolluğuna malikdir. Məs., mərmər – **ağ rəngli, monoxrom və polixrom** teksturalı olur. Rəng çalarlarına görə isə; *çəhrayı, mavi, sarı, boz, yaşıl, qırmızı, qara, qəhvəyi* və s. rənglərdə rast gəlinir. Mərmərin əsas xassələri bunlardır: *möhkəmlik, emal rahatlığı, su keçirməməzliyi, şaxtaya davamlılığı, estetik görünüşü* və s. Mərmərdən universal bir material kimi; *sütünlər, pillələr, işçi səthlər, karnizlər, vazonlar, mozaik döşəmələr, kamin və sobalar, hovuzlar, heykəllər* və s. hazırlanır.

Travertin – əhəngdaşı adı ilə daha çox məşhur olan bu daşın müxtəlif növləri var; məsaməli və sıx (*məsaməsiz*) teksturalı. Tərkibindəki dəmir və orqanik birləşmələr nəticəsində daşın teksturası təbii oyuq və boşluqlarla zəngindir. Oyuqlarla daxilinə süzülən yaz yağışlarına görə isə, rəngində müxtəlif maraqlı çalarlar əmələ gəlir. Ecazkar zahiri görünüşü, onu həm eksteryer, həm də interyer üçün əvəzsiz bir material edir.

Ənənəvi travertin – əsasən, *incə narıncı* və *sarımtıl* rəng çalarlarında olur. Bundan əlavə, *toskan travertini* və *tünd travertin* növləri də mövcuddur. Travertin təyinatına görə həm klassik, həm də müasir təmayüllü interyer üslublarında istifadəyə yararlı sayılır.

*Döşəmədə
travertin*

Süni daşlar

Müasir dövr bəzək materialları içərisində geniş çeşid süni daşlara üstünlük verilir. **Süni daş** – sənaye məmulatı olub, təbii daşın imitasiya variantı sayılır. Təbii daşdan fərqli, sintetik əsaslı süni daşlar öz yüngüllüyü və məsaməsizliyi ilə fərqlənir. Üstün cəhətləri; *istənilən rəng və faktura bolluğu, qismən yüngüllüyü, rahat montaj üsulu, ləkələrə, zərbəyə, isti-soyuğa qarşı olan yüksək müqavimət parametrləri, onların interyerdə istifadə imkanlarını daima genişləndirir.* Süni daşlarla – *fasadlar, döşəmələr, divarlar, pəncərə altlıqları, mətbəx və sanitariya qovşaqlarında işçi səthlər, çanaqlar, masa və mebel elementləri səthləri* və s. ilə bağlı tələbatları ödəmək mümkündür. Süni daşlara misal olaraq:

- *akril,*
- *kvars,*
- *keramoqranit,*
- *kərpic,*
- *keramzit kərpic,*
- *məsaməli kərpic,*
- *korian,*
- *keramik blok,*
- *beton blok,*
- *qazobeton blok,*
- *fibrobeton,*
- *şlakoblok,*
- *köpüklü blok,*
- *süni şpon* və s. göstərmək olar.

3.1.3. MOZAIKA

Mozaika (*fr. mosaïque, it. mosaico, lat. musivum* – həsr edilmiş deməkdir) – müxtəlif janrlı monumental və dekorativ-tətbiqi incəsənət sahələrində, rəngli daşlar vasitəsilə səth üzərində təsvirin kompozisiyada yığılması prosesidir. Mozaikanın tarixi, Qədim Şərqdə – Məsoptamiyada məbəd və sarayların inşası dövrünü – e.ə. 4000 illiyi əhatə edir. Bu dövrün mozaikaları, bişmiş gil çubuq-konusların həndəsi motivlərdə; *romb, üçbucaq* və *ziq-zaqvari* düzülüşdə ifasından ibarət idi. İlk antik mozaika texnikası haqda mənbələr isə, e.ə. 2600–

2400 ii.-də Florensiya mozaikası ilə bağlıdır. Antik mozaikalarda əsasən; *insan, heyvan, mifoloji məxluqlar, dekorativ həndəsi və bitki mənşəli* naxışlar ifa olunurdu.

Qədim Romada mozaika, villaların döşəmə və divarlarında, saray və termal hamamlarda üzük materialı kimi tətbiq edilirdi. Roma mozaikası xirda kublardan ibarət olub, *smalta* adlı sıx vulkanik şüşə materialdan, xirda təbii daş hissəcikləri və çay daşlarından hazırlanırdı.

Qədim dövrün ən məşhur mozaika nümunəsi Pompey şəhərindədir və Makedoniyalı İsgəndərə həsr olunub.

Mozaika sənətinin yüksək dirçəliş dövrünü Vizantiya imperiyası dövrü ilə eyni tutmaq olar. Bu dövrün mozaika texnikası, daha səviyyəli zövqlü, xirda modullu və səlis düzümü ilə fərqlənirdi.

Mozaika Şərq ölkələri hökmdarlarının saraylarında da geniş tətbiqini tapmışdı. Orta əsrlər Azərbaycanının bizə miras qalmış – **Şəki Xan sarayı**, möhtəşəm interyeri və mozaika tərtibatı ilə buna gözəl misaldır. 1762-ci ildə (XVIII ə.) Hüseyn Xan tərəfindən inşa olunan saray, pəncərə oyuqlarındakı rəngbərəng şəbəkə oymaları ilə də məşhurdur.

Əsas mozaika texnikalarını aşağıdakı təsnifatda vermək olar:

1. *Vizantiya* (III–IV ə.)
2. *Florensiya* (XV ə.)
3. *Venesiya* (XVIII ə.)
4. *Roma* (e.ə. IV–II ə.)
5. *Keramik* (e.ə.V ə.)

Mozaika – yüksək plastiklik, suya davamlılıq, istiyə və soyuğa davamlılıq, rahat qulluq, kimyəvi və günəş təsirlərinə dayanıqlıq, bakteriya və mikroorqanizmlərə müqavimətli, müxtəlif rəng çeşidli və s. inşaat-interyer işləri üçün geniş dizayn həlləri imkanı verən unikal bir materialdır.

*Landşaftları və binaları
təsvir edən mozaika.
Əməvi məscidi (Şam Cümə
məscidi), Dəməşq*

*Xəzinə Qübbəsi. 789-90-cı illər.
Əməvi məscidi (Şam Cümə
məscidi), Dəməşq*

*Facial mask, ancient Roman mosaic detail.
Pompeii, Italy*

Yunanistanın Dion şehrindeki Dionis villasından (eramızın II əsri) Dionysus Epiphany mozaikası. Dion Arxeologiya Muzeyi

Düzülüşünə görə xırda elementlərdən olan mozaika, öncədən parça və ya karton təbəqəyə düzülür. Materialın məntiqi işləmə bacarığı həddən artıq hüdüdsuzdur. İstənilən formalı səthdə tətbiq olunmağı rahatlıq yaradır. Həmçinin, mozaikanın bədii imkanları da geniş olub, istənilən motivli rəsmi reallaşdırmağa imkan verir. Bu da dizaynerlər üçün materialı əvəzsiz edən şərtlərdəndir. Düzülüş sonrası isə, epoksid qatqı maddəli aradoldurucu vasitə ilə emal olunmağı gərəkdir. Bu cür doldurucular, materialı və səthi mənfi təsirlərdən, göbələk, kif və s. yad müdaxilələrdən qoruyar.

Mozaikalar məkanın təyinatına uyğun olaraq;

mikro (1/1 sm.),

makro (2/2sm.),

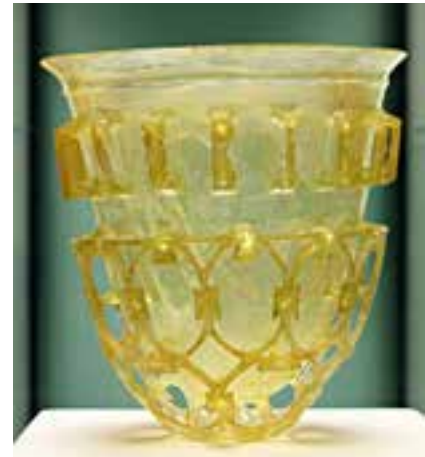
qiper (4,5,6/4,5,6 sm. və s.) parametrlərdə və individual ölçülərdə ola bilər.

Müasir mozaika elementləri üçün; *ənənəvi smalta, təbii daşlar, şüşə qatqılar, keramika, keramoqranit, metal* və digər qarışıqlardan aktiv istifadə olunur. Bütün bu materiallar istənilən yaradıcı ideyanı qərəzsiz reallaşdırmağa şərait və imkan yaradır. Ümumilikdə, mozaika – *yüksək plastiklik, suya davamlılıq, istiyə və soyuğa davamlılıq, rahat qulluq, kimyəvi və günəş təsirlərinə dayanıqlıq, bakteriya və mikroorqanizmlərə müqavimətli, müxtəlif rəng çeşidli* və s. inşaat-interyer işləri üçün geniş dizayn həlləri imkanı verən unikal bir materialdır.

3.1.4. ŞÜŞƏ VƏ “ŞƏFFAF” DİZAYN

Mövcudluğuna verdiş etdiyimiz şüşə – material “aləmin” nümayəndəsi kimi aktuallığını hər zaman qoruyub saxlamışdır. Tarixdən bəlli olduğu kimi, Qədim Misirdə şüşə (vulkanik şüşə – *obsidian*) məmulatlar yalnız fironlara məxsus ola bilərdi. Arxeoloqlar hətta b.e.ə. 2450-ci ilinə aid Mesopotamiyada şüşə muncuqlar aşkar etmişlər. XV–XVI əsrlərdə bədii şüşə üzrə yaradıcılıq işləri İtaliyanın Murano şəhərinə dünya şöhrəti qazandırır. XX əsrin sonu isə, şüşə mebellərin istehsalı və inkişafı ilə yadda qalıb. Zaman keçdikcə, nəinki istehsal texnologiyaları, həmçinin, şüşənin tərkibi (*qum, soda, əhəng, dolomit, qlinozem* və s. kimyəvi qatqılar) də dəyişmişdir. Şüşənin məkanı genişləndirmək və işığı keçirmək kimi xassələri, memar və dizayner-

*Roma
oymalı qədəh.
Eramızın
IV əsri*

Arxeoloji tapıntılar göstərir ki, ilk şüşə eramızdan əvvəl 3000-ci ildə Yaxın Şərqdə və Misirdə hazırlanmışdır. Şüşə insanlara təxminən 50 əsrdir məlumdur

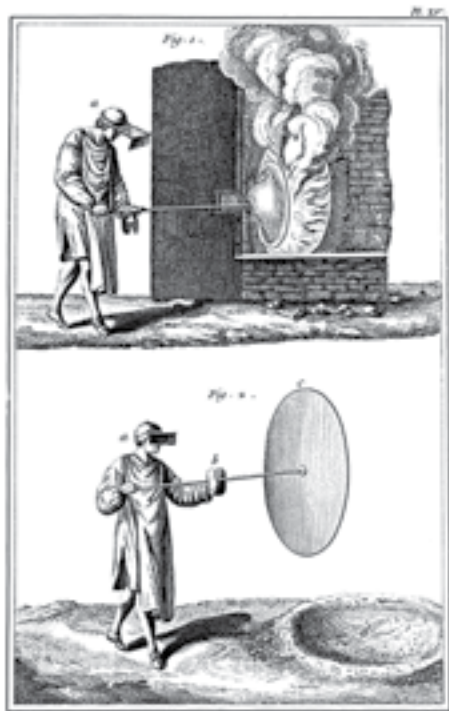
lər tərəfindən həmişə müsbət dəyərləndirilmişdir. Bundan başqa, şüşənin digər materiallarla; metal, ağac və dəri ilə də kombinə edilməsi mümkündür. Əsası isə, şüşə həm **eksteryer**, həm də **interyer** üçün əvəzsiz bir material sayılır.

Lakin, tarixin icmalında şüşəli pəncərə modelləri, heç də hər kəsin əldə edəcəyi bir material olmayıb.

Orta əsrlər, Qotika, İntibah, Barokko və Klassisizm dövrü pəncərələrin tərtibatında müxtəlif cür forma və üsullarını təklif etmişlər. Adətən, pəncərələr bahalı dekorativ görkəmdə təqdim olunan vacib elementlərdən sayılırdı. Qotikanın axırlarından başlayaraq, tikililərin konstruktiv həllindən asılı olaraq silsilə pəncərələr (lentvari) meydana çıxır. İntibah dövründə isə fənər kimi yeni təbii işıqlandırma tipi formalaşır.

Qotika dövrü (*ensiz, dar və düzbucaq şəkilli, səmaya millənmiş formada*) pəncərələri – çox vaxt rəngli şüşəli, böyük ölçülü və müxtəlif konfigurasiyada olurdu. Onlarla yanaşı dairəvi pəncərələr – **xonçalar** mövcud idi. Xonça giriş qapısının üstündə daha effektiv görünüş əldə edirdi. İntibah, barokko və rokoko dövrü pəncərələri tağ formalı sonluqlara malik olurdu. Dekorativ cəhətdən həddən artıq yüklənmiş pəncərə modelləri demək olar ki, konstruksiyayı gizlətmək dərəcəsinə çatdırılırdı.

Yuxarı təbii işıqlanmanın daha bir növü olan **mansard pəncərə** modeli də Avropa memarlığı üçün dəbdə olan elementlərdəndir. Mansard pəncərələrinə dəb barədə danışmağa ehtiyac yoxdur. Şəhəratrafı tikililərdə bu növ gündüz işıqlandırılmasının tətbiqi çox məşhurdur.

Verrerie en bois, opération de chauffer le verre pour tirer et en faire le plat et le porter à la plate.

Şüşənin funksional və estetik tərəfləri ondan maraqlı sənət obyektləri yaratmağa imkan verir. Qeyri-adi optik effektlər, işığı şualandırmaq, neytrallıq, konstruktivlik və s. cəhətlər şüşəni interyerdə vacib elementə çevirir.

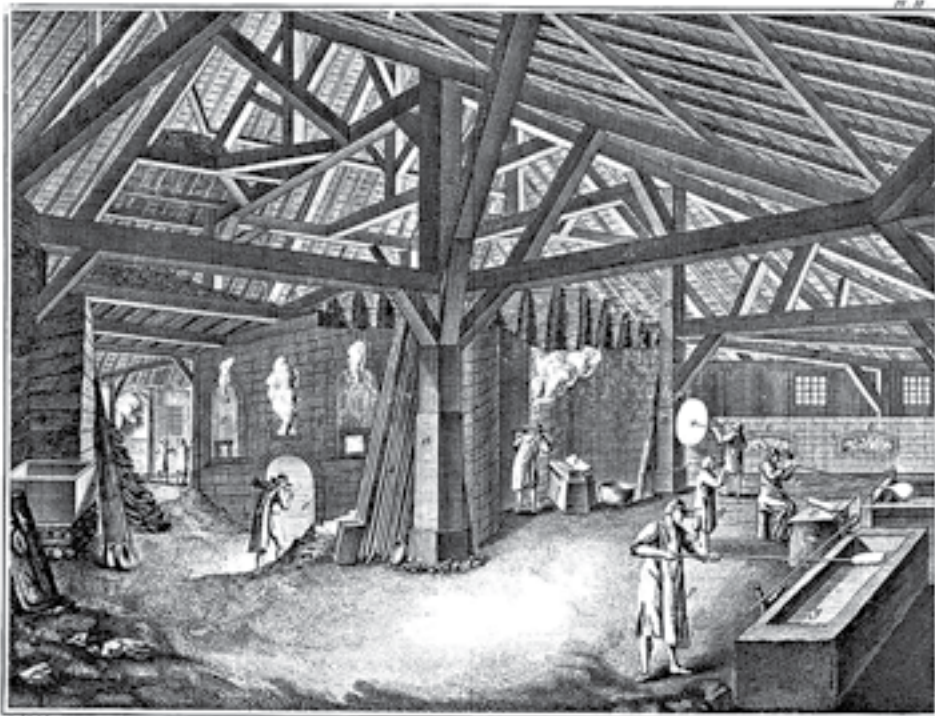

Gündüz işığınyı yaşayış sahəsinə əlavə etməyin bir üsulu da **daxili** pəncərələrdir. Onları layihəyə, əgər dəhlizə kifayət qədər gündüz işığı düşmədikdə, əlavə etmək məsləhətdir.

XX əsrin əvvəllərində – şüşələrin **üfürmə üsulu** ilə hazırlanma qaydasının meydana gəlməsi, şüşələnmə sahəsində böyük inqilab idi. Bu, iri ölçülü şüşələrin hazırlanmasına və transportasiyasına imkan və şərait yaratdı.

Müasir dövrdə isə tikililərdə müxtəlif formalı pəncərə modelləri və çərçivələrinə rast gəlmək artıq adi hal kimi qəbul olunur.

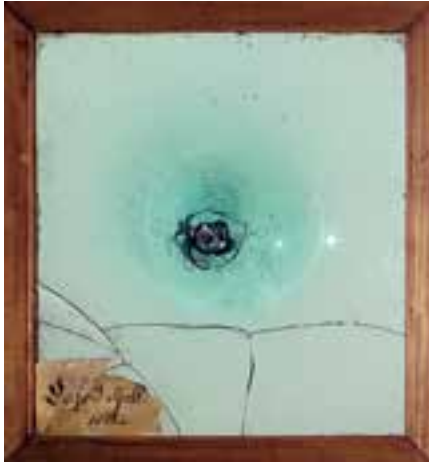
Ənənəvi inşaat və bəzək materialları içərisində şüşənin tətbiqi həmişə maraqlı yaratmışdır. Əsrlər boyu öz aktuallığını qoruyub

Ferrerie en bois, Grande Ferrerie en Plats. Intérieur d'une Halle et différentes opérations de la Ferrerie à Paris.

“Ensiklopediya və ya əsaslandırılmış Elmlər, İncəsənət və Sənətkarlıq Lüğəti”ndən şəkillər, 1656, Fransa

Pontilian şüşəüfürən boru işarəsi ilə İsveçdə üfürülmüş pəncərə şüşəsi. 1742, Kosta Qlasbruk

saxlayan şüşənin interyerdəki “autsayder” mövqeyi artıq geridədir. Bu gün isə – şüşə müxtəlif “amp-lua”larda işlədilər bilən universal materiallardan hesab olunur. *Şəffaf arakəsmə və sütunlar, qapılar, pəncərələr, şabəkələr, pilləkən və məhəccərlər, mebel və taxçalar, çanaqlar, döşəmə və asma tavanlar, çardaqlar, talvarlar, fasadlar, işıq lampaları, çılçıraqlar, plafonlar, qab-qacaq dəstləri* və s. konstruksiya və elementləri şüşədən ifadə etmək mümkün sayılır. Bir sözlə şüşənin istifadə dairəsi çox müxtəlifdir.

Şüşənin funksional və estetik tərəfləri ondan maraqlı sənət obyektləri yaratmağa imkan verir. Qeyri-adi optik effektlər, işığı şualandırmaq, neytrallıq, konstruktivlik və s. cəhətlər şüşəni interyerdə vacib elementə çevirir. Şəffaf konstruksiyalar mühitə minimal təsir göstərərək, istənilən üslubda (“hay-tek”dən tutmuş klassisizmə qədər) özünü doğruldu. Şüşənin həcm yoxluğu onu “abstrakt” materiala çevirir. Şüşənin vizual qeyri-mövcudluğu ətraf mühitin bütün dəyişikliklərinə reaksiya verir. Şüşə qeyri-şəffaf predmetlərin fonunda maraqlı görünüş əldə edərək müxtəlif materiallarla; *metal, taxta, beton, daş, tekstil* və s. əlverişli uyğunluq yaradır.

Şüşə məkanın həcmi artıraraq, müasir dizaynın ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Lakin məkanın harmonik təşkilində şüşənin mahiyyəti hələ də tam formalaşmamışdır. Kütləvi anlamda belə bir stereotip mövcuddur ki, bir material kimi ictimai interyerlərdə şüşə kövrəkliyinə görə özümü tam doğrultmamışdır.

Trippleks şüşə

Müasir istehsal texnologiyalarını nəzərə alsaq, (**tripleks şüşə**) şüşənin 7–8 dəfə möhkəmliyinin əldə olunması maraqlı doğurur və istifadəsi üçün yeni imkanlar açır.

Fakturasına görə şüşələr; *şəffaf, yarı şəffaf* və *mat* olur. Səthin emalı ilə isə müxtəlif fakturalar (*qum-lama, satinləşmə, partlamış, müdafiəli, fasetli, art-vitraj* və s.) əldə etmək də mümkündür. Son illərin daha bir

yeniliyi də, **smart-şüşə** (intellektual şüşə) modelinin meydana gəlməsi ilə bağlıdır. Məxsusi naqillər vasitəsilə şüşə arakəsmələri istəyə bağlı həm şəffaf və mat olmağını təmin etmək mümkündür.

Lakin psixoloji səddi də nəzərdən qaçırtmaq olmaz. Şüşənin interyerdə tətbiqi məkana qeyri-adi, ultramüasir yanaşmanı tələb etdiyindən psixoloji hazırlığa həmişə ehtiyac duymuşdur.

Şüşənin digər materiallarla müqayisədə bahalılığını da diqqətdən qaçırtmaq olmaz.

Dizaynın ən vacib aspektlərindən biri-onun şəffaf, yarım-şəffaf və qeyri-şəffaf materialların tətbiqi sahələrinin araşdırılması və genişləndirilməsi ilə bağlıdır. Məhz, elə bu sahədə eksperimentlərin artması, “gələcəyin dizaynının” vacib məsələlərindən biri sayılır.

Şəffaf materialların sənaye dizaynında da geniş tətbiqi bu sahəyə böyük uğurlar gətirdi. Bu baxımdan, şəffaf elementlərin istifadəsi ilə bağlı eksperimentlər hələ də davam etməkdədir. Dizaynın ən vacib aspektlərindən biri-onun şəffaf, yarım-şəffaf və qeyri-şəffaf materialların tətbiqi sahələrinin araşdırılması və genişləndirilməsi ilə bağlıdır. Məhz, elə bu sahədə eksperimentlərin artması, “gələcəyin dizaynının” vacib məsələlərindən biri sayılır.

Müasir şüşə texnologiyaları vasitəsilə istehsal olunan şüşə növlərini sadalamaq olar:

- *inşaat şüşəsi;*
- *optik şüşə;*
- *güzgüli şüşə;*
- *armaturlu şüşə;*
- *ikili (paket) şüşə;*
- *izoləedici şüşə;*
- *laminə edilmiş şüşə;*
- *teksturalı şüşə;*
- *tonlaşdırılmış şüşə;*
- *blok şüşə;*
- *üzlük şüşə (marblitt);*
- *kvars şüşə;*
- *float şüşə;*
- *orqanik şüşə;*
- *əriyən şüşə;*
- *kimyəvi-laborator şüşə;*
- *lifli şüşə.*

Blok şüşə

Şüşə materiallar içərisində – **blok şüşə** də özünəməxsus mövqedədir. Öncə, bu cür bloklardan yalnız, ictimai xarakterli

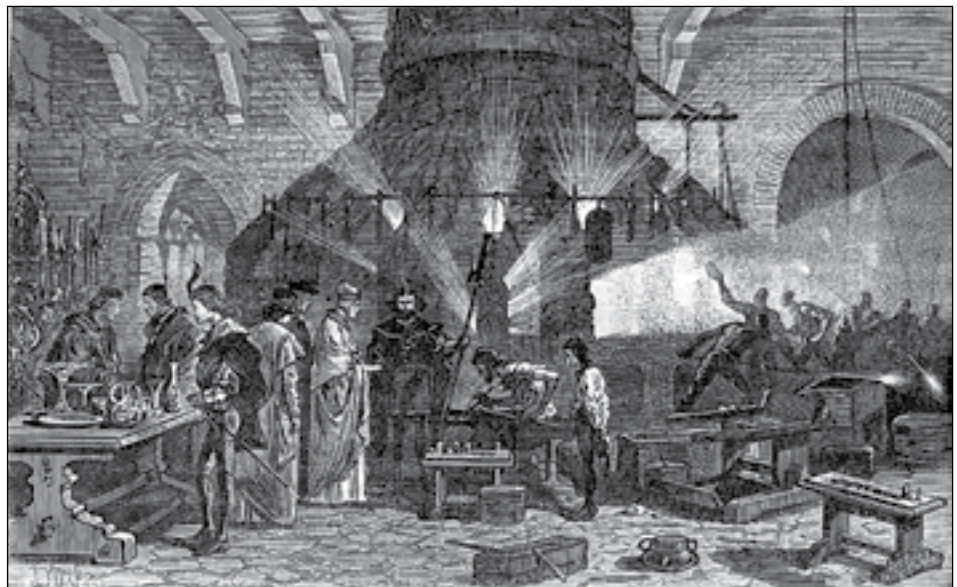

interyerlərdə daha çox istifadə olunurdu. Texniki tərəqqiyə bağlı isə, artıq bu blok şüşələrdən istənilən interyer məkanında maraqlı həllər əldə etmək mümkün sayılır. Blok şüşələr işığı yaxşı keçirir, istənilən rəng çalarında istehsal olunur, olduqca möhkəmdir və daxili arakəsmələr üçün əvəzsizdir. İstənilən əyintili, çevik divar həllərində bu materialdan uğurlu görünüş əldə etmək olar. Blok şüşələr müxtəlif formada; *ənənəvi kvadrat, çevrə, düzbucaqlı və üçbucaqlı* şəkildə istehsal olunur. Bu material işığı yaxşı keçirməklə yanaşı, isti və səs izolyasiya xassələrinə də malikdir.

Dekorativ şüşə – Murano şüşəsi

Ta qədim dövrlərdən Venesiya şəhəri dünyada tayı-bərabəri olmayan şüşə məmulatları ilə məşhur olmuşdur. Öncə, qədim romalılar e.ə. 50-ci ildə şüşənin üfurmə üsulu ilə emalını icad etmişlər. Romalıların bu sahəyə marağı, Şərq ölkələri ilə olan ticari əməkdaşlıqlardan qaynaqlanırdı. VIII əsrdən, Venesiyanın şüşə məmulat istehsalçıları, şüşənin sirrini ciddi surətdə gizli saxlamaqda maraqlı idilər. Bu, o dövrdə Avropada və Dünya bazasında şüşənin ixracı ilə bağlı ticari “hegemonluq”, monopoliyanı saxlamaq məqsədindən irəli gəlirdi. 1204-cü ildə Venesiyanın hakimi **Enriko Dandolo** şüşə sirrinin vahid sahibinə çevrilməklə, şəhərin əsas gəlir mənbəyininin təməlini qoya bildi. Bu peşəkar sirri daha da qorumaq və yanğın fəlakətindən qorunmaq naminə (1291-ci ildə Venesiyadakı şüşə fabriklərində baş verən kütləvi

Enriko Dandolo (1107–1205) Muranonun şüşə fabriklərinə baş çəkir. Louis Figue. Sənaye möcüzələri və ya əsas müasir sənayələrin təsviri. Paris, 1873-1877

*Venesiyalı şüşə
üfürənlər.
XIV əsr*

*Şüşə Muzeyi,
Murano,
İtaliya*

*Mina qatı ilə
bəzədilmiş
billur,
üfürülmüş
və arxa tərəfi
qızılı rənglə
boyanmışdır.
Venesiya,
XVI əsrin
ikinci yarısı*

yanğınlarla bağlı), bütün şüşə üfürən ustaların şəhərdən köçürülməsi əmri imzalandı. Beləliklə, şəhərətrafi körfəzlərdən biri olan Murano şəhərinə (Venesiyadan 1,5 km. aralıda) köçürülən şüşə istehsalı, o gündən **Murano şüşəsi** adı ilə məşhurlaşdı. X əsrə qədər isə Murano – İtaliya üçün əhəmiyyətli sayılan ticari şəhər – liman funksiyasını daşımaqda idi.

XV əsrin ortalarında **Anjelo Baroviyer** (1405–1461) tərəfindən, yüksək dəyərə malik – **billur şüşə** (təməmilə şəffaf şüşə) icad olunur. Muranonun Dünya olkələrini eksklüziv şüşə və billur məmulatlarla təmin etməsi, onun dəyərinin bir daha artmasına əlverişli şərait yaradır.

Şəffaf murano şüşəsinin istehsalı üçün, material tərkibinin qorunması və hazırlanma qaydalarına ciddi riayət olunması vacib şərtlərdəndir. Tərkibində *yerli qum* və *minerallar* olan murano şüşəsinin müxtəlif rəng çalarlarında istehsalı da mümkündür. Murano şüşəsi ustalarının adları, hörmət naminə, “qızıl kitab”a da həkk olunmuşdur. Şəhəri icazəsiz tərk etmək isə, ölüm və məhbusluq cəzası ilə sonulanırdı.

XV–XVI əsrlərdə murano şüşəsinin şöhrəti “triumfal” səviyyəyə gəlib çatır. Məşhur murano şüşəsindən kral və zadəgan ailələri üçün; *təmtəraqlı qəndillər (divar şamdanları)*, *jirandollar (döşəmə şamdanları)*, *su qrafinləri, fincan və bardaqlar, nəlbəki və boşqablar, vazonlar* və s. məişət əşyaları hazırlanırdı.

Venesiya şüşəsinin süqutu – 1797–ci ildə **Napoleon Bonapart** ordusunun Venesiyanı mühasirəyə alması və 1806-cı ildə isə Muranodakı bütün fabrik və sexlərin məhvindən vüsət aldı. 1824-cü ildə Venesiyanın Avstriya İmperiyasının (Qabsburq) tərkibinə daxil olması, nəticədə, şüşə ustalarına yaradıcı azadlıq bəxş etdi.

XX əsrin sonlarında, murano şüşəsinin əvvəlki şöhrətini yenidən bərpa etməyə çalışan müxtəlif dizayn-kompaniyalar yaradıldı. İtaliyanın müasir şüşə istehsalçıları və şüşə-dizayn məmulat yaradıcıları, murano şüşəsi ənənələrini hələ də şərəflə davam etdirməkdədirlər.

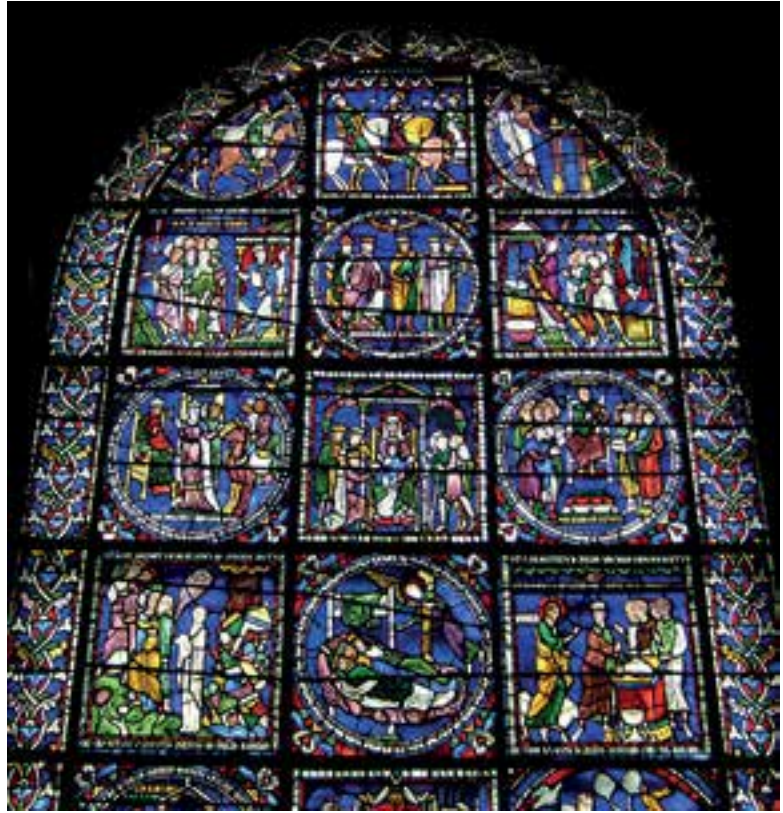
Müasir zamanda çılçıraq və digər işıq avadanlıqları üçün aşağıdakı keyfiyyət təsnifatında şüşə və billur detallar təqdim olunur:

- *Murano şüşəsi*;
- *Swarovski – spektra billuru (kristalı)*;
- *Swarovski billuru (kristalı)*;
- *Asfour billuru (kristalı)*.

*Barovier qabı.
Mavi rəngli
maye şüşədən
hazırlanmışdır.
Təxminən 1460,
Venesiya*

Murano şüşəsindən nəinki, çılçıraq və işıq avadanlıqları, həmçinin, dekorativ vazonlar, qab-qacaqlar, zinət əşyaları, parket lövhələrdə dekorativ element şəklində, müxtəlif instalyasiyalı bədii sənət nümunələrində və s. sahələrdə geniş istifadə edilir.

*Canterbury
Kafedralı.
Kasıb
adamın İncil
pəncərəsinin
yuxarı yarısı*

*Oktogon
Zaqreb,
Xorvatiyadakı
vitraj günbəz.*

3.1.5. METLAX PLİTƏSİ – ƏNƏNƏVİ BƏZƏK MATERİALİ KİMİ İNTERYERDƏ MÖVQE

İnteryerdə istifadə olunan ənənəvi bəzək materialları içərisində keramik plitə və üzlüklər vacib elementlərdəndir. Uzun illər keçməsinə baxmayaraq (arxaik bir material tək), “dillər əzbəri” olaraq öz mövqeyini qoruyan metlax plitəsi – Azərbaycanda məşhurluğunu hələ də saxlamaqdadır. Döşəmə üçün nəzərdə tutulan metlax plitəsi III əsrlik tarixə malik olmağına rəmə, onu məhz, Azərbaycanda məşhur edən tarixi faktlarla tanışlıq böyük maraq doğurur...

Metlax plitəsi – (Almaniyanın “Metlach” şəhərinin adından götürülmüşdür) *bağlı məsaməli, sıx, təbii piqmentlərlə rəngləyə bilən, monolit keramik plitə* növüdür. Səthi isə həm hamar və ya fakturalı ola bilər. Bu plitənin istehsalı üçün əsas material kimi – sıx məsaməli 1100–1200 dər. əriyən gil istifadə olunur. Üzərində 3200–3550 kq. qədər yük təzyiqinə də davam gətirə bilər. Ölçüləri 10x10, 15x15 və 20x20 sm. qədər hüdudlarda olur. Müsbət keyfiyyətləri – *sadə təmizlik xidmətinin olması, yüksək dekorativlik, istiyə, şaxtaya, turşu və qələvilərə qarşı istismara dayanıqlığı və uzun-ömürlülüyüdür.*

Əsası (1748-ci ildə Almaniyanın Lotaringiya vilayətində) si-lahtökmə fəaliyyəti ilə məşğul olan **Fransua Box** (Francois Boch) adlı sahibkar (3 oğlu ilə birgə) tərəfindən qoyularaq, əsasən, yüksək keyfiyyətli süfrə keramik avadanlıqları (*boşqablar, fincan, çaydan, şorbalıqlar* və s.) çeşidlərini istehsal edən kral manufakturası adı ilə məşhur olmuşdur. 1767-ci ildən isə kütləvi istehsala vüsət verilmişdir. 1791-ci ildə daha bir rəqib sahibkar – **Nikolas Villeroy** (Nicolas Villeroy) keramik manufaktura açaraq, masa servisi üzrə öz şəxsi xəttini davam etdirmişdir. 1809-cu ildən (Avropa bazarlarını

Döşəmə üçün nəzərdə tutulan metlax plitəsi
III əsrlik tarixə malik olmağına rəmə, onu məhz,
Azərbaycanda məşhur edən tarixi faktlarla tanışlıq
böyük maraq doğurur...

*Zal, Qış sarayı.
Ermitaj, Sankt-Peterburq, Rusiya*

fəth etmək namınə) hər iki ailənin səy və imkanlarını birləşdirilməsi nəticəsində (Villeroy&Boch) İngiltərə istehsalçısına rəqib mövqedə olaraq, Mettlax şəhərində ilk mexanikləşdirilmiş istehsal xətti yaradılmışdır. 1852-ci ildən etibarən Mettlax şəhərində, təməmlə yeni bir məmulatın – “**Mettlach Platten**” adlı döşəmə plitəsinin istehsalına başlanmışdır. Bu plitə qısa müddət ərzində böyük məşhurluq əldə edir və tələbatın çoxluğundan, tezliklə ilk Avropa fabrikində istehsalı davam etdirilir. Elə o andan, bu plitə keramik döşəmə üzlük növü kimi – metlax plitəsi adı ilə məşhurlaşır və tənqit hüdudlarını genişləndirir.

Artıq 274 ildir – ənənələrə dərin hörmət bəsləyən və II Dünya Müharibəsinin dağıdıcı fəlakətlərinə məruz qalan “**Villeroy&Boch**” müştərək şirkətinin istehsal xətti öz isini hələ də davam etdirməkdədir. İllər keçməsinə baxmayaraq, şirkət nəinki masa servisi çeşidləri, həmçinin, sanitari texniki avadanlıqları və ecazkar döşəmə-divar üzlük plitələrinin istehsalını da uğurla həyata keçirməkdədir.

Metlax plitəsinin kəşfi – şirkətin ən qürurverici faktorlarından biridir. XVIII əsrin ortalarında, Almaniyanın Mettlax şəhəri yaxınlığında arxeoloqlar tərəfindən **Qədim Roma** döşəmə mozaika üzlük materialının tapılması əlamətdar bir hadisəyə çevrildi. Bu mozaikanın bərpasından ruhlanan sahibkar Fransua Box, şəxsən öz tərəfdaş – mütəxəssisləri ilə birgə, buna bənzər plitələrin istehsalı üzrə eksperimentlərə başlayır.

*Müqəddəs
Fransisin
məbədindəki
metlax plitəsi*

Nəticədə, özündə yüksək möhkəmlik keyfiyyətləri və zahiri görünüşü ilə vəhdət təşkil edən yeni plitənin məxsusi istehsal metodu formalaşdırılır. 1852-ci ildən Metlax şəhərində roma mozaika motivləri əsasında yaradılan ilk döşəmə plitə çeşidi – metlax plitəsinin istehsalı geniş vüsət alır. Metlax plitəsinin digər keramik plitələrdən üstünlük xüsusiyyətləri; *universallığı, orijinal dizaynı, tərkibinin təbii və ekoloji təmizliyi, möhkəmliyi, uzunömürlüüyü, istismar rahatlığı, kimyəvi təsirlərə dayanıqlığı* və s. ibarətdir.

Metlax plitəsinin məxsusi məşhurluq dövrü **Viktorian dövrünə** (1837–1901, Britaniya İmperiyasının kraliçası – Viktoriyanın hakimiyyət dövrü) təsadüf edir. Əbəs deyil ki, həmən dövr bu plitəni – *“viktorian kafeli”* də adlandırırdılar. Plitə əsasən kafedral kilsə, ictimai və özəl malikanələrin döşəmələrinin üzlük tərtibatı üçün istifadə olunurdu. Hətta, bir çox məşhur memarlıq abidələrinin və məşhur **Titanik** gəmisinin döşəmə üzlüyündə də metlax plitəsindən aktiv istifadə olunmuşdur. XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində isə Çar Rusiyasının İmperator sarayı üçün də keramika təchizatı bu şirkət tərəfindən həyata keçirilirdi. Bəzək materialının aktiv istifadəsi – XX əsrin əvvəllərində S.Peterburq şəhərinin saray binalarının interyer bəzəyi üçün də əhəmiyyət daşımışdır. Hətta, bu məqsədlər üçün Neva prospektində alman şirkətinin xüsusiləşmiş mağazası da fəaliyyət göstərirdi.

Bu ərəfədə, Villeroy&Boch şirkətinin məmullatları Avropa bazarlarını uğurla fəth edərək hüdudlarını daha da genişləndirmişdi. Onun məmullatları artıq Azərbaycana da gətirilərək, inşaat və interyer tərtibatının əvəzədməz bir materialına çevrilmişdi.

Şato Blua qəsrində plitə. Fransa. XV əsr

*Şan de-Batay sarayında
qonaq otağı. Fransa*

*Müqəddəs Fransisin
məbədidəki metlax plitəsi*

*Müqəddəs Fransisin
məbədidəki metlax plitəsi*

Metlax плитəsinin digər keramik плитələrdən üstünlük xüsusiyyətləri; universallığı, orijinal dizaynı, tərkibinin təbii və ekoloji təmizliyi, möhkəmliyi, uzunömürlüyü, istismar rahatlığı, kimyəvi təsirlərə dayanıqlığı və s. ibarətdir.

Qeyd edək ki, binanın fasadı yadda qalan vizual obrazı ilə xatirələrdə silinməz iz buraxır. İnteryer məkanı isə, həmən binanın təyinatını və funksional təchizatını formalaşdırır. Bu baxımdan, bəzək materiallarının rolu əvəzsizdir. Məhz, Avropa ticarət bazarlarından bəzək materiallarının kütləvi axını, Azərbaycan memarlığının formalaşmasında baş verən quruculuq proseslərinin inkişafında öz izahını tapır.

Öncə, Azərbaycanda baş verən sosial-iqtisadi və memarlıq obrazının formalaşması prosesində tarixi məqamları vurğulamaq məqsəduyğun olar.

Bakı şəhərinin memarlıq siması XIX–XX əsrlərdə Azərbaycan neft səltənətinin sahibkar-milyonçularının səyi və məşhur Avropa memarlarının əməyi nəticəsində formalaşdırılmışdır. Demək olar ki, paytaxtımızda “klassiklik” zirvəsinə ucalan üslubların böyük əksəriyyətinin nümunələri var.

XIX əsrdə Azərbaycanın memarlıq səlnaməsi (rus memarlıq əənələri əsasında) – Gəncə, Şamaxı və Bakı şəh.-nin şəhərsalma və baş planlarının tərtibi üzrə inkişaf yolunu keçməsinə xarakterizə olunur. Bu proseslərlə bağlı, şəhər tipli yeni yaşayış bina modelləri də formalaşır. Şimali Azərbaycanın Rusiyanın tərkibinə keçməsilə əlaqədar, yeni tip tikililər memarlığın inkişafında vacib əhəmiyyət kəsb etməyə başlayır. XIX əsrin ortalarına doğru isə; yeni tip teatr, məktəb, xəstəxana və yaşayış binalarının inşası həyata keçirilir. Yeni meydana gələn kapitalist istehsal münasibətlərinin sürətli tərəqqisi də Azərbaycan memarlığının inkişafına əhəmiyyətli təsiri göstərmişdir.

Artıq XIX–XX əsrin qovşağında (neft sənayesinin fəal inkişaf dövründə), Bakı şəhəri Rusiya İmperiyasının ən iri şəhərlərindən birinə çevrilmişdi. Bu dövrdə Azərbaycan memarlığı artıq 2 istiqamətdə inkişaf edirdi: *planlaşma strukturunda müvafiq binaların*

*Bakı şəhəri İcra Hakimiyyətinin binası – giriş-foyedən fraqmentlər.
Roma mozaik plitə motivləri əsasında metlax-döşəmə tərtibat həlli (1900–1904)*

*Bakı şəhəri İcra
Hakimiyyətinin binası –
giriş-foyedən fraqmentlər.
Roma mozaik plitə
motivləri əsasında metlax-
döşəmə tərtibat həlli
(1900–1904)*

kompozisiya həlli və avropa memarlıq ənənələri istiqamətində. XX əsrin 2-ci yarısında isə Azərbaycan milli ənənəvi memarlığı məbəəd qurğuları və mədəni-məişət, ticari təyinatlı memarlıq tikililərində öz əksini tapmağa başladı. Avropa memarlıq məktəblərinin məzunları ilə yanaşı, inşaatda yerli memar kadrların (H.Hacıbababəyov tərəfindən 1860-cı ildə Səlyan ray.-da xəstəxana inşa olunmuşdur) aktiv fəaliyyəti də vüsət almışdı. Milli memarlıq ənənələrinin geniş dirçəlişi üçün müvafiq şəraitin olmaması və milli kadrların çatışmamazlığı, mülki tikintidə avropa memarlıq ənənələrinin bərqərar olmasını labüd edirdi.

Ənənəvi formaların memarlıqda tətbiqi faktı, milli memarlığın inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Lakin, bu yalnız dini və mədəni-məişət qurğu və binaların inşaatında özünü doğruldurdu. Bu dövrdə yerli (lokal) xarakter daşıyan, ilkin milli ənənələri müəyyən mənada qoruyan memarlıq məktəbləri də fəaliyyət göstərirdi. Azərbaycan ərazisində; *Bakı-Abşeron, Quba-Qusar, Gəncə-Qarabağ, Şəki-Zaqatala, Lənkəran və Naxçıvan* məktəbləri artıq mövcud idi.

Kapitalizm dövrünə xarakterik olan qurğular içərisində; Bakıda “Bəy məscidi” (1895, mem. **Məhəmməd Həşim əl-Bakuvi** və **Mirəli ən-Nağı ibn Səid Hüseyn**), “Qasimbəy məscidi” (1895, mem. **Məşədi Mirzə Qafar İsmayılov**), “Təzə-Pir məscidi” (1905–1914), “İttifaq və ya Göy məscid” (1912), Əmircan qəs.-də “M. Muxtarov məscidi” (1909, mem. **Z. Əhmədbəyov**) misal gətirilə bilər.

Milli abidələr və sabit memarlıq ənənələri ilə zəngin olan Qarabağ bölgəsində isə, Avropa memarlığı dərin “köklər” sala bilmədi. XIX əsrin ortalarında Qarabağda artıq özünəməxsus memarlıq məktəbi yaranmışdı. Həmin məktəbin nümayəndələri arasında **Kərbəlayı Səfixan Qarabağini** (Bərdə, Ağdam, Şuşa, Füzuli, Horadiz, həmçinin, Odessa və Aşqabadda da məscid layihələri icra olunmuşdur) qeyd etmək yerinə düşərdi.

Bu dövr Azərbaycanda inşa olunan mədəni – ictimai xarakterli binalara; Bakıda Tağıyev adına teatrı (1883), Şamaxıda teatr binasını (1858), Mailov teatrını (indiki, Opera və Balet teatrının köhnə binası – 1911) və s. misal göstərmək mümkündür.

XX əsrin ortalarından başlayan – fabrik və zavod, anbar yerləşmələri, limanlar, vağzal və digər obyektlərin inşası Azərbaycan memarlığında yeni sənaye-nəqliyyat qurğuları fəaliyyət dairəsinin və sənaye memarlığının inkişafına gətirib çıxartdı.

İndiyədək, Bakıdakı tarixi binaların foye, vestibül, holl və dəhlizlərində metlax plitələrinin ecazkar gözəlliyini seyr etmək, təəssürat yaradan proses olmaqla yanaşı, həm də qürurverici bir hadisədir.

*Bakı şəhəri,
Səid Rüstəmov
küç.-də
“Klassisizm”
üslubunda inşa
olunan binanın
girişindən
fragment –
metlax plitəsi
ilə döşəmənin
üzlük tərtibatı*

Müasir dövrdə metlax plitəsinin istehsalı ilə nəinki, Almaniya, həmçinin, Fransa və Portuqaliya dövlətləri də məşğul olur.

Zaman keçdikcə, istehsal texnologiyalarının intensiv inkişafı, metlax plitəsinin “rəqibi” sayılan “keramoqranit” adlı yeni üzlük materialının meydana gəlməsinə şərait yaratdı.

Texnoloji üstünlüklərə baxmayaraq, müasir dövrün memar və dizaynerləri, interyer tərtibatında hələ də metlax plitəsi imitasiyalarına müraciət etməklə, ecazkar və qeyri-adi döşəmə görüntüləri əldə edirlər.

3.1.6. DEKORLANDIRMADA BOYA

Material “palitrası” içərisində boyanın özünəməxsus mövqeyi vardır. Onun tarixinin 2000 il öncəyə təsadüf etməsi buna gözəl sübutdur. Əcdadlarımızın qaya rəsmlərini ifa etməsi, Qədim Misir papiruslarında müstəvi təsvirlər, Qədim Çində düyü vərəqələr üzərindəki mifoloji motivli təsvirlər və s. boya materiallarının labüdlüyündən xəbər verir. Hər bir bəzək materialı uzunmüddətli təkamül prosesi keçərək, müasir dövrə öz yeni növlərini gətirə bilmişdir. Bu proses boyadan da vaz keçməmişdir. Müasir dövrdə boyalar; *inşaatda, eksteryer və interyerdə, tekstil sənayesində, poliqrafiyada, sənaye və istehsal sahələrində* və s. aktiv istifadə olunur.

Qədim dövr boyalarının tərkibləri araşdırılma nəticəsində, aşağıdakı komponentləri özündə birləşdirdiyi məlum olmuşdur; *minerallar, dəmir elementləri, mis, hiss və daş kömür, əhəngdaşı və su qarışığı*.

İnteryerin estetik obrazının dəyişdirilməsində müxtəlif üzlük vasitələri – *boyalar, divar kağızları, divar panelləri, parçalar, keramik plitə, ağac* və s. materiallardan məqsədmüvafiq istifadə mühüm rol oynaya bilər.

Rəng çalarının və ya materialın dəyişməsi birmənalı olaraq, məkanın xarakterinin, qavranmasının dəyişməsinə gətirib çıxarır. Boya vasitəsilə həmçinin; dekorativ naxışlar, antik illüziyalı divar rəsmləri, freskalar, trafaret rəsmləri və s. ifa etmək mümkündür.

Səthlərin xarici görkəmini dəyişməkdə və ya imitasiya etməkdə dekorativ boyamanın müxtəlif üsulları mövcuddur. Boyama üsulları vasitəsilə unikal yaşayış tərtibatını əldə etmək olar. Ümumiyyətlə, ta qədimdən dekorativ boyalar dekorlandırmada istifadə olunan əsas materiallardan sayılır. Çünki rəng çalarının və ya materialın dəyişməsi birmənalı olaraq, məkanın xarakterinin, qavranmasının dəyişməsinə gətirib çıxarır. Boya vasitəsilə həmçinin; *dekorativ naxışlar, antik illüziyalı divar rəsmləri, freskalar, trafaret rəsmləri* və s. ifa etmək mümkündür.

Müasir dövrümüzdə divarların üzlənməsində ən çox istifadə olunan materiallardan biri – **fakturalı boyalardır**. Fakturalı boyalar adi boyalardan tərkibində akril bağlayıcıların (bəndlər) mövcudluğu və daha qatı tekstura olması ilə fərqlənir. Bu cür boyanı istənilən səthə; *kərpic, plastik, beton, daş, marmar* və s. səthlərə yaxmaq mümkündür. Bununla yanaşı boyadan əvvəl səthi hamarlamaq heç də məcburi deyil. Bu cür boyalar səthdə həcmi təəssürat, qeyri-adi effekt yaratmaq imkanına malikdir.

Teksturalı divar boyaları

XXI əsr boyaları təkamül prosesindən sonra isə aşağıdakı növlərə bölünmüşdür:

- **Alkid boya** – əsasən, eksteryer və interyer məkanlarında tətbiq olunur.
- **Silikat boya** – tərkibində duru şüşədən istifadə olunur və ağac örtükləri üçün yararlı sayılır.
- **Emulsiyalı boya** – beton, metal, taxta örtüklər üçün istifadə olunur, növləri; su emulsiyalı, lateksli, akril, polivinilasetat, su dispersiyalı.
- **Yapışqanlı boya** – quru məkanlar üçün yararlı olub, tərkibi; sellüloza, kraxmal, polivinil spirt, kazein.
- **Fakturalı boya** – fasad və interyer işlərində yararlı olub, akril və müxtəlif fakturalardan ibarət olur.
- **Su emulsiyalı boya** – qeyri-toksik boya növü olub, su tərkibli və bəyaz rəngdə olur.
- **Odadavamlı boya** – tərkibi qaz və köpük yaradan doldurucularla zəngin olduğundan, yanğın zamanı şişərək müdafiə qatı yaradır.
- **Antikorroziyalı boya** – metal konstruksiyalar üçün tətbiq edilir.
- **Yağlı boya** – fakturalarına görə aşağıdakı növlərə bölünür: mat, yarımmat, qabar, ipəkvari, yarımparlaq və parlaq.

- **Fosfat boyalar** – interyer boyası olub, yuyulmağa yararlı hesab olunur.
- **Tempera boya** – rəssamlıq və rəngkarlıq sahələrində istifadə olunub, təbii pigmentlərlə zəngindir və yumşaq çalarlar əldə etməyə imkan verir.

Sadalanın boya çeşidləri vasitəsilə müxtəlif təyinatlı və xarakterli yerləşmələrin, sənət-yaradıcılıq sahələrinin fəaliyyət dairələrində istənilən yaradıcı ideyanı əks etdirmək mümkündür.

III.2. İNTERYER DİVAR TƏTBİQLİ MATERIALLAR

3.2.1. DİVAR ÜZLÜKLƏRİ

İnşaat bazarında küllü miqdarda və geniş çeşiddə divar üzlük materialları mövcuddur. Divarlar interyer məkanında həcm etibarilə ən böyük sahəni əhatə edir. Onlar, evin ümumi atmosferinə, abı-havasına təsir edir, interyerdə görkəm və üslub yaratmağa imkan verir. Məhz, bu baxımdan, istənilən interyer dizayn həllində divarların tərtibatı ən vacib mərhələlərdən sayılır.

Divar üzlüklərinin tarixinə nəzər salsaq, qədim dövrlərdən xəbər verdiyinin şahidi olarıq. Bəşər övladı – yaranışından ta bu günə qədər, özünü xarici ətraf mühitdən təcrid edə biləcək – “mikromühit” yaratmaq probleminin həlli ilə məşğuldur. İnsan yaşam mühitini kəşf etdikcə, imkanları çərçivəsində divarları yeni estetik obraza gətirməyi labüdü saydı. Məhz, *heyvan dərilərilə, xal-xalçalarla, qobelenlərlə, taxta panel və tekstillə* divarların bəzədilməsi buna gözəl misaldır.

Divar üzlükləri material kimi ilk dəfə Avropaya Çindən gətirilmişdir. Çin divar üzlükləri – düyü kağızından olub, çətin bir prosesdən keçən əsl əl işinin nümunəsi idi. Bu cür üzlüklər divara, taxta çərçivə içərisində – panel variantında vurulurdu.

Avropada öncə, toxunma divar üzlükləri (sifarişlə həyata keçirilən) istehsal edən fabriklər mövcud idi. Əlbəttə ki, bu çətin prosesi İntibah dövrünün məşhur rəssamları (1513–1514-cü illər), **Rafael de Santi** də öncə karton əsas üzərində yerinə yetirirdilər (Sikstin kapellası üçün). Karton əsaslı rəsmli divar üzlükləri indiyədək, Vatikanada qorunub saxlanılmaqdadır.

Divar üzlüklərinin bu növünü yalnız, zəngin əsilzadə və zadəgan mənsubiyyətli təbəqə üzvləri əldə edə bilirdilər. XV əsrin əvəllərində, Flomand məktəbinin üzvi olan **İoan Vak Eyk** parça üzərində rəsmi toxumaq deyil, çəkməyi daha məqsədəuyğun və rahat gördü. Bu proses divar üzlüklərinin maya dəyərinin aşağı düş-

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

İnteryer həlli; memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

Məkanı hüdudlandıran, otaqlar arasında vəhdət və əlaqə yaradan müxtəlif təyinatlı divar sistemlərinin icrası, tətbiq edilən materialdan çox asılıdır.

məsinə də şərait yaratdı və idxalı yüksəltdi. XVIII əsrin sonunadək divar üzlüklərinin istehsal prosesi davam etdi. Kağız divar üzlüklərinin intibah dövrü isə XVIII–XIX əsrlərə istinad edir. **Ksiloqrafiya** – taxta trafaretlər vasitəsilə rəsm və naxışların səthə (kağız və ya parça) həkk edilmə prosesi adlanır.

1799-cu ildə fransız **Lui Rober** ilk dəfə kağız düzənləyən cihaz icad edir və həmədən dövrədən etibarən vahid ölçülü, rulon şəkilli kağız istehsalı vüsət alır. Daha sonra, ingilis **U.Preston** bu dəzgahı təkmilləşdirərək, rəsmli çap maşınına kəşf edir. Elə həmədən dövrədən başlayaraq, divar üzlüklərinin rəsmli çapı reallaşır.

Divar üzlük materialları seçmədən öncə, divarların təsifatı və xarakterik xüsusiyyətlərini bilmək mütəxəssislər üçün vacibdir. İnteryerin funksional-planlaşma həllində divar sistemlərinin rolu əvəzsizdir. Məkanı hüdudlandıran, otaqlar arasında vəhdət və əlaqə yaradan müxtəlif təyinatlı divar sistemlərinin icrası, tətbiq edilən materialdan çox asılıdır.

Müasir zamanda isə divarlara olan əsas tələblər; üslub birliyi, praktiklik, ecazkar xarici görünüş, rahatlıq, səs və isti-soyuğu izolyasiya etmə, individuallıq və s. bu kimi göstəricilərdən ibarətdir.

İnteryerdə divarlar 2 cür olur; **xarici** və **daxili**. Daxili divarlar isə, daşıyıcı (beton pərdə) və arakəsmə divarlara bölünür.

İnteryerin yeni, prinsipial dizayn tərtibat həllində ən əsaslı dəyişikliklərə, adətən, divarlar məruz qalır. Kapital-yükdaşıyıcı divarlarla əhatələnən interyer məkanını ayrı – ayrı funksional zonalara arakəsmələrin köməyiylə bölmək mümkündür. Arakəsmələr: **təyinatına görə** (stasionar və transformasiya olunan), **konstruksiyaya görə** (birlaylı və çoxlaylı), **yığılma üsuluna görə** (iriyığılma, xırdayığılma, monolit), **materialına görə** (kərpiç, daş, plitə, ağac, alçıpan, qazobeton, şüşəbloklardan) fərqlənirlər. Bu baxımdan, arakəsmələrlə bağlı bəzi qaydaları bilmək vacibdir:

- arakəsmələr möhkəm və yüngül olmalı;
- nazik qalınlığa malik olmalı;

- müəyyən yükü daşmalı;
- səsizolyasiyanı təmin etməli;
- sanitariya-gigiyenik tələblərə cavab verməlidirlər.

Konstruksiya və material çeşidi baxımından bu cür həll variantları saysız, hesabsızdır. Arakəsmələr üçün düzgün material seçimi etməzdən əvvəl onun imkan və xüsusiyyətləri barədə təsəvvürə malik olmaq vacib şərtlərdəndir.

3.2.2. MÜASİR DİVAR ÜZLÜKLƏRİ

Müasir divar üzlükləri – kağız əsaslı rulon şəkilli material olub, yapışqan vasitəsilə divara tətbiq edilir. Bu material divarların tərtibatı üçün ən məşhur vasitələrdən sayılır. Müasir kömpüter və rəqəmsal texnologiyaların hesabına, kağız əsaslı üzlüklər, digər üzlüklərin verə bilmədiyi fakturaları ifadə edə bilər; *büküşləri, qırışları, işıltını, 3D fakturalı dekorları, qeyri-adi effektləri* və s. Bir sözlə, memar-dizaynerlərin istənilən yaradıcı ideyalarını interyerdə reallaşdırmağa imkan yaradır. Sıxlıq keyfiyyətinə görə divar üzlükləri yüngül və ağır şəkilli olur.

Müasir divar üzlük çeşidləri aşağıdakılardır:

- kağız;
- vinil;
- tekstil (kətan, ipək, məxmər, sintetik əsaslı, viskoza və s.);
- flizelin;
- şüşə;
- tıxac;
- metalik;
- duru;
- ağac şponu əsaslı;
- foto;
- fresko;
- relyefli;
- ipək qrafikalı;
- təbii (bambuk, cut, qamış, sizal və s.);
- rənglənə bilən;
- teflon örtüklü (yanmayan);
- daş-qaşlı;
- mikroışığı naqilli (ışığılandırılan);
- müəllif üzlükləri (əl işi).

**Müasir divar üzlükləri memar-dizaynerlərin
istənilən yaradıcı ideyalarını interyerdə
reallaşdırmağa imkan yaradır.**

Divar üzlüklərinin əsas üstünlükləri:

- yapışdırılma rahatlığı;
- ölçü dədiqliyi;
- nəm halda dartılmamağı və cırılmamağı;
- dəriyə qıcıq verməməyi;
- yuyulmağa davamlılığı;
- gec alışqanlığı;
- buxarı keçirməməyi;
- quru vəziyyətdə divardan sökülməsi;
- ekoloji təmiz və istismara yararlılığı;
- işığa davamlılığı;
- sürtünməyə davamlılığı;
- səs-küyə qarşı mühafizəkarlığı;
- maskalana (rəngləmə) bilməsi.

Əsas nəzərə alınmaqla, divar üzlüklərini bir neçə qrupa bölmək olar:

- hamar;
- relyefli rəsmlə;
- xırda həcmli rəsmlə;
- çoxlaylı dərin həcmli rəsmlə.

Sudan mühafizə xassəsinə görə isə, divar üzlükləri 2 cür olur:

- adi – suya davamsız;
- suya davamlı;
- Yüksək dayanıqlı divar üzlükləri (vinil, akril).

Divar üzlüklərinin standart istehsal parametrləri bunlardır: 0.90/10 m., 1.06/10 m., 1.06/25 m., 0.53/15 m., 0.53/10.5 m. və daha uzun metrajlı. Əsas istehsalçı ölkələrə misal olaraq: *Almaniya, İtaliya, Fransa, Bolqarıstan, Macarıstan, Niderland, İsveçrə, Türkiyə, Çin* və s. ölkələri göstərmək mümkündür.

- Rəngləmə bilən bəyaz çalarlı divar üzlükləri 3 növdə olur:
- flizelin əsaslı (deformasiya verməyən);
 - kağız əsaslı (tərkibində kvars tozu, soda, əhəng və dolomit);
 - şüşə əsaslı (şüşə lifli saplardan).

Kağız divar üzlükləri

Kağız divar üzlükləri – ən ekoloji təmiz divar üzlüyü sayılır və hələ də tətbiqini tapmaqdadır. *Ucuzluğu, sadə texnoloji hazırlanma üsulu, “nəfəs” almağı* ilə hər zaman üstün mövqedə olmuşdur. Rəsmlər əsasən, tipografiya üsulu ilə səthə həkk olunur. Daha çox, uşaq otaqlarının (ekoloji yararlıq və sağlamlıq mövqeyi baxımından) tətbiqində daha məqsədmüvafiq sayılır. Kağızdan olan üzlüklər iki növə bölünür: **simpleks** və **dupleks**.

Simpleks (sadə) – nazik birlaylı üzlüklərdir.

Dupleks (ikiqat) – presslənmiş iki qat kağızdan ibarət olan üzlüklərdir.

Şüşə divar üzlükləri

Şüşə divar üzlükləri – əsasən, elastik və möhkəm olub, çatlara, yanğına və deformasiyalara qarşı davamlı sayılır, təhriflərə düzəliş ehtiyacı olan məkanlarda tətbiq olunur. Üzərindən 12 dəfə yenedən rəngləmək imkanı da verir. Əsasən; *otel, xəstəxana, zirzəmilər, konsert zalları, yaşayış məkanları* və s. üçün tətbiqə yararlıdır.

Duru divar üzlükləri

Duru divar üzlükləri – yeni material olub, təbii-mineral tərkibli, quru (toz halında) və duru vəziyyətdə istehsal olunur. Digər üzlüklərdən fərqli üstün cəhətləri; *tikişsiz olması, divardakı əyər-əksikləri, təhrifləri* aradan götürə bilməsidir. Tərkibində; *ipək, akril, şüşə, mərmər qırıntıları* və s. teksturalar ola bilər. Səthə yaxılma qalınlığı – 2–3 mm. dən 4–5 mm. ə qədər dəyişir.

Vinil əsaslı divar üzlükləri

Vinil əsaslı divar üzlükləri – son dövrlərin materialı olub, istehlakçılar arasında çox tez rəğbət qazanmışdır. **Vinil** – tərkibində poliviniloklorid olan sintetik, xlorlaşdırılmış neftayırma məhsulu sayılır. Bu material – 2 qatlı üzlüklə; aşağı kağız və ya parça təbəqədə *polivinil* qatla örtülür və sonda üzərində rəsm həkk olunur. Vinil üzlüklərin *ipək qrafikalı* növü də vardır. Bu cür üzlüklərdə – üst vinil qatda ipək saplar mövcud olduğundan, daha effektiv görünüş əldə edir.

Flizelin əsaslı divar üzlükləri

Flizelin əsaslı divar üzlükləri – funksional və dekorativ xassələrinə görə ən çox istifadə olunan divar üzlükləri siyahısındadır. İstismar rahatlığı və gigiyenikliyi onun əsas keyfiyyətlərindəndir. 2 qatlı təbəqədən ibarət olan bu material, sellüloza tərkibliidir və toxunmadan istehsal olunur. Polivinil sintetik təbəqə flizelin əsasa həkk olunur. Yumşaqlığı ilə nazik qat sinteponu xatırladır.

Tekstil divar üzlükləri

Tekstil divar üzlükləri – kağız əsaslı, tekstillə və ya saplarla laminasiya olunmuş təmtəraqlı materiallardandır. Bu növ üzlüklərin istehsalı texnoloji cəhətdən mürəkkəb və baha sayılır. Üstün cəhətləri; *səsi izolyasiya etməsi, praktikliyi, temperaturu mühafizə etməsi, ekoloji təmizliyi, ultra bənövşəyi şüalara qarşı dayanıqlığı* və s. Tərkibinə görə; *kətan, ipək, pambıq, viskoza (süni ipək)* saplardan ibarət olur. Bu divar üzlüklərinin **məxmər teksturalı** çeşidi də mövcuddur və öz səliss yumşaqlığı ilə fərqlənir.

Metalik divar üzlüklər

Metalik divar üzlüklər – son illərin məmulatı olub, məxsusi effektlər əldə olunması üçün tətbiq edilir. Texnoloji özəlliyi, kağız əsasa nazik qat metal təbəqənin (folqa) çəkilməsindən ibarətdir. Daha sonra, hazır səthə müxtəlif ornament və rəsmlər həkk olunur. Məxsusi üzlük sayılan bu material – əsasən, təyinatı üzrə (*uşaq, gənc otaqlarında, müxtəlif ictimai xarakterli məkanlarda* və s.) tətbiq olunur, rahat qulluq və yaxşı yuyulmaq imkanına malikdir.

Tıxac divar üzlükləri

Tıxac divar üzlükləri – kağız əsasa, təbii tıxac ağacının nazik təbəqəsinin həkk olunması ilə hazırlanan, ekoloji təmiz bir

materialdır. Əsasən, Portuqaliyada yetişən həmişəyaşıl tıxac ağacının qabığından alınır. Tıxacın soyulmuş qabığı xırdalanır və müxtəlif qətran maddələrlə qarışdırılır. Daha sonra, kağız əsasa plitə və ya vərəqə şəklində presləndikdən sonra tətbiqə hazır olur. Üstün cəhətləri – *uzunömürlülüüyü, qeyri-sürüşkən səthi, plastikliyi, istismar rahatlığı, elektricləşmə yaratmamağı (antistatikliyi) və tozu özünə cəlb etməməsidir.* Həmçinin, *antibakterial, səs və istilik izolyasiyanı mühafizəetmə* xüsusiyyətlərinə də malikdir.

Yaşam və kommersiya xarakterli interyer məkanlarında istifadə oluna bilər. İstənilən fakturalı səthə məxsusi səy tələb etmədən tətbiqi mümkündür. Əsasən, hazır lövhə – təbəqələr şəklində istehsal olunur (40x60 sm.). Tıxac yonqarından isə parket və laminat altlıqları üçün yumşaq təbəqə kimi də istifadə olunur. Tıxac üzlüyü digər materiallarla da maraqlı sintezlər yarada bilər. Məs; *taxta, daş, plitə, metal, şüşə* və s. Tıxac materialı adətən, öz faktura, tekstura və rəngi ilə birlikdə istifadə olunur.

Ağac şponu əsaslı divar üzlükləri

Ağac şponu əsaslı divar üzlükləri – bu növ material, qalın kağız əsasa, bahalı ağac cinslərinin şpon təbəqəsinin həkk olunması ilə hazırlanır. Əsasən, 50–70 sm. enində olan lövhə – təbəqələr şəklində istehsal olunur. Təbii olduğundan, istiliyi yaxşı qorumaq xassəsinə malikdir.

Foto divar üzlükləri

Foto divar üzlükləri – bu material, üzərində müxtəlif süjetli foto təsvirlərin olması və dekorativliyi ilə fərqlənir. Müəyyən əhval-ruhiyyə yarada bilən bu üzlüklər, təyinatına müvafiq tətbiq olunur. Fraqmentar tətbiq xarakteri daşıyan bu divar üzlüyü əsasən, uşaq və gənc otaqlarının həllində, “portal” tipli divar oyuqlarında

və optimal rakurslu bir divar səthində tətbiq olunmaq üçün yararlı hesab olunur.

Müəllif divar üzlükləri

Müəllif divar üzlükləri – son illərin təmayüllərindən olub, məxsusi təyinatlı, eksklüziv interyerlər üçündür. Bu cür üzlüklərin 3 cür ifa texnikası mövcuddur: 1- *ənənəvi*, 2- *sadə və orijinal*, 3- *qarışıq tiraj üsulu*. Tətbiq olunan material isə – çox yüksək keyfiyyətli kağızdan ibarətdir. Sonda üzlük səthi laminatlandırılmaqla tamamlanır.

Bordürlər

Bordürlər – bu dekorativ materialı istifadə etməklə məkanı bu və ya digər üsluba salmaq, vizual görüntülər vermək mümkündür. Onlarla; həmçinin, *hər hansı bir zonanı müəyyən etmək, işıq – kölgəni vurğulamaq, yeni xətlər əlavə etmək, otağı orijinal göstərmək, otağa; müvafiq vizual böyütmək və kiçiltmək effektləri vermək, maraqlı obraza gətirmək* və s. mümkündür. Bordürlər istənilən naxışlı, fakturalı və rəsmlə kağız əsaslı divar üzlükləri ilə uyğunluq təşkil edir. Bordürlərin en və uzunluq parametrləri otağın təyinatına və üslub həllinə uyğun olaraq seçilir. Onların satışı isə həm ayrıca, həm də divar kağızları ilə komplektdə həyata keçirilir.

3.2.3. MALA MATERIALLARI

Mala (italyan sözü olub, "*stuccatura*" – qips, əhəngdaşı) – nazik qat divar düzləndirici bəzək materialıdır. Tərkibcə ekoloji təmiz material sayılan mala, bir çox üstünlüklərə malikdir; *sadə yaxılma üsulu, maksimal ekoloji təmizlik, uzunömürlük, dekorativ effekt* və s. Qalınlığı adətən – 5-50 mm. qədər dəyişmək imkanına malikdir. Sadə mala materialı – tam gips-su qarışığından olub, bəyaz rəngə malikdir və divar səthlərinin ideal düzlənməsində effektiv vasitə hesab

Müxtəlif teksturalı inşaat mala materialları divar və tavanların malalanması, hamarlanması üçün nəzərdə tutulmuş əsas praktik materiallardır.

olunur. Tətbiqi təyinatından asılı olaraq mala 2 cür olur: **düzləndirici mala** və **dekorativ mala**.

Ən qədim mala qalıqları e.ə. 9000 ilə, Mesopotamiyaya aid edilir. Öncə təbaşir isti əhəng qarışığı ilə birlikdə divarların örtülməsi üçün istifadə olunurdu. Qədim Hindistan və Çində isə, nahamar kərpic və daş divarlara hamarlıq vermək üçün gips mala tətbiq edilirdi. Qədim Misirdə tətbiq olunan malanın (e.ə. 7000 il əvvəl) tərkibi isə; *bişmiş gil* və *gips-su* qarışığından ibarət idi. Bu qarışıq vasitəsilə divarların üzlənməsi həyata keçirilirdi. XIII əsrin ortalarına qədər Avropada da divarların bədii tərtibatında mala geniş istifadə olunurdu. Malanın tərkibinə bərkimək üçün *heyvani tüklər, plastiklik üçün isə süd, yumurta və pivə* də əlavə edilirdi. Zaman keçdikcə, bu tərkibə; *kvars tozu, əhəngdaşı, ağac qətranı (смола), yumurta sarısı, ovulmuş təbii daşlar* qatılaraq daha da təkmillik əldə etdi.

Müxtəlif teksturalı inşaat mala materialları divar və tavanların malalanması, hamarlanması üçün nəzərdə tutulmuş əsas praktik materiallardır. Yüksək istismar keyfiyyətlərini özündə cəmləyən material aşağıdakı üstünlüklərə malikdir:

- tez yaxılır və quruyur;
- quruduqdan 24 saat sonra boyana bilir;
- yaxıldıqdan sonra əlavə üzlənmə tələb etmir;
- sürətli təmir işləri üçün əlverişlidir;
- yaxılmış səthə tekstura əlavə etmək olar;
- bir qatın çəkilməsi kifayət edir;
- kondensat problemini aradan götürür;
- məhdud fəhlə qüvvəsi tələb edir.

Bundan başqa, mala materialları plastikliklə yanaşı, axıntı vermək qabiliyyətinə də malik deyillər.

Müasir **dekorativ malanın** tərkibinə; *birləşdirici komponentlər, doldurucular, qatılaşıdırıcılar, antiseptiklər, sukeçirməyən və s. bioloji qatqılar* aiddir. Birləşdirici xassəsinə görə dekorativ mala 2 yerə bölünür: **su əsaslı** və **qeyri-su əsaslı**. Doldurucu qatqı kimi malaya, həmçinin, təbii və süni mineral dənəcikləri, kətan, ipək, pambıq lifləri də əlavə edilir.

Su əsaslı malanın vacib üstünlüyü, onun yüksək ekoloji olmasıdır. Bu mala növünün tərkibində; *akril, stirol-akril, polivinilasetat (PVA) və butadien-stirol* maddələrdən istifadə olunur.

Qeyri-su əsaslı malanın tərkibi isə, *epoksid qətran və poliuretan* maddədən ibarət olur. Əsasən, yüksək istismar tələbləri olan aqressiv mühitli məkanlarda tətbiqi məqsədəuyğun sayılır. Epoksid əsaslı mala materialı yalnız interyer, poliuretan əsaslı mala isə həm interyer, həm də eksteryer işləri üçün qənaətbəxş sayılır.

Müasir dövr dekorativ mala materialları

Müasir dövr dekorativ mala materialları – müxtəlif fakturalı çeşidləri və ifa texnikası ilə fərqlənir. İstənilən yaradıcı ideya və üslub obrazını həyata keçirməyə imkan verən çeşidlər aşağıdakılardır:

- mineral mala;
- mərmər mala;
- fakturalı mala;
- strukturlu mala;
- ipək mala;
- akril mala;
- silikon mala;
- silikat mala;
- həcmli mala.

Bu növlərin hər birinin səthə yaxılma texnikası və tətbiqi sahələri də mövcuddur:

- dəlikli mala texnikası;
- daşvari mala texnikası;
- xəzvari mala texnikası;
- terrakot mala texnikası;
- köhnə divar mala texnikası;
- dalğa mala texnikası;
- mozaik mala texnikası;
- ağac mala texnikası;
- tekstil mala texnikası;
- metalik və sədəf mala texnikası və s.

3.2.4. VENESİYA MALASI

XV əsrin ortaları – İntibah dövründə venesiya mala növü Avropada çox dəbdə idi. İtalyan ustalar tərəfindən hətta, “marmorino” adlı yeni mala texnikası da icad edilmişdi. İntibah dövrünün məşhur rəssam və memarları (Rafael, Mikelancelo və s.) da malanı, divar və tavanlarda freskalar üçün rəsmaltı əsas kimi işlədirdilər. XVII–XVIII əsrlərdə Venesiya mala texnikası özünün zirvə həddinə çatmağa nail oldu. Barokko və Rokoko dövrünün möhtəşəm saray və məbədlərində venesiya malası böyük zövqlə ifa olunurdu.

Qədim Romada kəşf olunan dekorativ Venesiya malası indiyədək də öz məşhurluğunu saxlamaqda davam edir. Qədim Romanın əsas inşaat və bəzək materialı mərmər olduğundan, emal zamanı

Qədim Romanın əsas inşaat və bəzək materialı mərmər olduğundan, emal zamanı külli miqdarda mərmər tozunun qalması, yeni mala materialının icadına şərait yaratdı... Venesiyada məşhurlaşdığından – onun adı ilə də öz mövqeyini qoruyub saxladı.

külli miqdarda mərmər tozunun qalması, yeni mala materialının icadına şərait yaratdı. Müxtəlif qatqılarla zənginləşdirilən mərmər tozu kütləsindən, divarların düzləndirilməsi prosesində aktiv istifadəyə başlandı. Nazik qatlı mərmər divar üzlüyü materialı Venesiyada məşhurlaşdığından – onun adı ilə də öz mövqeyini qoruyub saxladı. Venesiya malasının tərkibi; *mərmər, kvars, qranit və s. daşların toz kütləsilə yanaşı*, istənilən rəngin əldə edilməsi üçün heyvani pigment əlavəsindən də ibarət idi. Çatların olmaması üçün divar səthlərinin düzlüyünə ciddi nəzarət olunurdu. Mala tam quruduqdan sonra, divar səthi (məxsusi parıltı üçün) arı mumu sürtməsilə yekunlaşdırılırdı. Müasir dövr memar və dizaynerlərinin ən çox tətbiq etdiyi bəzək materialları içərisində, hələ də mala öndə olan materiallardan sayılır.

3.2.5. DEKORATİV DİVAR PANELLƏRİ

İnteryer tərtibatında qısa müddətli, effektiv tamamlama və estetik görünüşlü həll axtarışları zamanı – **dekorativ divar panelləri** əvəzsiz bir bəzək materialı hesab olunur. Dekorativ divar panelləri hələ ki, az yayılmış, lakin tez dəblə ayaqlaşmış üzlük materialıdır. Divar paneli seçərkən, nəinki, dekorativ görünüşə, eləcə də rahat quraşdırılma texnologiyasına da nəzər salmaq vacibdir. Bu

baxımdan, pərçim və digər montaj elementlərilə birgə təklif olunan panelləri əldə etmək daha məqsəddüəuyğun sayılır. Divar panellərinin səthləri müxtəlif fakturalı və dekorativ rəsmlı (ağac, təbii daş və s.) ola bilər. Panellərin divara montaj üsulu isə, gipskarton lövhələrdə olduğu kimi, metal profil və pərçimlər vasitəsilə həyata keçirilir.

Dekorativ divar panellərinin aşağıdakı üstünlüklərini vurğulamaq mümkündür;

– üzlüyə az əmək sərfi;

- çoxfunksiyalıq (səs və istilik izolyasiya xassələri);
 - etibarlılıq və uzunömürlülük;
 - qulluq rahatlığı;
 - zəngin dizayn həlləri (şaquli, üfüqi, və diaqonal üzrə montaj həlli).
- Dekorativ divar panellərinin təyinatından asılı olaraq 2 çeşidi mövcuddur: su və nəmə davamlı, nəmə davamsız.

Su və nəmə davamlı divar panellərinə – təbii ağac cinlərindən olan panellər, mumla örtülmüş şpon panellər, üzlük şəffaf nazik təbəqə (plyonka) ilə laminə edilmiş panellər, rənglənmiş panellər, plastik örtüklü (orqalit əsaslı və PVX əsaslı) panellər aiddir.

Nəmə davamsız divar panellərinə – ağac yonqar plitə əsaslı panellər aiddir.

Daha sonra, divar panelləri aşağıdakı növlərə bölünür:

- ağac panel;
- ağac emalı əsaslı panel (AYP – ağac yonqar plitə, ALP – ağac lifli plitə);
- plastik panel (PVX) və güzgülü plastik panel;
- akustik panel;
- tıxac panel;
- vinil örtüklü gipskarton panel;
- faner panel.

Divar panellərinin ölçüləri aşağıdakı parametrlərdə dəyişə bilər: 122/244 sm., 260/100 sm., 200/100 sm., 120/100 sm., 260/490 sm., 130/49 sm., 128/98 sm., 260/98 sm.

3D divar panelləri

Müasir dövrün məşhurluq əldə edən materialları içərisində – 3D divar panellərini misal gətirmək olar. Boya və divar üzlükləri ilə yanaşı tərtibat işlərində istifadə olunan 3D divar panelləri (ucuzluğu ilə fərqlənən), maddi büdcəyə xeyli qənaət edə bilər. Divar panellərinin tətbiqi üçün; *irimiqyaslı otel holları, yaşayış məkanları, restoran və ofislər* daha yararlı hesab olunur. **3D divar paneli** – profil məmulatı olub, dekorativ səthli üzlük materialıdır. Bu panellər bir-birilə birləşdirildiyi an, bitkin rəsmi ifadə edir. Ara tikşlər hamar səth əldə etmək üçün, sonradan emal olunur. Tərkibinə görə panellər; *poliuretan* və *gips tərkibli* istehsal olunur. Səthin dekorativ fakturasına görə isə istənilən fakturalı imitasiyada istehsal edilir. Divar panelləri aşağıdakı keyfiyyətlərinə görə fərqlənir: *estetiklik, montaj yüngüllüyü, istənilən rəng və forma bolluğu, yüngül çəkiliyi* və s. Bu panellər məkanda həmçinin, termik və akustik izolyasiya funksiyalarını da həyata keçirirlər. Montaj sadəliyi panelləri *üfüqi, şaquli* və *“küknar”* düzülüşündə ifa etməyə imkan verir. Sadə yuyucu vasitələrlə təmizləyə bilən bu panellər, əlavə qulluq tələb etmir. 3D panellər nəinki, divarlarda, həmçinin, tavan tərtibat işlərində də rahatlıqla tətbiq oluna bilər.

3.2.6. TƏBİİ ŞPON

Bəzək materialları içərisində şpon üzlüyün hər zaman məxsusi mövqeyi olmuşdur. **Təbii şpon** – dəyərli oduncaq cinslərinin yonulmuş nazik qat üst təbəqəsidir. Bu metod vasitəsilə; *mebellər, qapılar, divar panelləri* və s. interyer predmetləri səthlərinin üzlənməsi prosesi həyata keçirilir.

Şponun istehsal texnologiyası artıq 4000 ildir ki, bəşəriyyətə bəllidir. Antik Misir mədəniyyətində

ağacı nazik laylara bölmək ideyası artıq mövcud idi və təbii daşlarla yanaşı (mebellərin bəzənməsi üçün), nadir material sayılan ağac cinslərinə də böyük dəyər verilir. Qədim Misirdə – səhralığın mövcud olduğu coğrafi şəraitdə əlbəttə ki, oduncaq cinslərinin istifadəsi və emalı həddən artıq bahalı sayılır və təmtəraq elementi hesab olunurdu. Buradan bəlli olur ki, şpon istehsalı – sıx meşəli landşaft mühitində deyil, defisit xammal sayıldığı və optimal istifadə olunduğu yerlərdə meydana gəlmişdir. O dövrün primitiv emal metodlarına baxmayaraq, antik misirlilər (Tutanxamonun qəbrində tapılan ağac məmulat nümunələrinə əsasən) ağacın təbii gözəlliyini lazımınca dəyərləndirirmişlər.

İntibah və Barokko dövrlərinin bədii kamillik zirvəsinə çatdırılmış mebel nümunələri isə – ümumbəşəri mədəni mirasın olduğunu nümayiş etdirir. Qədim qəsrlərdəki mebel və daxili müxəlləfat elementlərinin seyri, ağac səthlərinin bədii emalının kamilliyindən xəbər verir.

Gərgin əl əməyinin nəticəsi olan dekorativ bədii şpon üzlüklər, müasir zamanda sənaye və istehsal texnologiyaları prosesində həyata keçirilir. Şponun istehsal metodlarını mexanikləşdirmək prosesi, yalnız XIX əsrdə mümkün olmuşdur. 1806-cı ildə ingilis **Mark İsbard Brunnel** və 1818-ci ildə isə ingilis **Henri Faverer** tərəfindən şpon istehsalını həyata keçirən dəzgahlar patentləşdirilmişdir. 1843-cü ildə Almaniyada peşəkar dəzgah avadanlıqlı ilk fabrika meydana gəlmişdir. Daha sonralar – ABŞ, Fransa və İtaliyada da şpon istehsalı üzrə fabrikalar işə başlamışdır.

Şpon istehsalı sənaye üsullu emal prosesi olmağına baxmayaraq, hələ də əsl peşəkar – ustad sənəti sayılır. Burada, təbii ağacın təkrarolunmaz *ecazkar rəsminin qorunması, təyini, təsvirin düzgün*

Şpon istehsalı sənaye üsullu emal prosesi olmağına baxmayaraq, hələ də əsl peşəkar – ustad sənəti sayılır. Burada, təbii ağacın təkrar olunmaz ecəzkar rəsminin qorunması, təyini, təsvirin düzgün istiqamətinin seçilməsi və s. məqamlar vaciblik təşkil edir.

istiqamətinin seçilməsi və s. məqamlar vaciblik təşkil edir. Emal olunmuş şpon vərəqələrin qalınlığı adətən, 0.2–3 mm. təşkil edir.

Məmulatı şponlaşdırmaq – sabit əsaslı səthə (*tamburat, fanera, AYP, ALP* və s.) yapışdırmaq deməkdir. Şponun fakturası; “zolaq” və “alov” imitasiyalı olur. Şponun ölçü parametrləri və fakturası, istifadə olunan oduncağın xarakterik xüsusiyyətlərindən və kəsim texnologiyasından asılıdır.

Şponun aşağıdakı növləri mövcuddur:

- radial (R),
- yarımradial (YR),
- tangental (T).

Şpon təbəqələri *yarpaqlı* və *iyənli ağac cinslərindən* hazırlamaq daha məqsədəuyğun sayılır. Həmçinin, klassik və ekzotik ağac cinslərinin şponundan da geniş istifadə olunur.

Şpon təbəqə ilə üzlənmiş mebel və digər məmulatlar massiv məmulatlarla müqayisədə, daha ucuz, qənaətcil və yüngül çəkili ərsəyə gəlir. Şponlanmış təbəqələrdən nəinki, interyerdə divar panneləri kimi, həmçinin, qapı və mebel elementlərinin üzlənməsində də geniş istifadə olunur.

3.2.7. LİNKRUSTA

Arxaik materiallar içərisində bəlli mövqeyini hələ də qoruyub saxlayan **linkrusta** – (latın sözü olub, *linum* – kətan lövhə; *crusta* – ağac qabığı, üzlük) İngiltərədə, Kraliça Viktoriyanın dövründə (XIX əsr) tətbiq olunan, özünəməxsus divar üzlüyüdür. Son illərin bəzək materialları siyahısında bahalı interyer materialları kimi hələ də fərqlənir. İstehsalı əsasən, rulon şəkilli olur. Kağız əsasa, məxsusi plastik qatla *mastika, ağac unu-yonqarı* və s. doldurucularla zəngin

qarıxiq mahlul çakilir. Fakturasina gora hacmli rasmə malikdir. XIX əsrdə linkrusta, ağac unu və pambıq tərkibli istehsal olunurdu. Linkrustanın; uzunömürlülük, yağlı və emallı boyalarla rənglənə bilmək imkanı da vardır. Bu materiala alternativ divar üzlüyü kimi, **serpyanka** (серпянка) adlı divar üzlüyünü misal gətirə bilərik. Serpyanka – rulon şəkilli material olub, 2 qatdan ibarətdir. Əsasını, yumşaqlıq əldə etmək üçün istifadə olunan, qeyri-toxunuşlu sellüloza təbəqəsi təşkil edir. Nəinki bütöv divar üzlüyü, həmçinin, dekorativ “aşağı” və “yuxarı” bordür elementləri hazırlamağa texnoloji imkanları olan bir material sayılır. Örtüyü – *dispersiyalı*, *lateks* və *akril* boyalarla boyamaq imkanı da vardır. Materialın məsaməliliyi, onun rahat “nəfəs” almasına şərait yaradır.

3.2.8. MÜASİR FRESKO TIPLİ DİVAR ÜZLÜYÜ

Müasir bəzək materiallarının istehsalını - qlobal-rəqəmsal texnoloji proseslərin müdaxiləsi olmadan təsəvvür etmək, artıq qeyri-mümkündür. Memarlığın tarixi inkişaf mərhələlərində (gərgin insan əməyi nəticəsində) yaranan dekorativ interyer tərtibat işləri, indi artıq müasir kompüter texnologiyalarının tətbiqi ilə tez bir zamanda həyata keçirilir. Belə materiallar içərisində müasir tip – **fresko** üzlüyünü misal gətirmək yerinə düşər.

Tarixə nəzər salsaq, İntibah dövründən vüsət alan fresko tipli divar üzlükləri (əl işi), divar və tavanların dekorativ tərtibat həllində hər zaman mühüm yerlərdən birini tutmuşdur. Müasir dövr interyer tərtibat işlərində də freskolar aktuallığı və dəbdə olmağı ilə yenə də fərqlənir.

Müasir freskalar 2 növə bölünür: *dekorativ mala üzərində rəqəmsal çap olunub səthə vurulan və TNT kağızı üzərində (TNT kağızı – məişət tullantılarından əldə olunan texniki kağız) rəqəmsal çap olunub səthə həkk olunan (Affresko).*

Fresko – yeni rəqəmsal çap vasitəsi istifadə edilən ən son dekorasiya texnologiyasıdır. Dekorativ mala üzərində ifa olunan fresko növü, interyer tərtibatında tətbiq olunan effektiv, dekorativ illüziya yaradan materiallar siyahısındadır. Freskonun bu növü – rulon şəkilli kağız əsasa, dekorativ malanın çəkilişi və üzərinə kompüter vasitəsilə seçilən təsvirin həkk olunması prosesindən ibarətdir. Divara və digər səthlərə tətbiqi isə, kağız üzlüklərin istifadəsi ilə eyni olur.

Freskonun digər növü isə **Affresko** – İtaliya istehsalı olub, daxili “TNT” kağız və xarici qoruyucu kağız qatından ibarət rulon şəkilli materialdır. Bu kağız qatları, üzərinə rəqəmsal və ekoloji cəhətdən zərərsiz “plotter” vasitəsilə təsviri çap olunma şəraiti yaradır. Çap olunmuş TNT kağızı xüsusi kimyəvi maddələrdən istifadə edilərək, istənilən inşaat-bəzək materialının (*beton, mərmər, taxta, gips, təbii və süni daşlar* və s.) səthinə həkk oluna bilər. Kimyəvi maddələr TNT kağızı üzərindəki təsvirin – səthin üzərinə hopdurulma prosesi vasitəsilə həyata keçməsinə şərait yaradır. Bu prosesin nəticəsi hava şəraitindən asılı olaraq, 3-6 saat arasında dəyişmək imkanı əldə edir. Sonda TNT kağızı su və ya kimyəvi maddələrdən istifadə etməklə, səthin üzərindən qoparılır və nəticədə, kağız üzərindəki təsvir səthin üzərində qalır.

Affreskonu digər fresko növlərindən fərqləndirən cəhət, onun səth üzərində yapışması deyil, səthə hopdurulması prosesidir. Bu özünəməxsus xüsusiyyət – dekorasiyanı səth üzərində baş verən zədələnmələrdən qoruyur və onun uzun müddət qalmasına şərait yaradır. Bu xüsusiyyət həmçinin, *şüşə, polistirol*

Fresko – yeni rəqəmsal çap vasitəsi istifadə edilən ən son dekorasiya texnologiyasıdır. Dekorativ mala üzərində ifa olunan fresko növü, interyer tərtibatında tətbiq olunan effektiv, dekorativ illüziya yaradan materiallar siyahısındadır.

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

və digər bu kimi maye hopdurmayan səthlər üzərində də çapı mümkün edir.

Qeyd edək ki, fresko (Affresko) yalnız peşəkar “plotter” qurğusunda keyfiyyəti və dayanıqlığı təmin edən; ekoloji zərərsiz, xüsusi mürəkkəblər vasitəsilə çap oluna bilər. Freskonun divar və ya tavana tətbiqi üçün ölçü məhdudiyəti yoxdur. Bu, yalnız dekorasiyanın dəqiqliyindən və böyüdülməsinə ehtiyac olduğu təqdirdə, əldə olunan ən yaxşı nəticədən asılıdır. Hətta dekorasiyanın ölçüləri – standart 120 sm. və ya böyük olduğu an, bir neçə lövhənin peşəkar birləşdirilməsi yolu ilə istənilən ölçünü əldə etmək mümkündür. Fresko qapalı məkanlarda keyfiyyətini itirmədən uzun müddət qalma imkanına malikdir. Açıq eksteryer məkanlarında isə səth üzərinə xüsusi qoruyucu maddələrin vurulması şərti ilə, dekorasiyanın ömrünə heç bir məhdudiyət qoyulmur.

3.2.9. DEKORATİV ÜZLÜK KƏRPİC

Divarların düzgün və məqsədyönlü üzlənməsi – bütünlükdə, interyerin dekorativ tərtibatı üçün əsaslıq təşkil edir. Divarlar interyer məkanının böyük bir həcmi təşkil etdiyindən, onları qeyri-ixtiyarı gizlətmək mümkün deyil. Müasir dekorativ divar örtük

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

materialları interyerdə qeyri-adi atmosfer yaratmağa, otağın görkəmini əsaslı dəyişməyə imkan yaradır. Bu dekorativ materiallar içərisində – dekorativ funksiyalı **üzlük kərpic** əsas yerlərdən birini tutur.

Dekorativ kərpic üzlüyün əcdadı sayılan kərpic qədim materiallar içərisində məxsusi mövqeyə malikdir. **Kərpic** – mineral tərkibli süni material olub, inşaat üçün yararlı sayılır. Möhkəmlik, suyadavamlılıq, və s. daşa məxsus keyfiyyətləri özündə cəmləyir. Müasir inşaatda kərpicin 3 növü mövcuddur:

- hiperpresslənmiş,
- qırmızı,
- silikat kərpic.

Bişmiş kərpicin yaranma tarixi e.ə. II–III minilliyə – Qədim Misirə gedib çıxır. Mesopotamiya və Qədim Romada da kərpicdən inşaat işlərində istifadə edir, ondan tağlar, çatılar və digər mürəkkəb konstruksiyalar yaradırmışlar. Arxaik material kimi, kərpic bir çox üslubların (Kərpic Qotikası və s.) yaranışında, yerli inşaat materialı kimi vacib əhəmiyyət kəsb etmişdir. XVIII əsrin ortalarına qədər isə kərpic yalnız, əllə hazırlanma üsulu ilə meydana gəlirdi. Hətta indiyədək (bəzi etnik regionlarda), inşaat işlərində – samanla gil qarışığı kütləsindən **“çiy kərpic”** adı ilə məşhur olan kərpic materialından istifadə edilməkdədir. Müasir anlamda da kərpic (plastik material kimi), keyfiyyətli inşaat və dekorativ üzlük materialı kimi tətbiqdə yenə də əvəzsizdir.

Dekorativ üzlük kərpic interyer təyinatlı material olduğundan, adı kərpicdən daha keyfiyyətli, dekorativ, qabarıq fakturalı səthi ilə fərqlənir. Dekorativ üzlük kərpic geniş çeşid rəng çalarında istehsal olunur. Bununla yanaşı, adi kərpicdə olan xassələrlə yanaşı; *aşağı nəmçəkmək, yüksək saxtaya davamlılıq, zərbəyə dayanıqlıq* kimi xassələrə də malikdir.

Üzlük kərpicin müasir interyerlərdə tətbiqi bədii-memarlıq ideyaların, dizayn həllərinin effektiv surətdə həyata keçirilməsinə şərait yaradır. Bu material ekoloji təmiz, uzunömürlü, möhkəm olmaqla; *nahamar, qumlu, hamar, çarpılmış, qədimsayağı dekorlandırılmış, rəsmli* və s. fakturalı təqdim olunur. Bir üzlük materialı kimi kərpic, üslubundan asılı olmayaraq istənilən interyerə cazibə gətirən universal bir material hesab olunur.

III.3. İNTERYER DÖŞƏMƏ TƏTBİQLİ MATERİALLAR

3.3.1. DÖŞƏMƏ ÜZLÜK MATERİALLARI

Döşəmələr – nəinki, konstruktiv funksiyanı həyata keçirən, həmçinin, interyerin vacib elementi olan örtük səthidir. Rəng, rəsm, xətlərin oyunu, səthin işığı əks etdirməsi və s. bu kimi keyfiyyətlər hər hansı interyer məkanında təkrarolunmaz dizayn həllinə imkan yaradır. Müasir dövrün geniş çeşidli döşəmə örtükləri memar və dizaynerlər üçün geniş imkanlar açır. Artıq *yağlı, iyli, boyalı, nahamar, keyfiyyətsiz* döşəmələr geridə qalmış, maraqlı struktur və fakturalar əldə edilmiş, istifadə və tətbiq imkanları xeyli artmışdır.

Döşəmənin konstruksiyası yerləşgənin xarakterindən, təyinatından, yerləşdiyi məkandan asılıdır. Üst qat – döşəmənin səthi sayılır və məhz, döşəmə materialının növü döşəmənin adını dik-tə edir. Laylararası təbəqə isə döşəmənin üst səthini aşağı qatla əlaqələndirir. Laylararası təbəqə üçün əsasən; *mastika, kağız, karton və perqamin, ağac-lif təbəqələr, sintetik yapışqanlar* və s. tətbiq oluna bilər. Döşəmə səthinin düz olması üçün isə dartınma qatı əsasən; *sement – qum məhlulundan, asfalt, yüngül betondan* və s. hazırlanır.

Yaşayış məkanlarında döşəmələr adətən; **dənəvər saylı** və **ru-lon** materiallardan ibarət olur.

Artıq döşəmə üzlük materiallarına qoyulan defisit çoxdan götürülmüş, yalnız onlara olan tələbatlar dəyişməz qalmışdır. Onlar *möhkəm, deformasiyasız, istimara müqavimətli, xarici təsirlərə dayanıqlı, səs-küydən, sudan qoruyucu* və s. keyfiyyətləri daşımalıdırlar.

Müasir sənaye-istehsal sahələrinin inkişafı döşəmələrə; *tozgö-türməməzlik və alışıqsızlıq, qələvilərə qarşı dayanıqlıq* kimi tələblər də qoyur. İstənilən döşəmə materialı seçilərkən, döşəmə üzlüyünə; *estetik, faktura, tekstura, rəng, dəb təmayülləri, sıxlıq* kimi xassələrdən

Müasir dövrdə döşəmə üzlük materialları möhkəm, deformasiyasız, istimara müqavimətli, xarici təsirlərə dayanıqlı, səs-küydən, sudan qoruyucu və s. keyfiyyətləri daşımalıdırlar.

də yanaşılır. Çünki, *mətbəx, qonaq otağı, uşaq otağı, sanitariya-qovşağı, hamam* və s. zonalara eyni seçim mövqeyindən yanaşmaq düzgün olmaz. Elə bu baxımdan, yerləşgənin funksional xüsusiyyətlərinə istinad etmək daha məqsədmüvafiq sayılır.

Məs; mətbəx, sanitariya qovşağı zonaları (təyinatı ilə bağlı) daima su ilə təmasda olduğundan, tez-tez silinmək, yığışdırılmaq ehtiyacı duyur və bu tələblər döşəmə seçərkən əsas götürülür. Qonaq otağına parket döşəmə, yataq və uşaq otaqlarına isə kovrolin döşəmə üzlüyü seçmək daha məqsəduyğun hesab edilir.

Müasir döşəmə üzlük materiallarını şərti olaraq aşağıdakı qruplara bölmək olar:

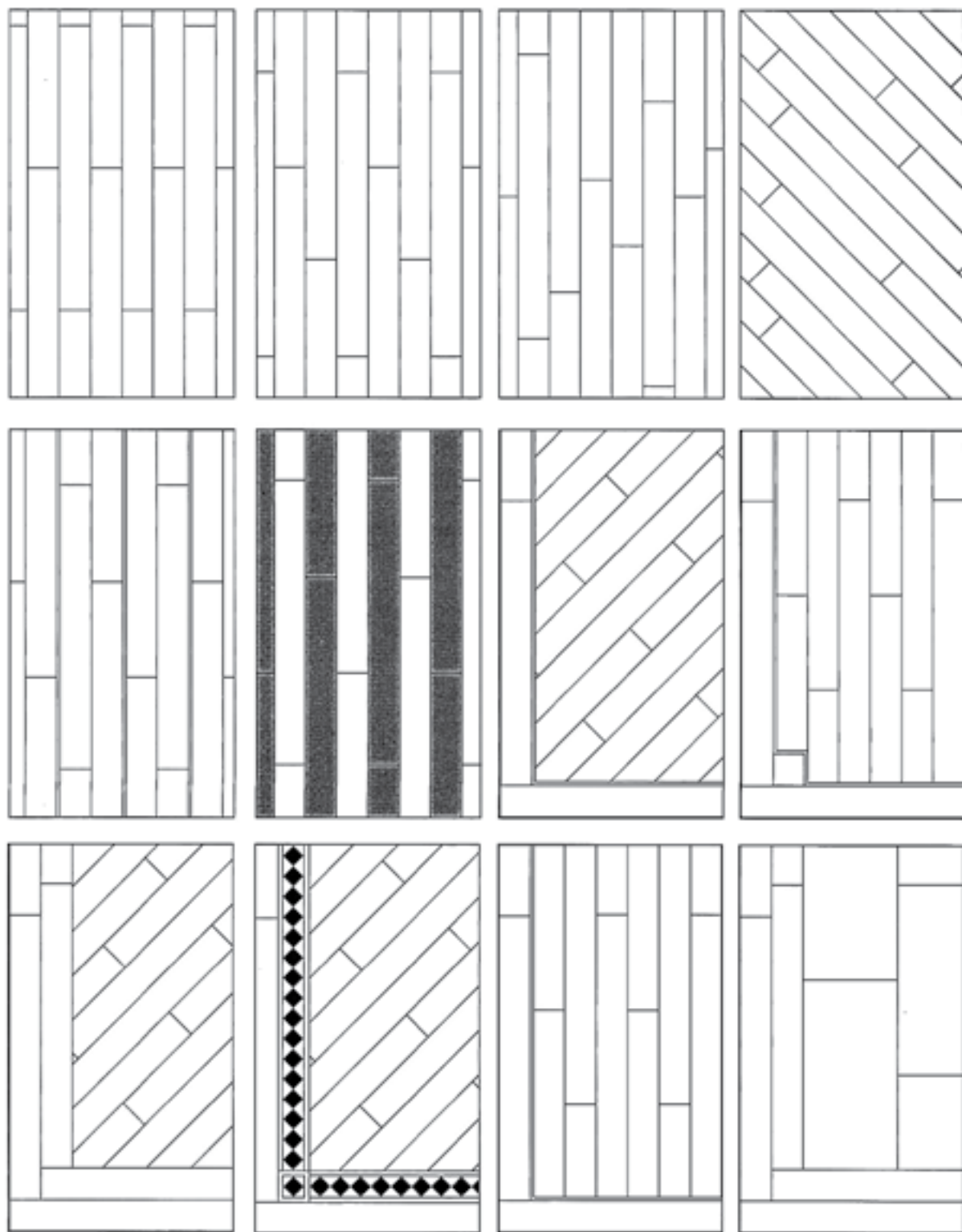
- təbii ağac cinslərindən;
- keramik plitələr;
- elastik (linoleum, PVX);
- laminat;
- toxunma döşəmələr: xalça və kovrolin;
- təbii daş çeşidləri;
- duru (plastik) döşəmələr və s.

3.3.2. PARKET

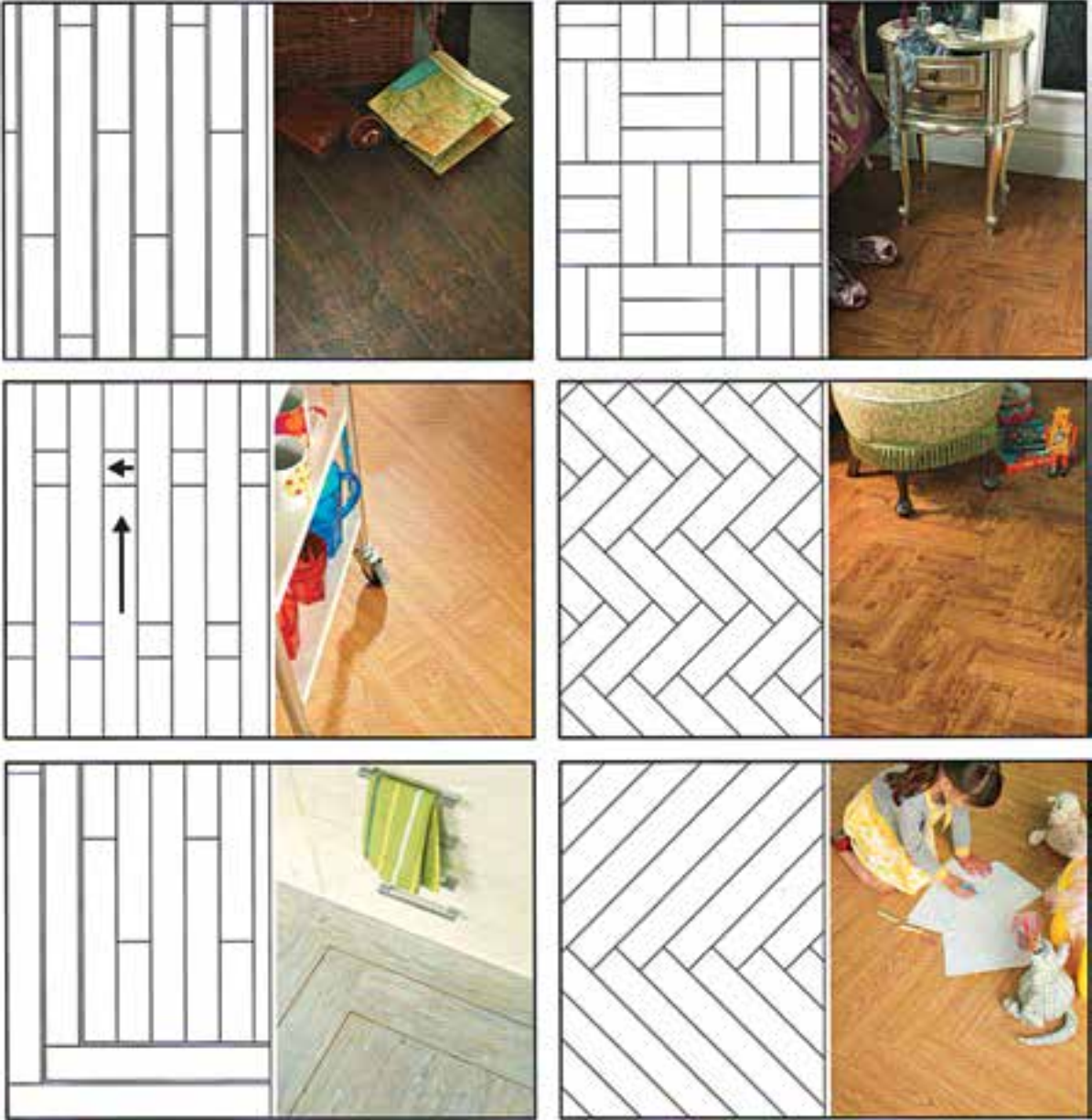
Əsrlərdir ki, insan övladı təbii ağac–oduncaq cinslərindən – *inşaat, interyer, döşəmə, divar, tavan, mebel elementləri* hazırlanması prosesində və digər məqsədlər üçün material kimi istifadə etməkdədir. 3000 ildir ki, müxtəlif ağac və oduncaq cinslərindən tək döşəmə örtükləri hazırlanır. Orta əsrlərdə taxta döşəmələr məkanın əsas elementi sayılaraq, tavan və divarlarla birgə layihələndirmə prosesi nəticəsində ərsəyə gəlirdi. XV əsrdə isə küknar, şam kimi yumşaq ağac cinslərindən yonulmuş, qalın taxta döşəmələrə üstünlük verilirdi.

Parket ifadəsi – “*parquet*” fransız sözündən meydana gəlmişdir. İlk dəfə parket (parklardakı palıd ağaclarından) fanerlənmiş variantda Fransada döşəmə materialı kimi istifadə edilmişdir. Barokko və Rokoko dövrlərində isə mozaik strukturlu bədii parket çeşidləri, o dövrün ən böyük nailiyyətlərindən hesab olunurdu. Parket o dövrün qobelenləri, qıps dekor elementləri, zərif mebel dəstləri ilə rəqabətə girərək, saray və qəsr interyerlərinin ayrılmaz hissəsinə çevrilə bilmişdi. Ümumiyyətlə,

Parquet modullarından döşəmə örtükləri üçün düzülüş variantları

Parket modullarından döşəmə örtükləri üçün düzülüş variantları

taxta döşəmələr; *çevikliyi, yumşaqlığı, istini saxlamağı, asan emalı və optimal qiymətilə* digər döşəmə materiallarından fərqlənmiş və mövqeyini hər zaman qoruyub saxlamışdır.

Rusiya öz ecazkar "taxta memarlığı" ilə məşhur olduğundan, parketlə bağlı döşəmə üzlüklərinin emalı rahat və ucuz başa gəlirdi. Rusiyada bədii parket döşəmələrə olan dəb, **Çar I Pyotrun** dövətilə Almaniyadan gələn taxta ustaların işləmə taxnikası ilə bağlı idi. Ona qədər (rus kilsələri, zadəgan evləri və ictimai məkanlarda), taxta lövhələr və ya "palıd kərpic" düzümlü döşəmələr tətbiq edilirdi. Bu lövhələr əhəng əsasa vurulur, detalların arası isə qətran və ya əhəng qarışığı ilə doldurulurdu.

XVIII əsrin əvvəli və ortalarında Rusiyanın "*rus barokkosu*" üslubunda bədii parket sənəti özünün yüksək dirçəliş dövrünü yaşayırdı. Parket üçün yerli; *qoz, qovaq, şam, palıd, göyrüş, buk, armud, alma, söyüd* və s., eləcə də, nadir və bahalı, xarici-ekzotik (*ebanoz, palisandr, amarant, sandal, tütün, limon, zeytun, dəmir, sərç, tuya, samşit* və s.) ağac cinslərindən parket modulları tətbiq edilirdi. Bu ağac cinsləri vasitəsilə ecazkar rəsmli, qeyri-adi parket döşəmələr yaratmaq mümkün olurdu. XVIII və XIX əsrlərdə Rusiyanın parket sənayesi "dünya dekorativ parket sənəti" səl-naməsinə, mükəmməliyi ilə öz böyük töhvəsini verə bilmişdir.

Klassisizm dövrünə keçidlə bağlı isə, Barokko bədii parket sənəti ənənələri öz yerini sərt klassik rəsmlərə, simmetrik element və naxışlara verməli oldu. XIX əsrdə, geniş alıcı kütləsi tələbatlarını ödəyəcək parketin fabrika istehsalı vüsət aldı. 1914-cü ildə, 85 Rusiya müəssisələrində parket istehsalı və ixracı artıq həyata keçirilirdi.

Yeni-yeni ultramüasir döşəmə materiallarının yaranmasına baxmayaraq, parket hələ də təmtəraqlı material kimi öz sabit mövqeyini qoruyub saxlamaqdadır.

Müasir Dünyada parket istehsalını həyata keçirən Avropa liderləri arasında; *Almaniya, Fransa, İtaliya, İspaniya, Daniya və Finlandiya* dövlətlərini misal gətirə bilərik. Yeni-yeni ultramüasir döşəmə materiallarının yaranmasına baxmayaraq, parket hələ də təmtəraqlı material kimi öz sabit mövqeyini qoruyub saxlamaqdadır. Estetik keyfiyyətləri ilə yanaşı, parket uzunömürlülüüyü ilə də digər materiallardan üstün sayılır.

Müasir zamanda təbii ağac cinslərindən olan döşəmə üzlük materiallarının aşağıdakı növləri daha çox yayılmışdır:

*İnteriyer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov*

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

- dənəvər parket;
- mozaik və modul parket;
- parket lövhə;
- təbii ağac massivindən lövhə;
- texnoloji parket.

Çoxlaylı dənəvər parket

Çoxlaylı dənəvər parket – istehlak bazarında yeni materialdır. Onlar, əsasən, ekzotik və müxtəlif növ ağac cinslərindən hazırlanır. Bu halda yalnız parketin son nazik qatı ağacdan düzəldilir. O, çoxlaylı əsasa yapışdırılaraq, müxtəlif teksturalarda istehsal olunur. Çoxlaylı parket temperatur və nəmişlik dəyişkənliklərinə az reaksiya verməsilə bağlı isti döşəmələrdə də tətbiq oluna bilər. Həmçinin, mozaikalı parket yaratmaq məqsədilə hazır modul elementlər də mövcuddur.

Parketri – parket düzülüşündə istifadə olunan sadə həndəsi fiqurlardan ibarət mozaika növüdür.

Marketri – və ya inkrustasiya isə, müxtəlif ağac növlərindən, mürəkkəb naxışda birləşən detalların yığılma prosesidir. Marketri prosesi əllə və ya müasir lazer kəsim texnologiyası ilə həyata keçirilir. Parketri və marketri üsulları vasitəsilə döşəmədə, müxtəlif *dekorativ medalyonlar* və *ornamentik detallar* reallaşdırılır.

Ornamental yanaşmadan başqa, parketin tətbiqində; *ənənəvi, kvadrat, düzbucaq, fransız və macar (ingilis) küknar düzülüşü* və s. *düzülüş formaları* da mövcuddur.

İnteryer məkanında müxtəlif ağac cinslərindən istifadə funksional zonaları müəyyənəlməyə imkan verir. Lakin, heç də bütün ağac növləri bir-birilə uyğunluq təşkil etmir. Bir coğrafi mühitdə bitən ağac çeşidlərini uyğunlaşdırmaq daha düzgün sayılır.

Ümumiyyətlə, parket seçərkən vacib şərtlərdən biri (xarici görkəmindən başqa) ağac cinsinin möhkəm və bərk olmasını nəzərə

Parketri

Müstəqillik Sarayı. Tacikistan. Saray 1994-cü ildə tikilib, 2008-ci ildə təmir edilib.

*Medalyonda
marketri*

almaqdır. Möhkəmlik isə – əsasən, ağacın bitdiyi, yetişdiyi şəraitdən (nəm və ya quru) asılıdır. Ağaclar bitmə şəraitinə görə 2 yerə: *yerli* və *ekzotik* (Afrika, Cənubi Amerika, Cənub-Şərqi Asiya və s. ölkələr) ağac cinslərinə bölünür. Daha sonra, ağac cinsləri rəng təsnifatına müvafiq; *açıq, sarı, qəhvəyi, qırmızı, çəhrayı* və *tünd rəngli* çalarlara da aid edilir. İstənilən oduncaq cinsi öncə; *mum, lak* və *digər vasitələrlə* emal və müntəzəm qulluq prosesindən də mütləq keçməlidir.

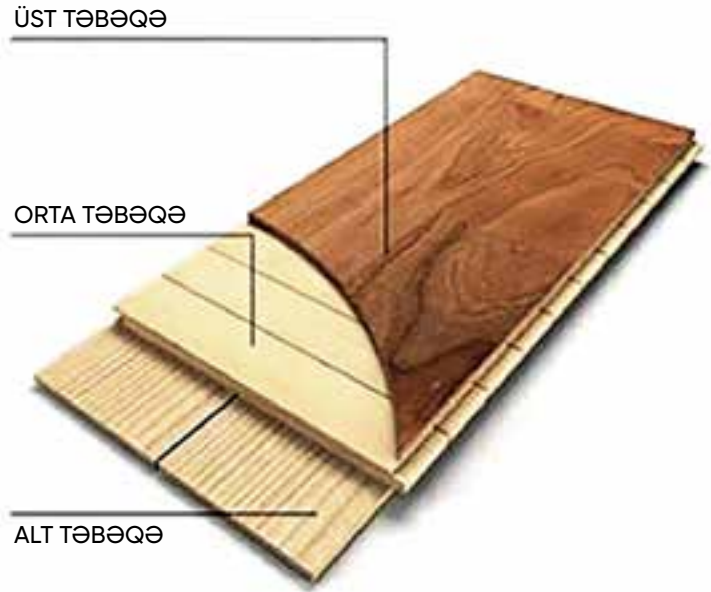
Parquet çeşidlərini şərti olaraq 2 qrupa bölmək olar: **bərk** və **yumşaq ağac cinsləri**. Bərk cinslər daha baha, yumşaq cinslər isə ucuzluğu ilə fərqlənir. **Yumşaq cinslərə** – iynəyarpaqlı, tez yetişən, soyuq iqlimli ölkələrdə bitən ağaclar (Şimali Amerika, Kanada, Rusiya, Skandinaviya) aid edilir və 60–80-illik yaş həddində kəsilir. Yumşaq cinslər adətən, inşaat işləri üçün istifadəyə daha yararlı sayılır. **Bərk cinslərə** isə, tropik və isti ölkələrdə yetişən bütün həmişəyaşıl ağaclar aid edilir.

Döşəmə üzlükləri üçün və digər məqsədlər üçün istifadə olunan ağac cinslərini aşağıdakı şəkildə sadalamaq olar:

– palıd;	– tis;	– dussiya;
– vuk;	– tütün;	– kempas;
– cökə;	– tuya;	– kumaru;
– qovaq;	– samşit;	– lapaço;
– çinar;	– ebanoz;	– muteniya;
– qırmızı ağac;	– zebrano;	– jakaranda;
– albalı;	– makasar;	– yaqoba;
– limon;	– palisandr;	– idiqbo;
– küknar;	– bambuk;	– sukupira;
– qoz;	– iroko;	– nemsu;
– şam;	– tıxac;	– atromoziya;
– sərv;	– arurra;	– qrenadil;
– dəmir ağacı;	– çəhrayı ağac;	– bokota;
– şabalıd;	– paduak;	– bubinqa;
– zeytun;	– venge;	– dalbergiya;
– armud;	– umbra;	– amarant;
– göyrüş;	– kokos palması;	– bakaut;
– qara ağac;	– quareya;	– umnini;
– sandal;	– kambalay;	– evkalipt və s.
– tik;	– olxa;	

Texnoloji parket

Özünü ekoloji təmiz və sağlamlığa müsbət təsir edən material kimi göstərmiş optimal variant parket növü – **texnoloji parketdir**. Ağacın sıxlığı az olduğundan, bu fakt ona çox yaxşı keyfiyyətlər verməklə yanaşı, həm də obyektə rütubət dəyişkənliyi nəticəsində deformasiyaya uğramağa səbəb olur. Bu problemin həlli – 1941-ci ildə, İsveçdə “çoxqatlı texnoloji parket” ixtira edilməsi ilə (patentləşdirilərək) mümkün oldu. Üç qatdan ibarət olan bu konstruksiya massiv taxta döşəmə və parketi əvəz elədi. Texnoloji parket – müxtəlif ton və rəngli lövhə çeşidlərindən istifadə olunmaqla hazırlanır və istismara hazır olan çox davamlı bir material sayılır. Bununla yanaşı, material təbii keyfiyyətlərini itirmir və nəticədə obyektə yaxşı mikroiqlimin yaranmasına səbəb olur.

Ətriyyat ağacı

Ekzotik ağac cinslərindən, nəinki, parket və mebel sənayesində, həmçinin, ətriyyat sənayesində və digər məqsədlər üçün də aktiv istifadə olunur. Bu cür ekzotik ağac cinsləri, həmçinin, öz bəhəlilikləri ilə də fərqlənirlər. Məs., ən bahalı ağaclar;

- *qrenadil* (afrikan qara ağacı – 1 kq. 10000 dollar),
- *bokota* (lövhəsi – 33000 dollar),
- *bubinqa* (lövhəsi – 19000 dollar),
- *dalbergiya* (lövhəsi – 14000–16000 dollar),
- *amarant* (lövhəsi – 12000 dollar),
- *bakaut* (lövhəsi – 5000 dollar),
- *umnini* (lövhəsi – 7000–8000 dollar),
- *sandal* (1 kq. – 20000 dollar),
- *ebanoz* (1 kq. – 10000 dollar),
- *aqar* (akvilariya ağacı – 1 kq. – 10000 dollar)

ağacları hesab edilir.

Bu cür nadir ağaclar içərisində, **Aqar ağacı** (digər adları; *cənnət, qartal, aqaru, ud, oud, kalambak*) – **Akvilariya** (*Aquilaria*) yalnız Cənubi-Şərqi Asiyanın tropik meşələrində yetişir və bahalı oduncaq cinsi kimi (dünyada bitən 16 ağac sinfi içərisində) özünəməxsus yerlərdən birini tutur. Bu sinifdən olan əksər ağaclar – bahalı efir yağları əldə etmək naminə, demək olar ki, artıq məhv olunmuş (kökü kəsilmiş) həddə gəlib çatmışdır. Ömür həddi isə, 70–100 ili əhatə edir.

Bubinqa ağacı

Aqar ağacı

Aqar ağacı – iri, həmişəyaşıl ağac olub, əsrlərdir aromatik material kimi ətriyyat sənayesinin vacib komponenti sayılır. Emal üçün isə, yalnız ağacın tünd özəyi istifadə olunur. İllər keçdikcə, iqlim şəraiti və məxsusi mikroorqanizmlər ağacın özəyini – unikal təbii aromatik maddəyə (məhlula) çevirir.

Aqar ağacı tropik cəngəlliklərdə – xüsusi plantasiyalarda yetişdirilir. Əldə olunan oduncaq, yalnız quruduqdan sonra istifadəyə yararlı sayılır. Nəhayət, əldə olunan Akvilariya və ya aqar yağı, Ərəb ölkələrinin ətriyyat üzrə məşhur kompaniyalarına ixrac olunur.

Aqar yağı ətriyyat sənayesində çox dəyərli və bahalı xammal hesab olunur. Məxsusi həddlərdə tətbiq olunarkən isə, ecazkar Şərq ətirlərinin vacib, əvəzedilməz komponenti hesab olunur.

3.3.3. KERAMİK PLİTƏLƏR

Divar və döşəmələr üçün ən yararlı materiallardan biri də, suya davamlı, möhkəm və dayanıqlı material olan – **keramik plitədir**. Ucuzluğu və daima keramika bazarında “yenilənən” növləri ilə fərqlənən keramik plitələr – qənaətcil bəzək materialları içərisində məxsusi mövqeyə malikdir.

Ucuzluğu və daima keramika bazarında “yenilənən” növləri ilə fərqlənən keramik plitələr – qənaətcil bəzək materialları içərisində məxsusi mövqeyə malikdir.

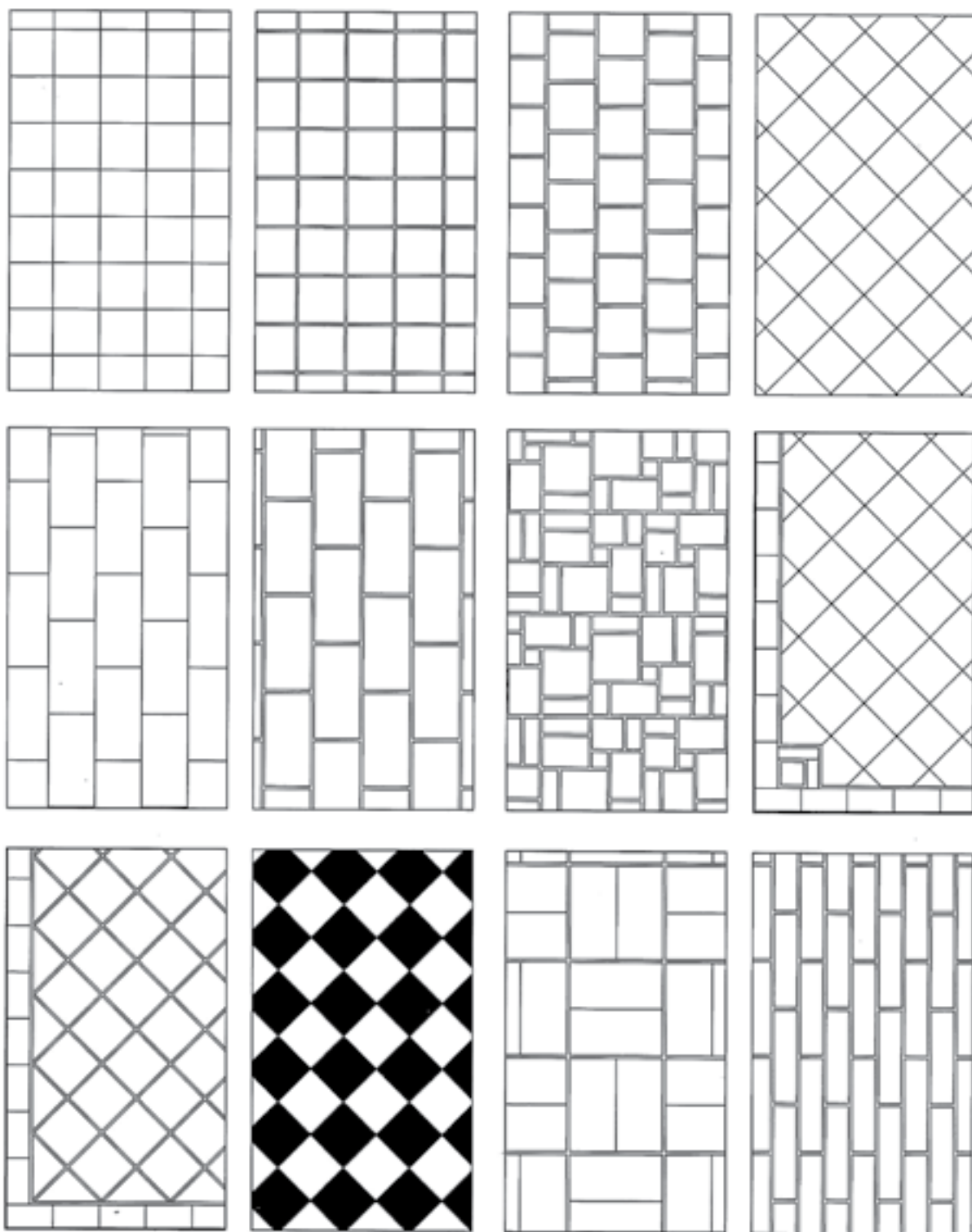
Gildən olan plitələr (*keramika, farfor və terrakota*) və kərpic – həm fabrika, həm də əl üsulu vasitəsilə istehsal oluna bilər. Kərpic daimi inşaat materialı kimi daha məşhur material sayılır və növləri gönbəgün artır. Keramika və farfor plitə çeşidləri isə – divar və döşəmə həllərində istifadə olunan materiallar siyahısındadır. Onlar, əksərən; *münasib qiymətə, müxtəlif rəng, tekstura və formada* istehsal olunur.

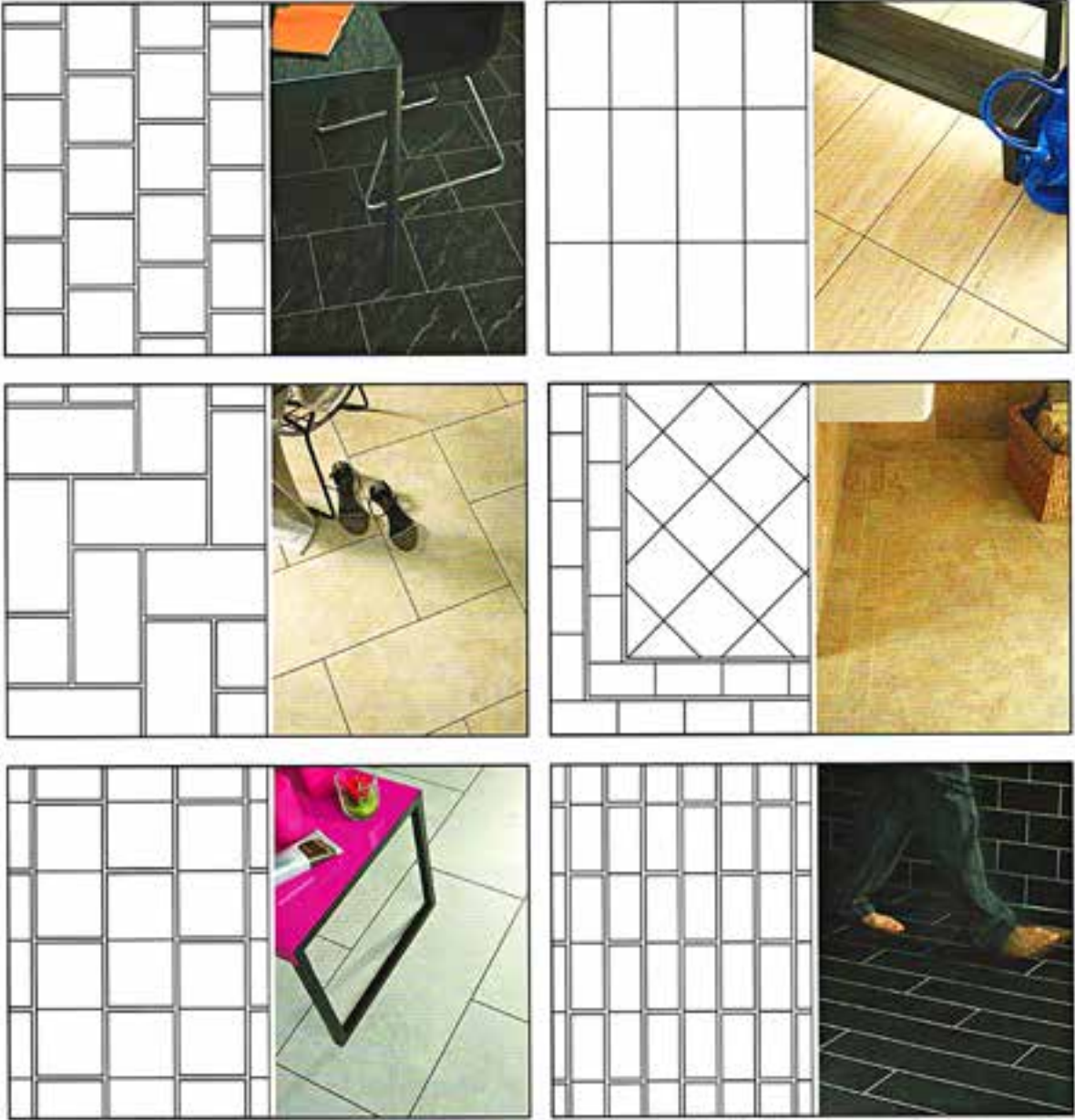
Farfor plitə

Keramik plitə

Keramik plita modullarından döşəmə örtükləri üçün düzülüş variantları

Keramik plitə modullarından döşəmə örtükləri üçün düzülüş variantları

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

Səthi şirəli maddə ilə örtülən keramik plitədən fərqli, **farfor plitə** – möhkəmliyi ilə üstünlük təşkil edir. Təbii məsaməli gildən hazırlanan farfor plitə *şirəli* və *şirəsiz* (mikroskopik məsaməli) ola bilər. Yüngül teksturalı səthi olan farfor plitələr, daşı imitasiya edə bilən formalarda da mövcuddur. Keramik plitələrin qulluğu sadə və rahatdır. Bu plitə növləri rahat kəsilə bilir və onlardan mozaik lövhələr də hazırlamaq mümkündür.

Bütün digər materiallar kimi, müəyyən təkamül prosesi keçən keramik plitələr – rəqəmsal texnologiyalar hesabına, üzərinə müxtəlif təsvirləri də həkk etmək imkanı yaradır.

Müəyyən məmulat kolleksiyasında, müxtəlif ölçülü plitələrlə yanaşı, onların “komponyon” detalları; *bordürlər*, *plintuslar*, *medalyonlar*, *çubuqlar* və *moldinq elementləri* də dəstə daxil olur. Bu detallar vasitəsilə məkanda istənilən yaradıcı ideyanı və üslub tərtibatını həyata keçirmək mümkündür.

Keramik və farfor plitədən savayı – **terrakota** adlı plitəni də yada salmaq lazımdır. Təbii və isti görünüşlü bu plitə növündən, soyuq səthinə görə, adətən, isti ölkələrdə daha çox istifadə edirlər. İstismara dayanıqlı və rahat qulluq tələb edən bu plitə növünün *qırmızı-narıncı, qəhvəyi-sarı tonlarda*, məxsusi rəng çalarları mövcuddur.

3.3.4. KERAMİK QRANİT (KERAMOQRANİT)

1980-ci ildə İtaliyada icad edilən və süni materiallar içərisində illərdir mövqeyini qoruyub saxlayan keramik qranit (keramoqranit) – əsas yerlərdən birini tutur. **Keramoqranit** – bəzi möhkəm qranit çeşidlərindən də fenomenal möhkəmlik və dayanıqlığı ilə üstün olan bəzək materialıdır. Həm eksteryer, həm də interyer məkanları üçün müasir, aktual, ekoloji təmiz olan əvəzsiz bir materialdır. Süni material kimi, 400–500 k/sm² təzyiç altında, 1200–1300 dər. bişirilərək istehsal olunur. Əsasən, 2 növ gil istifadə olunur: *plastik* və *az plastik*.

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

*İnteryer
həlli: memar
N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov*

Əzəldən keramoqranit texniki yerləşgələr (bəlli yükə məruz qalan ictimai və sənaye müəssisələri) üçün nəzərdə tutulmuşdur. 15 il ərzində isə bu plitənin geniş çeşiddə növləri meydana gəlmişdir.

İstehsal texnologiyalarından asılı olaraq keramoqranit aşağıdakı xarakteristikalara malikdir;

- aşağı sukeçirməzlik,
- şaxtaya davamlılıq,
- kimyəvi qələvilərə qarşı dayanıqlıq,
- rəng və rəsm dərinliyi,
- səth sərtliyi,
- zərbəyə davamlılıq,
- əyilməyə davamlılıq,
- temperatur dəyişkənliyinə dayanıqlıq və s. keyfiyyətlər.

Keramoqranitin aşağıdakı növləri mövcuddur:

- texniki keramoqranit;
- şirəli keramoqranit;
- mat keramoqranit;
- strukturlu keramoqranit;

- satinləşdirilmiş keramoqranit;
- köhnəldilmiş keramoqranit;
- parıldadılmış keramoqranit;
- qeyri-sürüşkən keramoqranit.

Keramoqranitin ölçüləri; 5/5, 15/15, 20/20, 30/30, 45/45, 60/60, 15/30, 30/45, 30/60, 120/40, 120/15, 120/30, 120/360 sm. civarında dəyişir. Qalınlığının isə, min.-3 mm., mak. – 8.6 mm.-dən 12 mm.-ə qədər dəyişməsi mümkündür.

Keramoqranit durmadan tətbiqi sahələrini də genişləndirir: ticarət mərkəzləri, mağazalar, metro stansiyaları, kinoteatrlar, vağzal və aeroport kompleksləri, şəxsi interyer məkanları, mətbəxlər (texniki mətbəxlər), sanitariya qovşaqları, hovuzlar, döşəmələr, divarlar, kafe-restoranlar, qarajlar, kimyəvi laboratoriyalar, camaşırxanalar və s.

3.3.5. LİNOLEUM

İnteryer bəzək materialları içərisində linoleumun məxsusi mövqeyi vardır. 1627-ci ildə “yağlı parça təbəqə”nin meydana gəlməsi – linoleumun “əcdadı” sayıla bilər. Öncə isə, Qədim Vikinqlər də yağlı parça təbəqədən, öz qayıqlarının yelkənlərini sudan mühafizə və müdafiə məqsədilə istifadə etmişlər.

Linoleumun yaranma tarixi əsasən, XVIII əsrə əhatə edir. 1763-ci

ildə; qətran, qəhvəyi rəng ispan boyayıcı maddəsi, arı mumu, kətan yağı ilə (isti vəziyyətdə) hopdurulmuş parça təbəqə patentləşdirildi. XIX əsrin ortalarında isə, bu tərkibə tıxac ağacının unu da əlavə edilərək – **kamptulikon** (yunan sözü olub, “kampto” – əyilən deməkdir) adlı materialla yeniləndi. Daha sonralar, kamptulikon **kauçuk** (bəzi ekzotik ağac cinslərinin möhkəm dartınma xassəli maddəsidir) qatqısı ilə əvəz olundu. Lakin, getdikcə tələbatın çoxluğu və bahalılığı ilə bağlı, kauçuk maddəsi yeni tərkibdən çıxarıldı. Bir qədər sonra, kətan yağını əvəz edən aktivləşdirilmiş maddə – **linoksin** meydana gəldi. 1863-cü ildə İngilis mənşəli **Friderik Uolton** bu kəşfi patentləşdirərək yeni döşəmə materialını – **linoleum** (latınca, adı; “linum kətan + oleum – yağ) adı ilə məşhurlaşdırdı.

1864-cü ildə, London ətrafı Stayness şəhərində, linoleumun istehsalı üzrə ilk kompaniya yaradıldı – “**Uolton, Teylor və Co**”.

1882-ci ildə isə, linoleum istehsalı üzrə Alman fabrikaları meydana gələrək, rəqabətə qoşuldu.

İlk vaxtlar, linoleum təbii qəhvəyi rəngdə istehsal olunurdu, sonralar isə *zeytun-yaşıl* və *tünd-qırmızı* çalarlarda da satışa çıxarıldı. XIX əsrin sonunda, artıq rəsm fakturalı linoleumlar meydana gəldi. Rəsmlərdə əsasən; bitki mənşəli naxışlar, ornamentlər, haşiyələr və s. isrifadə olunurdu.

Zaman keçdikcə, linoleum təbii formatdan çıxaraq, öz yeni süni variantlarını da bazara çıxara bildi. Müasir linoleumlar 5 əsas növdə istehsal olunur:

- təbii;
- PVX (poliviniloklorid);
- relin (rezin);
- nitrosellüloza;
- alkid.

Təbii linoleum – yalnız təbii materiallardan; *kətan yağı*, *ağac unu*, *təbii qatranlar*, *əhəngdaşı*, *təbii bitki piqmentləri* tərkibli istehsal olunaraq, daha baha dəyərə malik olur. Bu növ linoleum, həmçinin, aşağıdakı keyfiyyət üstünlüklərinə görə də fərqlənir: *antibakterial*, *uzunömürlü*, *antistatik*, *gec alıxan*, *yağlara qarşı dayanıqlı* və s.

Təbii linoleumun istehsal prosesi

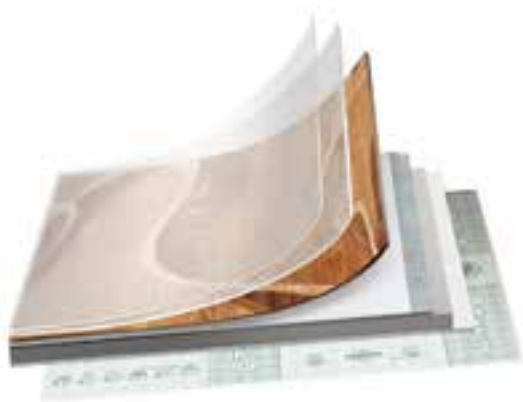

PVX örtüklü linoleum isə – *məişət, yarımkommersiya və kommersiya* növlərinə bölünür. Bu üzlüklər plastik kütlədən hazırlanır. İndiki dövrdə yüksək möhkəmliyinə, gigiyenikliyinə, rəsm çeşidləri bolluğuna görə yaşayış məkanlarında daha çox istifadə olunur. Mənfi cəhəti nəmişliyə davamsızlığıdır (hamam və tualetlərdə istifadəsi yararsızdır).

Presslənmiş vinil təbəqə də PVX üzlüklərə aiddir. Bu təbəqələr müxtəlif qatqılı vinil və qətrandan hazırlanaraq, müxtəlif qalınlığa malikdir: 2; 2.5; 3 mm. Təbəqələr çox praktik və möhkəmdir. Bu təbəqələrin fakturasında müxtəlif *daş materiallarını, ağac cinslərini, metal* və s. materialları imitasiya etmək mümkündür.

Vinil təbəqə bir interyerdə müxtəlif materialları; daş, ağac, metal elementlər və s. uyğunlaşdırmağa imkan yaradır. Əsasən dəhliz, holl, mətbəx, hamam otaqlarında tətbiq olunur.

Məişət tipli linoleum – *yüngül çəkiyə, çevik, istikeçirici, suçəkici, səsizolyasiya* və s. keyfiyyətlərə malik olur.

Məişət tipli linoleum

Yarımkommersiya tipli linoleum – daha möhkəm, 2–4 mm. qədər qalınlığa malik, rulon şəklində istehsal olunur və əsasən, ofislərdə, ictimai interyer məkanlarında tətbiq edilir.

Kommersiya tipli linoleum – yüksək istismar tələb və davamlılığına malik olub, daha qalın qata malikdir. Əsasən, böyük insan kütləsi axını olan iri ictimai məkanlarda tətbiq olunur. Bu tip linoleum təyinatına müvafiq: *akustik, antisürüşkən, antistatik* və s. növləri ilə də mövcuddur.

Müasir linoleumlar kimyəvi birləşmələrə qarşı güclü müqavimət tələblərinə də cavab verir. Müqavimət sınaqları: *benzin, skipidar, efir, spirt, aseton, mineral yağ, bitki və heyvani mənşəli piy və yağlar, süd, sirkə və limon turşusu, hidrogen peroksid, formalin* və s. aktiv maddələrə qarşı aparılır. Həmçinin, günəş şüalarına qarşı da dayanıqlığı təcrübədən keçirilir.

Linoleumun bütün növlərində üst qoruyucu qat (işçi qat) olur və uzun müddət sürtünməyə davamlı sayılır. Linoleumların parametrləri: qalınlıq – 0.8mm. – 4.0 mm. qədər, uzunluq – 6–45 m. qədər, eni isə 5 m.-ə qədər dəyişə bilər. Müasir linoleum çeşidləri nəinki, rulon şəkilli, həmçinin, dənəvər saylı, plitə formalı olur ki, bu da istismat və asan düzülüş rahatlığını təmin edir.

Kommersiya tipli linoleum

3.3.6. LAMİNAT

Döşəmə üzvlük materialları bazarında **laminat** ən son materiallardan hesab olunur. Laminat istehsala çıxarıldığı andan istehlakçı və geniş alıcı kütləsinin rəğbətini qazanaraq məşhurlaşmışdır. Laminatın istehsal dövrü 80-ci illərə təsadüf edir və ilk dəfə İsveçrəli **Perstorp** tərəfindən kəşf olunmuş, "Perqo" kompaniyası tərəfindən isə istehsala cəlb olunmuşdur. Həmən laminatın konstruksiyası – *melomin qətrandan* olan dekorativ qat və termoaktiv yapışqanla örtülmüş lövhədən ibarət idi. O gündən artıq 30 il keçməsinə baxmayaraq, laminat hələ də dəbdə və kütləvi istifadə dairəsindədir. Laminatın tətbiqi öncə Avropada həyata keçmiş, daha sonralar isə, digər ölkə və qitələrə yayılmışdır.

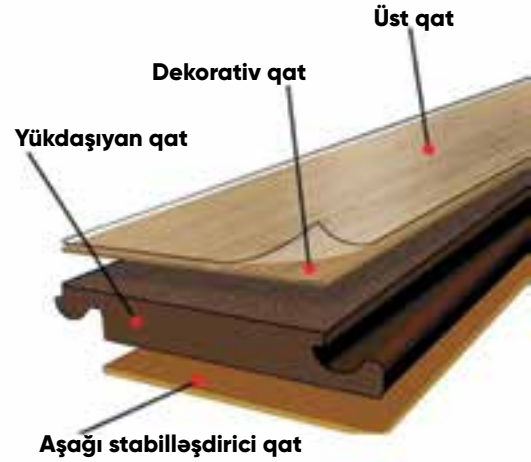
Laminat *ekoloji təmiz, uzunömürlü, suyadavamlı, yanmayan, deşilməyən, əzilməyən* və s. mühafizəkar xassələrə malikdir. Parketin "imitasiyası" sayılan laminatın linoleum və parketdən fərqli bir çox üstünlükləri də mövcuddur; *istismar rahatlığı, geniş tətbiq sahələri, ucuzluğu, stabilliyi, rahat yığılma üsulu* və s.

Bu material demək olar ki, bütün interyer məkanlarında geniş istifadə oluna bilər. Düzülişünə görə çox sadə və rahat, rəng palitrası, faktura imitasiyası isə geniş çeşidli və müxtəlifdir. Keyfiyyətli laminata – 25 ilə qədər davamiyyət zəmanəti verə bilər.

Laminat lövhələr – qat-qat olub, 4 təbəqədən ibarətdir:

- Aşağı stabilizirici qat;
- Yükdəşiyən qat;
- Dekorativ qat;
- Üst qat.

Aşağı stabilizirici qat – lövhəni deformasiyadan qoruyan və sərtliyi təmin edən qatdır.

Yükdəşiyən qat – laminat lövhənin əsası olub, yüksək sıxlığa malikdir. Həmçinin, isti və səs-küy izolyasiyası funksiyasını da həyata keçirir.

Dekorativ qat – laminatı dekorla təmin edən kağız əsaslı və rəsmli (ağac, daş, plitə və s. rəsmlər) qatdır.

Üst qat – melomin (laminat) və ya akril qətrəndən ibarət olan qatdır. Lövhəni sürtünmədən və yük zərbəsindən müdafiə edir.

Bu günki dövrdə 4 səs qrup laminat istehsal olunur:

1. Yaşam mühiti üçün;
2. Orta həcmli ofislər üçün;
3. Kommersiya xarakterli məqsədlər üçün;
4. Mağaza, ticarət mərkəzləri, sənaye məkanları və s. üçün.

Laminatdan demək olar ki, bütün interyer məkanlarında geniş istifadə oluna bilər. Düzülişünə görə çox sadə və rahat, rəng palitrası, faktura imitasiyası isə geniş çeşidli və müxtəlifdir. Keyfiyyətli laminata – 25 ilə qədər davamiyyət zəmanəti verilir.

Bütün müasir laminat çeşidləri yapışqansız olub, bir-birilərinə açar-bənd üsulu vasitəsilə taxılır, alt hissədə isə elastik qatla təmin olunur.

3.3.7. TOXUNMA ÜZLÜKLƏR

Bu günün müasir interyer məkanlarında müxtəlif toxunma üzlüklərdən geniş istifadə olunur. İnteryer üzrə memar-dizaynerlər bu materialın xüsusi dekorativliyini vurğulayırlar.

Hələ qədim insanlar rahatlıq, istilik yaratmaq məqsədiylə yaşadıkları məskənlərin döşəməsini heyvani dərilərlə üzlərdilər. Bu, onların yaşadıkları məkana, həm də estetik görkəm gətirirdi.

Dövrələr, zamanlar dəyişdi, əsrlər sıralandı. Amma insanların bu istəyi dəyişməz olaraq qaldı. Nəhayət, toxuculuğun yaranışı bu orijinal ideyanın öz istifadəsini xalçaçılıqda tapması ilə sonuclandı. Sənət xiridarları rəngarəng iplərdən istifadə edərək, ecazkar naxışlar, ornament və rəsmlər yaratmağa müvəffəq oldular. Sultan saraylarından tutmuş, sadə kəndli daxmalarınadək döşəmələrin bəzədilməsində xalçalardan daima istifadə olunmuşdur.

Müasir toxunma üzlüklər (kovrolin və s.) ənənəvi xalçaların mükəmməl əvəzləyiciləridir. Xalça – kovrolindən fərqli, daha bitkin rəsm kompozisiyasına malikdir və fərdi istifadə üçün yararlıdır.

Kovrolin isə, otaq boyu tətbiq olunmaq üçün nəzərdə tutulan döşəmə üzlüyüdür. Toxunma üzlüklərə alternativ material kimi, otaq boyu tətbiq edilən; *təbii kokos, sizal, abaka, jut (kəndir), qamış, yosun, kətan lifli iplərdən* hazırlanan ekoloji cəhətdən təmiz döşəmə üzlükləri də interyerə qeyri-adi görünüş və rahatlıq gətirir. Toxunma üzlüklərin növləri də müxtəlifdir: *dəhliz örtükləri, palazlar, kilimlər, kəndarlıqlar* və s. interyerdə aktiv tətbiqini tapmaqdadır. Onlar *qısa və ya hündür lifli, trikotajlı, ilməli, qeyri-toxunuşlu* və s. olur. Toxunma üzlüklər məkana qeyri-adi görünüş, rahatlıq və istilik gətirir, səs-küylə effektiv mübarizə aparır.

3.3.8. XALÇA

Xalça insanların zövqlə yaratdığı ən ecaskar interyer detallıdır desək, mənəcə yanılmarıq. Min illərdir bu zərif incəsənət nümunəsi məkanın bəzədilməsində, rahatlığın təminatında önəmli rol oynamaqdadır.

Müasir zamanın sürətlə dəyişən dəb təmayüllərində Şərqi motivlərini, zəngin ornament və rəng çalarlarını daima görmək mümkündür. Bu mənada, ənənəvi Şərqi xalçalarının rolu əvəzsizdir.

Əllə toxunan və “əl işi” sayılan xalçalar dünyanın ən dəyərlisi hesab edilir. İran, Ərəb, Türk və Azərbaycan sənətkarlarının toxuduqları xalçalar milli naxışları, rəng çalarlarının zənginliyi ilə Avropa interyerinə aktiv daxil olmaqla yanaşı, öz sabit mövqeyini qoruyub saxlamaqdadır.

Tarixən Şərqi xalça – qüdrət və zənginlik rəmzlərindən hesab edilib. “Xalça” sözünün özü, Şərqi “*Cənnətin mini modeli*” ilə əsassiyyətli edilməkdədir.

Əl işi olan xalçalar isə ev sahibinin incə zövqündən və statusundan xəbər verib.

Dövrən dəyişdikcə, zamanın hökmü ilə zövq və üstünlüklər, istəklər, bizi əhatə edən predmet və əşya aləminin dizaynı da dəyişməkdədir. Əsrlərin sıralanmasında, yalnız xalçalara olan “sevgi”nin dəyişməz olduğu hələ də maraqlıdır.

*İnteryer
həlli: memar
N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov*

Əllə toxunan xalçalar sıxlığı, ornamentin dəqiq təsviri, naxışların zərifliyi və gözəlliyi ilə, bitkin kompozisiya, rənglərin harmonik uyğunluğu, uzunömürlülüüyü və davamlılığı ilə fərqlənib, həm də onun interyerdə tətbiqi hər zaman tələbat kimi ortaya çıxıb.

Dövrən dəyişdikcə, zamanın hökmü ilə zövq və üstünlüklər, istəklər, bizi əhatə edən predmet və əşya aləminin dizaynı da dəyişməkdədir. Əsrlərin sıralanmasında, yalnız xalçalara olan “sevgi”nin dəyişməz olduğu hələ də maraq doğurur.

Bu gün xalçalar barədə hünərlə, onu demək olar ki, – o, qədim ənginliklərin toxunuşunu özündə möhkəm saxlayan – interyer elementidir. İstənilən interyer məkanına əllə toxunmuş xalça döşəndikdə, həmin məkan misilsiz, zərif və komfortal bir görkəm alacaqdır.

Bitkin rəsmə malik olan xalçanın maraqlı və spesifik cəhəti ondadır ki, o istənilən interyer üslubuna uyğunlaşa bilər. Qeyd edək ki, xalçalar da özünəməxsus tərzdə, sivilizasiyaların və zamanın iyerarxiyasından şərəfli bir yol keçərək öz mükəmməl tarixini formalaşdırmışdır. “**Şərqlə və ya Avropa xalçası**” ifadəsini eşidən an – dərhal xəyalımızda, heç nə ilə dəyişik düşməyəcək assosiasiyalar canlanmaqdadır.

Xovlu, xovsuz xalçaların, palazların, kilimlərin, qobelenlərin istifadəsinə gəlicə, bu da üslubdan asılıdır. Regional göstəricilər də öz sözünü deyir. Hansı regionda nə toxunursa, hansı tekstil növünə daha çox tələbat varsa, interyerə də onu tətbiq etmək məqsədəuyğundur. Ümumiyyətlə, Şərqlə üslublu interyerlərdə xalçalara, müxtəlif döşəmə üzlüklərinə, tekstil növlərinə və digər detallara hər zaman üstünlük verilib.

Xalçalar dekorativ effektdən başqa həm də müalicəvi, ortopedik, rahatlığın təminatçısı kimi xüsusiyyətlərə də malikdir. Divarda asılan xalça havanı təmizləyir, tozu özündə saxlayıb, havanı ağırlaşdırmır.

Təbii materiallardan – yun və ipək iplərdən toxunmuş xalçalar allergik reaksiya yaratmır, otaqdakı nəmi hopdurmaq bacarığından evdəki mikroiklimə müsbət təsir göstərir. Eyni zamanda səs izolyasiya funksiyalarını da mükəmməl yerinə yetirir, otağı isidir.

Bundan əlavə, ipək xalça üzərində ayaqyalın gəzmək daha faydalıdır və insanda xoş əhval-ruhiyyə yaradır, yun xalça isə pəncələri masaj edir.

Azərbaycan xalçaları

Xalçaçılıq – Azərbaycan xalqının milli mədəni irsində ən önəmli yerlərdən birini tutur. Sənətkarlıq növü kimi xalçaçılığın qədim tarixə malikliyi nəzər diqqəti cəlb edir. **Azərbaycan xalçaları** – bəşəri xalça toxuculuq sənət tarixinə “misligörünməz” töhvəsini verə bilmişdir. XII–XIX əsrlər ərzində Azərbaycandan “yad ölkələrə” külli miqdarda xalça və xalça məmulatları ixrac olunmuşdur. Avropa muzeylərində indiyədək baxışları cəlb edən, incə ornamentli, ecazkar naxışlı Azərbaycan xalçalarını görmək mümkündür.

Quba xalçaçılıq məktəbinə aid Zeyvə xalçası (Madonnanın ayağı altında) Jan van Eyckin “The Madonna with Canon van der Paele” əsərində

Qazax xalçaçılıq məktəbinə aid Borçalı xalçası
Carlo Crivellonun "Annunciation with St Emidius" rəsm əsərində.

Əsrlər boyu Şərqdə olduğu kimi, Azərbaycanda da xalça yalnız evin bəzəyi və rahatlığı deyil, həm də nəsildən-nəslə ötürülən sərvət sayılıb. Ən gözəl xalçaçılıq nümunələri gəlin köçən qızların cehizinin “sanballı” mirası hesab edilib.

Azərbaycan xalçalarını texniki xassələrinə görə 2 qrupa bölmək olar: **xovlu** və **xovsuz**. Xovsuz xalçalar – xalça toxuculuq sənətində erkən meydana gələn, toxunma xüsusiyyətlərinə, kompozisiya quruluşuna, naxış bolluğuna və rəng həllinə görə fərqlənən 8 qrupa bölünür. Bunlara;

- palaz,
- lədi,
- cecim,
- şəddə,
- kilim,
- vərni,
- zili
- sumax aiddir.

Xovlu xalçalara isə – yun, ipək və qarışıq iplərdən toxunan xalçaları aid etmək olar.

Tarixi mənbələrə istinad etsək, qədim mütəfəkkir və filosofların; **Herodot**, **Klaudio Elian**, **Ksenofont** və s. əsərlərində (Azərbaycan xalçaçılıq sənətinin inkişafına dair) dəyərli məlumatların

*Şəddə.
Qarabağ.
Ləmbəran.
1948-ci il.
Azərbaycan
Milli İncəsənət
muzeyi.
Materialı:
yun; texnikası:
sadə keçirmə,
dolama.
190x150 sm.*

*Xalça "Çələbi". Qarabağ. XIX əsr. Azərbaycan Milli İncəsənət muzeyi.
Materialı: yun; texnikası: simmetrik. 112x200 sm.*

*Zili. Qarabağ, Azərbaycan. XIX əsr. Azərbaycan Xalça muzeyi.
Yun. Xovsuz, əl işi. 140x227 sm*

*“Əjdaha” xalçası. XVII əsrin I yarısı, Qarabağ.
247x520 sm. Zaleski Kolleksiyası*

*Qarabağ xalçası. XVIII əsr, Xanlıqlar dövrü.
Metropolitan İncəsənət Muzeyi, 1970.302.10, 653x183 sm. J.V.McMullan Kolleksiyasından*

*"Cicəklənən ağaclar və sərv ağacları" dizaynı xalça. XVIII əsr, Azərbaycan.
163x229 sm. Araz Mehdiyev Kolleksiyası*

*Ləmbəli xalçası, Dağ Borçalısı. XIX əsrin I yarısı.
173x218 sm. Şəxsi kolleksiya, ABŞ*

*Muğan xalçası. XIX əsrin I yarısı.
121x210 sm. Şəxsi kolleksiya*

*Borçalı xalçası "Zeynətnişan". XIX əsrin II yarısı.
197x240 sm. Şəxsi kolleksiya*

*Salyan xalçası. XIX əsrin sonu.
120x386 sm. Araz Mehdiyev kolleksiyası*

*Dərbənd namazlıq xalçası. XVIII əsrin sonu – XIX əsrin əvvəlləri.
71x135 sm. Şəxsi kolleksiya*

*"Alpan" xalçası, Quba mahalı. XIX əsrin II yarısı.
169x295 sm. Şəxsi kolleksiya*

*Şıxlı xalçası, Qazax mahalı. XIX əsrin ortaları.
157x254 sm. Kirchheim Kolleksiya*

*Xilə-Əfşan, Bakı. XIX əsrin ortaları.
155x380 sm. Şəxsi kolleksiya*

*Heyvan motivli erkən Anadolu türk xalçası. XV–XVI əsrlər.
153x212 sm. Vakıflar Muzeyi, İstanbul. İnv. no: 2076*

Marby xalçası – “Həyat Ağacının hər iki tərəfində tovuz quşları”, Türkiyə. XIV–XV əsrlər.
109x145 sm. Milli Qədim Əsərlər Muzeyi, Stokholm, İsveç

*Səlcuq xalçası (fragment), Konya, Türkiyə. 1200-cü illər.
114x230 sm. Türk və İslam Əsərləri Muzeyi, İstanbul. İnv. no: 688*

Ağ zəmində Uşak medalyon xalçası, Türkiyə. XVI əsrin sonu – XVII əsrin əvvəlləri (Əhməd I-Murad IV Dövrü). 390x777 cm. Metropolitan İncəsənət Muzeyi, Nyu-York, 1984.69

*"Loto" xalçası, Qərbi Anadolu. XVI əsr. 130x217 cm.
Metropolitan İncəsənət Muzeyi, 08.167.1*

*Xalça, İsfahan və ya Kirman. XVII əsr. 290x825 sm.
Metropolitan İncəsənət Muzeyi, 43.121.2*

*Anhalt medalyon xalçası, Səfəvi imperiyası. XVI əsrin I yarısı. 419x792 sm.
Metropolitan İncəsənət Muzeyi, Nyu-York, 46.128*

*"Polonez" xalçası, İsfahan və ya Kirman. 1575–1625-ci illər.
İslam İncəsənəti Muzeyi, Qətər, CA.80.2008*

*Rothschild "Polonez" xalçası, İsfahan və ya Kirman. XVII əsrin əvvəlləri. 143x215 sm.
İslam İncəsənəti Muzeyi, Qətər, CA.3.1997*

*Louis XV Savonnerie xalçası, Fransa. 1740–1760-cı illər, Pierre-Josse Perrot tərəfindən
Louis XV'in Fontainebleau'daki yemək otağı üçün dizayn edilmiş və
Chaillot'da Royal Savonnerie fabrikasında toxunmuşdur. 486x352 sm*

Millefleurs
dizaynlı Muğal
xalçası. Şimali
Hindistan.
XVII əsrin sonu və
ya XVIII əsrin I
yarısı. 388x411 cm.

Louis XV
Savonnerie xalçası.
Pierre-Josse
Perrot tərəfindən
dizayn edilmişdir.
Təxminən
1740–1750-ci illər.
567x603 sm

*Louis XVI üslublu Aubusson xalçası, Fransa.
Təqribən 1880-ci illər. 452x338 sm*

Yağlama. 2012. Faiq Əhməd

*Qurtuluş. 2018.
Faiq Əhməd*

olduğunun şahidi olarıq. Sasanilər dövründə (III–VII ə.) Azərbaycan xalça sənətinin inkişafı özünün “zirvə” səviyyəsinə çatmış idi. Bu dövrün xalçalarına; ipək, qızılı və gümüşü saplardan istifadə ilə toxunan ecazkar xalçaları aid etmək olar. Orta əsrlər isə; Təbriz, Şamaxı və Bərdə şəhərlərində, qızılı-gümüşü saplı xovsuz xalçaların toxunuşu ilə yadda qalmışdır.

Dünya xalça liderləri arasında Azərbaycan xalçalarına üstünlük gətirən cəhətlər; ornamental elementlərin vəhdət və uyğunluğu, kompozisiya dəqiqliyi və bitkinliyi, rəsmlərin ifadəliliyi və zərifliliyi, zəngin çalar həlli və s. keyfiyyətlərdir. 2010-cu ilin noyabr ayından – Azərbaycan xalçalarının, “YUNESKO-nun Qeyri-Maddi Mədəni İrs” siyahısına da düşməsi, qürurverici faktlardandır.

Azərbaycanda müasir zamanda divardan xalça asmaq ənənəsi artıq dəbdən düşmüş sayılır. Amma buna baxmayaraq, miniatür xalçalardan dekorativ şəkildə divarda istifadə olunması, bir növ, milliliyə, ənənəyə dəlalət edən tərtibat üsulu kimi geniş yayılıb.

Məhəmməd Seyrafiyanın Niavaran sarayını bəzəyən şah əsəri (İran şahı Məhəmməd Rza şah Pəhləvinin iqamətgahı)

Niavaran sarayındakı xalça, Tehran

Fars xalçaları

Tarixə nəzər salsaq, qədim Fars dövlətinin tarixinin **şərq xalçalarının** tarixi ilə ayrılmaz mövqedə olduğunun şahidi olarıq. Bu isə öz növbəsində dünyanın ən möhtəşəm sivilizasiyalarından birinin tarixi deməkdir. Elə həmin dövrdən etibarən, "fars xalçaları" sözbirləşməsi – qədim Fars dövlətinin tərkibinə daxil olan, indiki – müasir İran dövlətinin ərazisində də xalçalar üzərindəki sabit mövqeyini qorumaqda davam edir.

Fars xalçalarının tarixini izləmək – dünyadakı ən möhtəşəm sivilizasiyalardan birinin inkişaf yolunu izləmək deməkdir. Farsların 2400–2500 il bundan öncə xalça toxumaq bacarığı, alimlər tərəfindən bizim dövrə qədər qorunub saxlanılmış ilk şərq xalçasının yaşından müəyyənləşdirilmişdir.

Fars dövlətində xalçaçılıq sənətinin əsas "çiçəklənmə" dövrü (indiki İranda) Səfəvilər sülaləsinin hakimiyyəti dövrünə – XVI–XVII əsrlərə təsadüf edir. Məhz, Fars dövlətinə İslamın gəlişi, Allahın yaratdığı

*Kıçık Rotşild ipək medalyon xalçası, XVI əsrin ortaları.
İslam İncəsənəti muzeyi, Doha*

"Ərdəbil xalçası", Los-Anceles Dairəsi İncəsənət muzeyi

*Müasir
interyerdə fars
xalçası*

canlıların; heyvan və quşların xalçalardakı təsvirlərinə birdəfəlik qadağa qoydu. O gündən etibarən, sərt həndəsi ornament və naxışlar bədii pannolara çevrilərək indiyədək də iran xalçalarının bəzəyi sayılmaqdadır. Ornamentlər, xalçalarda simvolika və abstraksiyaların dili ilə “səslənməyə” başladı. Obraz və anlayışlar dilinə yiyələnmə, onların kamil sintezinə nail olmaq – yaradıcı təfəkkürün ən vacib göstəricilərindən sayılır. Beləliklə, xalçalar evin bəzəyinə, maddi zənginliyin ölçü vahidinə, hətta, vergi haqqını ödəmək vasitəsinə də (bu adət müasir İran dövlətində indi də aktualdır) çevrildi. Xalçalara olan həddən ziyadə diqqət, onların keyfiyyətinə təsir etməyə bilməzdi. Fars xalçaları – əsrlərdir – bütün dünyada “ən məhşur xalça” mövqeyini qoruyub saxlamaqdadır. Onlara; uzunömürlülüyyəinə (xalça üzərində əsrlərlə gəzsən də, keyfiyyəti daha da yaxşılaşır), səmərəliliyinə (xalçalar ipək və yun saplardan toxunur) və təkrarolunmaz, əsrarəngiz gözəlliyinə görə (hər bir xalça özü-özlüyündə incəsənət əsəri sayılır) dəyər verilir.

Şərq xalçalarının ornamental motiv və süjetlərinə gəlincə, bu; islam mədəniyyəti və şərq ənənələrinin harmonik sintezinin göstəricisidir. Bugünkü xalçaların səthində, nəinki, antikvar

motivlər, həmçinin, müasir üslublar da öz əksini tapmaqdadır. Əllə toxunan xalçalardakı rəsm və təsvirlər heç vaxt təsadüfi olmur. İstənilən ornamentdə şifrələnmiş müəyyən mənalar kompleksini izləmək olar.

Əl işi sayılan ecazkar şərq xalçalarının əsas sirri – *material seçimində, rəng uyğunluqlarında, gözəlliyində, dizayn və məmulatların yüksək keyfiyyətində* özünü biruzə verir. Belə ki, əllə toxunmuş xalçalar, bütün dünyada nəinki, məişət elementi, həmçinin, dəyərli incəsənət əsəri kimi də qəbul edilməkdədir.

Türk xalçaları

XV–XVI əsrlər isə əsasən, avropa rəssamlarının **türk xalçalarının** təsvirinə olan böyük marağı ilə yadda qalıb. Müəyyən mənada bunu, o dövrdə “hökmranlıq” edən dəblə də əsaslandırmaq olar. Türk xalçalarının digər rəqiblərindən (fars xalçalarından) əsas fərqləndirici cəhəti, ənənələrə yaradıcı yanaşma və ikiqat düyünlərin olması ilə xarakterizə olunur. Bitkin xalça rəsminin əsasına, nəinki, ənənəvi xalça ornamentləri, həmçinin, türk sultanlarının libaslarının tikilişi üçün istifadə olunan parçaların dizaynı da qoyula bilər. Hətta, kvadrat santimetrə düşən ilmələrin sayına görə məşhur türk xalçaları zəmanəmizdə, “**Guinness**” rekordlar kitabına düşməsilə fəxr də edə bilər.

Musiqi ilə məşğul olan ailənin portreti. 1663-cü il. Pieter de Hooç. Klivlend İncəsənət Muzeyi

Dolmabahçe Sarayı, Çəhrayı Salonu, tipik "mədcidi" xalçası ilə

Lazımı iplikləri seçmə və onu emal etmə bacarığı – rəng çalarlarının parlaqlıq həddi, xalçanın yumşaqlığı və möhkəmliyi sapın keyfiyyətindən asılı olduğundan çox vacib sayılır. Xalçaların əllə toxunuşlu istehsalı üçün istifadə olunan və ən çox rast gəlinən material kimi, qoyun yununu və ipəyi misal gətirə bilərik. İpək saplar daha yüksək möhkəmliyi ilə fərqlənir. Bu isə, daha zəngin və mürəkkəb ornamentli xalçaların istehsalında zərif və ən nazik sapların əldə edilməsi üçün imkan yaratdığından vacib sayılır. Xalçaların toxunuşu üçün dəzgah-əsasda isə pambıq iplərdən istifadəyə üstünlük verilir.

Zəmanəmizdə hətta, şərq xalçalarına belə dəb xasdır. Bu, özünü əsasən rənglərdə biruzə verir. İndiki dövrdə, xalçaların tərtibatında açıq palitraya meyllilik daha aktualdır; zümrüdü, karamelin, açıq mavi – qızılı sarı rənglərin pastel çalarlarına daha çox üstünlük verilməkdədir. Bu cür təmayüllər keçən əsrin xalçaları üçün daha xarakterik sayılırdı. Əslində, bu təbii bir prosesdir; çünki memarlıq və interyer dekoru daima dəyişikliyə, dinamikaya məruz qaldığından – özü ilə bərabər;

Hərəm otağı, Topkapı Sarayı, incə Holbein naxışlı xalça

Memarlıq və interyer dekoru daima dəyişikliyə, dinamikaya məruz qaldığından – özü ilə bərabər; mebel, tekstil, dekor və işıqlandırma avadanlıqlarının, hətta xalçaların da ətraf mühitə adaptasiyasını və dəyişilməsini tələb edir. Zamanın, dəbin daha bir tələbi də, xalçaların “antikvar” görkəminin olması ilə bağlıdır.

mebel, tekstil, dekor və işıqlandırma avadanlıqlarının, hətta xalçaların da ətraf mühitə adaptasiyasını və dəyişilməsini tələb edir. Zamanın, dəbin daha bir tələbi də, xalçaların “antikvar” görkəminin olması ilə bağlıdır.

Avropa xalçaları

Deyilənlərə görə, dünyanın məşhur antikvariat auksionlarında şərq xalçaları **avropa xalçalarından** daha dəyərli sayılır. İstisna deyil ki, bu vəziyyət bir neçə əsr sonra bəlkə də dəyişə bilər. Məhz, elə bu səbəbdəndir ki, Avropanın məşhur dizaynerləri bu mövqeyi dəyişməkdən ötrü əllərindən gələni əsirgəmir, tez-tez xalça dizaynında iştiraka dəvət olunurlar. Xalça dizaynına dünyanın ən mahir “qüvvə”ləri cəlb olunmaqdadır; onlar arasında məşhur modelyerdən – **Viviyen Vestvudu** (*Vivienne Westwood*) və **Pol Smiti** (*Paul Smith*), **Peter Malini**

*Xalça "Narıncı qıvrım".
Viviyen Vestoud
(Vivienne
Westwood),
275x187 sm*

Pol Smit (Paul Smith)

Trişa Qildi (Tricia Guild)

Lulu Gines (Lulu Guinness)

Avropada xalça dizaynına dünyanın ən mahir “qüvvə”ləri cəlb olunmaqdadır; onlar arasında məşhur modelyerlər, aktual rəssamlar da vardır. Olanların izahı daha bəsitdir; çünki, xalçalar – həm aksesuar, həm dəb elementi, həm də incəsənət əsəri sayıldığından və özünə daima bəşəri maraq doğurduğundan, həmişə tələbatda, gündəmdə olmağı ilə seçiləcəkdir.

Marsel Vanders
(*Marcel Wanders*)

(Peter Maly), **Trişa Qildi** (Tricia Guild), **Marsel Vandersi** (Marcel Wanders), aktual rəssamlardan olan **Natali dyu Paskyeni** və **Lulu Ginesi** (Lulu Guinness) misal gətirmək olar. Olanların izahı daha bəsitdir; çünki, xalçalar – həm aksesuar, həm dəb elementi, həm də incəsənət əsəri sayıldığından və özünə daima bəşəri maraq doğurduğundan, həmişə tələbatda, gündəmdə olmağı ilə seçiləcəkdir.

Avropa xalçalarına olan dəb təmayülləri şərq xalçalarına nisbətən daha tez-tez dəyişməkdədir. Hər mövsüm əsas istehsalçı sirkət və kompaniyalar – yeni-yeni kolleksiyalar nümayiş etdirmək məcburiyyətində qalırlar. Çünki, indi bunsuz qeyri mümkündür. Son “Paris dekor sərgisi”nin şərhinə görə dəbdə olan xalçalarda; *təbii landşaft mənzərələrini xatırladan təsvirlərə, parıltılı və ya məxməri fakturalara, xəz tək yumşaqlığa və zərifliyə, xovlu və xovsuz xalçalara üstünlük verirlər. Rəsmlərə gəldikdə isə, əvvəlki tək həndəsi və gül motivləri yenə də gündəmdədir. Dəyişməz qalan isə xalçalara olan, yalnız bəşəri dəyər və sevgidir.*

3.3.9. KOVROLİN

Toxunma döşəmə örtük materialları içərisində – kovrolin özünəməxsus yer tutur. **Kovrolinlər** – bitkin rəsmli ənənəvi xalçadan fərqli, otaq boyu döşəmə səthini əhatə edir. Kovrolinlər məkana özünəməxsus yumşaqlıq və cazibə verir. Otağın komfortlu, rahat və isti qalması üçün, xalça və kovrolin örtüklərin yeri əvəzsizdir. Müasir texnologiyalar yeni-yeni kovrolin çeşidləri istehsal etməyə imkan yaradır.

Müasir kovrolinlər təbii və sintetik saplardan istehsal olunur. Kovrolinin üstün cəhətləri; *elastikliyi, az sukeçiriciliyi, az alışıqanlılığı, təmizlənmə rahatlığı, effektiv səsizləmə xassəsi* və s. Mənfi cəhətləri; *az uzunömürlülüğü və bahalılığıdır.* Sintetik kovrolinin tərkibi; *neylon, polipropilen, poliakril və poliestr* liflərdən ibarətdir.

İstehsal üsuluna görə kovrolinlər 3 əsas qrupa bölünür;

- toxunan,
- əsasən saplarla tikilən,
- əsasən iynə ilə geydirilən.

Toxunan kovrolin ən möhkəm və bahalı sayılır.

Kovrolin əsasən; *yaşayış mənzillərində, yataq otaqlarında, otel və mehmanxanalarda, konsert zallarında, ofislərdə, uşaq bağçalarında,*

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

aeroportlarda, şadlıq saraylarında, mərasim zallarında və s. məkanlarda geniş tətbiq olunur.

Kovrolin döşəmə örtüklərinə alternativ material kimi, təbii bitki liflərindən olan ekoloji döşəmə üzlük materialları da dəbdədir. Bir çox əsrlər öncə, bu tip örtüklərdən interyerdə istifadə etmişlər. Bu cür döşəmə örtüklərinə; *yüksək keyfiyyətli kokos palması, sizal, yosunlar, qamış, jut* və s. lifli bitkilərdən hazırlanan örtüklər aid etmək olar. Böyük ölçülü məkanlar üçün nəzər diqqəti cəlb etməyən, relyefli naxışlı örtüklər müvafiq sayılır. Rəng çalarlarına görə, əsasən təbii, neytral tonlarda istehsal olunur.

Toxunma döşəmə üzlüklərinin uzunömürlülüüyü, onun xovunun *hündürlüyündən, sıxlığından və tərkibindən* asılıdır. Hal-hazırda, istehsal bazarında "intensiv hərəkət zonaları" (pilləkənlər, dəhlizlər və s.) üçün geniş çeşiddə döşəmə örtükləri mövcuddur. Kovrolinlər içərisində böyük üstünlük, daha dayanıqlı xassəli – ilməli toxunuşlu növə verilir.

Müasir zamanda kovrolinlər həm rulon, həm də plitə şəkilli satışa çıxarılır. İctimai interyer məkanları (ofislər) üçün daha rahat tətbiqə yararlı, **plitə kovrolin** çeşidləri də istehsal olunur. Bu plitə kovrolinlər əsasən, 50/50 sm. ölçülü parametrlərdə və arxa tərəfi yapışqanlı vəziyyətdə olur. Plitə kovrolinlər istənilən düzülüş formasında, rahatlıqla döşəməyə düzülə bilir. Zədələnən hissə isə, asanlıqla yeni plitə ilə tez bir zamanda əvəz edilir. Bu cür texniki plitə kovrolin çeşidləri, asan təmizlik və xidmət rahatlığını da təmin edir.

Plitə kovrolin modulları

3.3.10. DURU (PLASTİK) DÖŞƏMƏLƏR

XXI əsrin süni materialları – durmadan inkişaf prosesi keçərək, inşaat sektorunda seçim bolluğu yaratmaqda iddialıdır. Müxtəlif kimyəvi qatqıların icadı da yeni materialların yaranmasına vüsət verən səbəblərdəndir.

Müasir plastik materiallar içərisində, bilavasitə döşəmə üçün nəzərdə tutulan duru döşəmə materiallarının məxsusi mövqeyi vardır. Tikişsiz, müxtəlif rəng çalarlı rezin döşəmə

materialı əsasən, ictimai və sənaye məkanlarının tərtibat həllində istifadəyə yararlı olub. *Estetik-vizual, universallıq, dayanıqlıq və praktiklik* kimi üstün cəhətlərə malik olduğundan, onun yaşam interyer məkanlarında da tətbiqinə tələbat yaranıb.

Duru döşəmə – müasir interyer həllində minimalistik və yüngülcə “nahamar – qabar” səthli döşəmə növü sayılır. Bu cür döşəmə; mat və ya parlaq, müxtəlif qatqılar hesabına effektiv teksturalı və s. dizayn həllində ola bilər. Bu unikal materialın tərkib hissəsi – nəm vəziyyətdə, duru **propilen** maddədən ibarət olub, istənilən rəsm üzərindən emal olunaraq həyata keçirilir. Emal prosesi sonrası (qurduqdan sonra) *tikişsiz, imitasiya xarakterli, mat və ya parlaq səth* əldə edilir.

Duru döşəmə örtüyünün bir növü kimi, keyfiyyətli material sayılan – **terratso** (təbii və sintetik maddə qarışıqlı) materialını nümunə göstərə bilərik. Terratso tərkibcə; *şüşə, qətran, mərmər və ya granit ovuntularının, beton və ya rezin birləşdirici kütlə ilə qarışığından*

Müasir plastik materiallar içərisində, bilavasitə döşəmə üçün nəzərdə tutulan duru döşəmə materiallarının məxsusi mövqeyi vardır. *Estetik-vizual, universallıq, dayanıqlıq və praktiklik* kimi üstün cəhətlərə malik olduğundan, onun yaşam interyer məkanlarında da tətbiqinə tələbat yaranıb.

ibarətdir. Səthi daha soyuq təsir bağısladığından, isti ölkələrdə tətbiqi daha münasib sayılır.

Epoksid qətran əsaslı tikişsiz duru döşəmələr də maraqlı görünlülər əldə etməyə imkan verir. Bu döşəmə növü – cızılmalara və kimyəvi təsirlərə qarşı daha dayanıqlı sayılır. Fakturasına görə; *mat, parlaq, rəngli və teksturalı* ola bilər. Digər duru döşəmə növlərində olduğu kimi, burada da, rəsmli səth şəffaf, duru epoksid maddə ilə örtülür və quruduqdan sonra istismara yararlı olur.

3.3.11. PLİNTUS

İstənilən interyer məkanında, obrazı tamamlayan, ona özünəməxsus “haşiyə” verən həlləedici detallardan biri də – plintuslardır. **Plintus** – döşəmə tərtibat həlli bitdikdən sonra, döşəmə ilə divar arasındakı boşluq, “ayrılıq və əkslikləri” düzəltmək və döşəməyə bitkin görünüş vermək üçün istifadə olunan dekorativ elementdir. Plintuslar tətbiq olunan döşəmə materialına (*daş, taxta, laminat, plastik, duru, toxunma və ya keramik*) uyğun seçilməlidir. Parquet döşəməyə, harmonik uyğunluq və “təmtəraq” baxımından taxta plintusların tətbiqi mütləqdir.

Müasir dövr istehsal sahələrində plintus çeşidləri durmadan artmaqdadır. Müasir plintuslar; elektrik naqıl və məftilləri gizlətmək üçün, məqsədmüvafiq kanal – rels tipli profillər şəklində istehsal olunur.

Hal-hazırda, ağac-emalı sənayesində aşağıdakı növlərdə döşəmə plintus materialı çeşidləri istehsal olunmaqdadır:

- adi plintus (hər növ oduncaq cinsindən ağac plintuslar),
- şpon örtüklü münasib qiymətə olan plintuslar (şam ağacı əsaslı),
- keramik plintus,
- kovrolin plintusu,
- kabel-kanallı plintus,
- tavan plintusu (qaltel),
- zavod üçün divar örtüyü plintusu (kannelyurlu profil),
- kompüter printli plintus,
- lentvarı plintus.

Plintus istehsalında istifadə olunan material çeşidləri də müxtəlifdir:

- oduncaq,

- keramika,
- plastik,
- alüminium,
- penoplast,
- LDF (Low Density Fibreboard – aşağı sıxlıqlı ağac lifli plitə),
- MDF (Medium Density Fibreboard – orta sıxlıqlı ağac lifli plitə).

Ağac plintus (adi plintus) – istənilən növ oduncaq cinsindən və sponundan istehsal olunur, müxtəlif döşəmə örtüklərini haşiyələndirmək məqsədilə tətbiq olunur. Adətən, şam və küknar massivindən hazırlanan bu cür plintuslar “qeyri-bircins” olub, bahalı ağac cinslərindən istehsal olunur. lakin, “bircins” ağac massivindən olan plintuslar da mövcuddur ki, maya dəyəri daha baha başa gəlir. Bu cür plintusların əsas üstün cəhəti – onun statusu və ekoloji təhlükəsizliyindədir. Ağac plintusların əsas mənfi cəhətlərinə isə; onun *yüksək qiymətini, quraşdırılma mürəkkəbliyini və nəmin təsirinə dayanıqsızlığını (hiqroskopiklik)* aid etmək olar.

Plastik plintus – məmulata qoyulan tələblərə müvafiq, müxtəlif cür PVX (poliviniloklorid) növlərindən istehsal olunur. Bu plintus növünü, demək olar ki, istənilən faktura və teksturalı döşəmə örtüklərində tətbiq etmək mümkündür. Əsas xarakterik cəhətləri: *ucuzluğu, möhkəmliyi, uzunömürlülüüyü, sadə quraşdırılma üsulu və nəmə qarşı dayanıqlığıdır.*

- Plintus seçərkən aşağıdakı vacib məqamlar nəzərə alınmalıdır:
- plintusun quru olması (deformasiyaya uğramaması naminə),
 - plintusun üz hissəsinin hamar olması (cılalı).

Plintusların tətbiqi – nəinki, funksional aspektdən, həmçinin, interyer obrazına uyğun dekorativ zahiri görünüşdən də asılıdır. Məhz, bu mövqedən plintusların vahid interyer üslub və obrazına müvafiq seçimi əsas şərtlərdəndir. Plintusun hündürlüyü isə, məkanın ümumi hündürlük nisbətinə nəzərən seçilməlidir. Plintusların rəng həlli seçimində isə (harmonik uyğunluq naminə); *interyer obrazı, döşəmə materialının növü və fakturası, qapıların çaları və digər dekorativ detallar* da mütləq nəzərə alınmalıdır.

III.4. İNTERYER TAVAN TƏTBİQLİ MATERIALLAR

3.4.1. TAVAN SİSTEMLƏRİ

İstənilən interyer məkanı görkəminin müəyyənləşməsində ən vacib detallardan biri də – **tavanlardır**. Keyfiyyətli və peşəkar səviyyədə bəzək tərtibatı otaqlara rahatlıq və zəriflik hissi gətirir.

Tarixi memarlıq abidələrindən də bəlli olur ki, interyerin ən vacib elementi həmişə tavan sayılıb. Onu; *dekorativ elementlərlə, freskalarla, rəsmlərlə, parçalarla tərtibat etmiş, “kessonlar”* yaratmışlar. **Kesson** – kvadrat, düzbücaqlı, çevrə və çoxbucaqlı həndəsi formalarda tavanlarda tətbiq edilən dekorativ oyuqlardır.

Müasir dövrün memar və dizaynerləri də tavanı interyerin ən vacib elementi kimi qiymətləndirirlər. Yeni yaranan ultramüasir inşaat və bəzək materialları da ağlasığmaz effektlər yaratmağa geniş imkanlar verir.

Bir çox müasir interyerlər tavanların tərtibatında xüsusi tavan sistemlərinin tətbiqini tələb edir; *asma, dartma, yapışqanlı, gips, taxta, çox səviyyəli* və s. Tərtibat həllinə qərar verməzdən öncə, nəzər diqqəti bəzi tavan sistemlərinin texniki xarakteristikalarına yönəltmək lazımdır:

- işıqı əksətdirmək;
- nəmə davamlılıq;
- səs izolyasiya;
- istilik izolyasiya;
- oda davamlılıq;
- yükə davamlılıq.

Tarixi memarlıq abidələrindən də bəlli olur ki, interyerin ən vacib elementi həmişə tavan sayılıb. Onu; *dekorativ elementlərlə, freskalarla, rəsmlərlə, parçalarla tərtibat etmiş, “kessonlar”* yaratmışlar.

Müasir dövrün memar və dizaynerləri də tavanı interyerin ən vacib elementi kimi qiymətləndirirlər. Yeni yaranan ultramüasir inşaat və bəzək materialları da ağlasığmaz effektlər yaratmağa geniş imkanlar verir.

Asma tavanlar

İnteryer elementi kimi – asma tavanlar bir neçə onilliklər öncə meydana gəlmişdir. Onların quraşdırılması nəinki, estetik tələblərdən, həmçinin mənzilin səsizolyasiyası, toz yığıcı qarşısının alınması, texniki kommunikasiyaların (*havalandırma, işıq naqilləri* və s.) gizlədilməsi kimi tələblər baxımından da həyata keçirilir. Əvvəllər asma tavanlar ağac lövhələrdən, qıps-karton vərəqələrdən hazırlanırdı. Lakin müasir materiallar və texnologiyaların təkamülü ilə bağlı yeni dəyişikliklər də meydana gəlmişdir.

Asma tavan – metal karkas, profillər və hazır modul elementlərdən (*plitə, panel, kasset* və s.), gipskarton lövhələrdən təşkil olunan bir sistemdir. Nəticədə, mərtəbəarası örtük və tavan arasında boşluq yaradan yeni tavan müstəvisi əmələ gəlir. Bu boş müstəvi mühəndis kommunikasiya və işıqlandırma avadanlıqları üçün istifadə olunur. Həmçinin, asma tavanlar; müxtəlif çatları, ləkələri, təhrifləri, əyər-əkslikləri

Onların quraşdırılması nəinki, estetik tələblərdən, həmçinin mənzilin səsizolyasiyası, toz yığıcı qarşısının alınması, texniki kommunikasiyaların (havalandırma, işıq naqilləri və s.) gizlədilməsi kimi tələblər baxımından da həyata keçirilir.

dekorlandırır, mühəndis qurğularını gizlədir və s. məqsədlər üçün yararlı hesab olunur.

Asma tavan sistemi panellərinin hazırlanması üçün aşağıdakı materiallardan istifadə olunur:

- mineral pambiq;
- metal (allüminium və ya polad);
- qips;
- qipskarton;
- ağac;
- plastik (polistirol və polikarbonat).

Gips tavanlar

Gips – tavanların dekorlandırılması üçün nəzərdə tutulan ənənəvi materialdır. Bu gün bu material müvəffəqiyyətlə asma tavan sistemlərində istifadə olunur. Ondan tavan plitələri və

kessonlar düzəldilir. Gips materiallar yüksək gigiyenikliyi və uzun ömürlülüyü ilə fərglənir. Müasir texnologiyalar yüngülləşdirilmiş qips panelləri istehsal etməyə geniş imkanlar yaradır.

Taxta tavanlar

Taxta – hər zaman interyerdə və tavan müstəvisinin bəzədilməsində tətbiq olunan təbii materiallardandır. Bu cür panellər; müxtəlif cins ağac massivindən, AYP və ALP lövhələrindən, laminat və taxta şpondan düzəldilir. İnteryer məkanlarına qeyri-adi alicənablıq gətirən bu cür tavan sistemləri, təyinatına müvafiq tətbiq olunur. Əsasən, klassik üslublu interyer məkanlarında, kabinetlərdə tətbiqi daha məşhurdur.

Dartma tavanlar

Bu gün tavan örtüklərinin həllində ən effektiv üsullardan biri – **dartma tavanların** tətbiqidir. Müxtəlif növ interyer yerləşmələrində uğurla tətbiq olunan dartma tavan sistemləri ən qənaətcil materiallar siyahısındadır. İstənilən yaradıcı ideyanı reallaşdırarkən qeyri-adi effektlər əldə etmək üçün, dartma tavanlar ən sadə vasitələrdəndir. Öz *estetikliyi, praktikiyi, uzunömürlülüüyü, sukeçirməməzliyi, təhlükəsizliyi və gigiyenikliyi* baxımından dartma tavanlar digər tavan sistemlərindən fərqlənir. Həmçinin, rəng çalarları və faktura bolluğu ilə də üstünlük təşkil edir.

Dartma tavanların yaranma tarixinə nəzər salsaq, hələ Qədim Misir, Roma və Yunanıstanda da ipək və pambıq parçalar vasitəsilə tavanların örtülməsinin şahidi olarıq. Müasir dartma tavanlar isə – XX əsrin 60-cı illərində ilk dəfə İsveçrədə tətbiqini tapıb. Tədricən Avropada məşhurlaşan dartma tavanlar, Fransada liderliyi əldə edib. Məhz, ilk dəfə Fransada PVX plyonka-təbəqədən dartma tavan sistemi hazırlamaq texnologiyası icad olunub. Əlbəttə ki, müasir dövrdə tək *Fransa* deyil, *Rusiya, Hollandiya, Almaniya və İtaliya* dövlətləri də bu sistemlərin istehsalı ilə məşğuldur. O dövrdən etibarən; dartma tavanlar həm **tikişli**, həm də **tikişsiz** növdə istehsal olunur.

Dartma tavan – plastik və ya alüminium karkasa dartılan, qalınlığı 0,15–0,35 mm olan möhkəm, dekorativ parça və ya vinil plyonkadır. Plyonkanın eni isə – 1,35, 1,5 və 2 m-ə qədər olur.

Parlaq, sürüşkən səthli dartma tavan, güzgüdə olduğu kimi, otağı əks etdirərək, məkənin həcmi artırır. Bu material; mərməri, taxtanı, dərini, sədəfi, məxməri və s. fakturaları imitasiya edir.

Plyonkanın səthi müxtəlif fakturalı ola bilər; *laklı və mat, məxməri və ya metalləşdirilmiş, müxtəlif rəsmli və s.*

Dartma tavanlar bütün tavan qüsurlarını gizlətməyə imkan verir. Onlar; *etibarlı, hermetik (kip), tozu özündə saxlayan, korroziya və kondensat verməyən, minimal xidmət tələb edən, səs-küyü udan və ekoloji təhlükəsiz xüsusiyyətlərə malik olurlar.*

Parlaq, sürüşkən səthli dartma tavan, güzgüdə olduğu kimi, otağı əks etdirərək, məkanın həcmi artırır. Bu material; *məxməri, taxtanı, dərini, sədəfi, məxməri və s.* fakturaları imitasiya edir. Dartma tavanın, "ideal" düz səthinə müxtəlif *işıqlanma qurğularını, çilçiraqları, havalandırma, siqnalizasiya və yanğından mühafizə qurğularını* da yerləşdirmək mümkündür.

Yapışqanlı tavanlar

Bu tavan növü – ən sadə və digərlərinə nəzərən ucuz başa gələn tavan üzlüyüdür. O, kvadrat və ya düzbucaqlı formalarda penoplast təbəqələrdən təşkil olunur. Plitələr sadə, plyonka ilə laminə edilmiş, ağ və rəngli istehsal olunur. Adətən yaşayış məkanlarında; *kabinet, yataq otaqları və s.* tətbiq edilir.

Çox səviyyəli tavanlar

Tavanların forma mürəkkəbliyi – artıq yenilik deyil. Bir zamanlar *günbəzli, tağlı, bədii təsvirli, qips dekor elementli tavanları* yalnız zəngin insanlar, dövlət qurumları və kilsələr reallaşdırırdılar.

İnteryerin dizayn tərtibatında tavan və döşəmə çoxmənalı rol oynaya bilər. Funksional – zonalandırma üsullarından biri də **çoxsəviyyəli tavanların** həllidir. Bu cür tavanların müxtəlif müstəvilərində (bəzən, daha mürəkkəb) çeşidli işıqlanma qurğuları yerləşdirilir. Həmin işıq qurğuları növbə ilə və ya eyni vaxtda yandırılmaq imkanına malik olur.

Çoxsəviyyəli tavanlar – funksionallıq, dekorativlik, interyera özünəməxsusluq verən, qeyri-adi üslublu, ekzotiklik əldə etməyə imkan yaradan vacib bir interyer elementi kimi hələ də özünü doğrultmaqdadır.

Çoxsəviyyəli tavanlar, adətən, qıpskarton lövhələrdən tərtib olunur. Bu tavan sistemləri – *funksionallıq, dekorativlik, interyera özünəməxsusluq verən, qeyri-adi üslublu, ekzotiklik* əldə etməyə imkan yaradan vacib bir interyer elementi kimi hələ də özünü doğrultmaqdadır.

3.4.2. GİPSKARTON (ALÇIPAN) LÖVHƏ

İnteryer dizaynı sahələrində son illərin ən əlamətdar hadisələrindən biri; gipskarton lövhənin bəzək materialları "arsenalında" özünə möhkəm yer tutmasıdır. Ekoloji təmiz material olmaqla yanaşı, bir çox üstünlükləri özündə cəmləyən gipskarton lövhə, istənilən yaradıcı ideyanı reallaşdırmağa qadir əvəzsiz bir materiala çevrilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, gipskarton lövhə nəinki, tavan, həmçinin, divar-arakəsmə sistemlərinin tətbiqi üçün də əvəzilməz bir materialdır.

Gipskarton lövhə – interyerin müxtəlif təyinatlı məkanlarında təmir, eləcə də yeni tikililərdə kommunikasiyaların örtülməsi, səs izolyasiyasının və odadavamlılığın gücləndirilməsi, arakəsmə və tavan sistemləri və s. daxili işləmələr məqsədilə istifadə olunur.

Gipskarton lövhə – interyerin müxtəlif təyinatlı məkanlarında təmir, eləcə də yeni tikililərdə kommunikasiyaların örtülməsi, səs izolyasiyasının və odadavamlılığın gücləndirilməsi, arakəsmə və tavan sistemləri və s. daxili işləmələr məqsədilə istifadə olunur. Şumal və tikişsiz səthə malik olan bu lövhə, növbəti dekorativ işləmələr üçün də son qat kimi yararlıdır.

İki karton lövhə arasında əhəng materialının doldurucu kimi istifadəsi, materiala yüngüllük və çeviklik verir.

Məkanın təyinatından asılı olaraq, gipskarton xüsusi təyinatlı lövhələr aşağıdakı növlərə bölünürlər:

1. **Zərbəyədavamlı lövhə** – yüksək sıxlıq və xüsusi məqsədlə hazırlanmış karton üzlüyün kombinasiyası sayəsində əhəmiyyətli dərəcədə möhkəmliyə malikdir. Məktəblər, xəstəxanalar, idman zalları və s. ictimai məkanlarda tətbiq edilə bilər.
2. **Təhlükəsizlik lövhəsi** – tibbi laboratoriyalar və xəstəxanalarda, rentgen otaqlarında radiaktiv şüalanma əleyhinə müdafiə məqsədləri üçün istifadə olunan, az çəkiyə malik, odadavamlı bir lövhədir.
3. **Səs izolyasiya lövhəsi** – bu lövhələr aşağı tezlik diapazonunda yüksək səs izolyasiyası tələb olunan bütün məkanlarda, küy səviyyəsinin azaldılması kimi ən yüksək tələblərin mövcud olduğu sistemlərdə istifadəyə yararlıdır:
 - a) səs-küy olan ictimai binalarda və istehsalat sexlərində;
 - b) müxtəlif tamaşa salonlarında, radio, televiziya studiyalarında və s.;
 - c) səs-küylə mübarizə məqsədilə layihələndirilən müxtəlif kabinə və qurğularda;
 - d) salonlarda “əks-səda” verən səthlərdə;
 - e) ventilyasiya şaxtalarında və hava aparıcı kanallarda və s. istifadə edilir.

4. **Sement lövhə (aquapanel) daxili** – nəm və rütubətli istismar rejimli; *hamam otaqları, ictimai duş kabinələri, mətbəxlər, hovuz və camaşırxana ətrafı yerləşmələr, qaraj və avtoyuyucular* kimi məkanların son işlənməsi üçün nəzərdə tutulan möhkəm və rütubətə davamlı materialdır.

5. **Sement lövhə (aquapanel) xarici** – divar və döşəmələrin yeni, tez və etibarlı quraşdırılma üsuludur. Müxtəlif iqlim təsirlərinə (külək, qar, yağış, temperatur dəyişkənliyi və s.) yüksək dayanıqlığa malik olan uzunömürlü inşaat materialıdır.

6. **Akustik lövhə** – gips əsaslı, perforasiyalı (membranlı) səsuducu lövhələr orta tezlikli diapazonda səsudmanı təmin etmək üçün televiziya studiyaları, danışq otaqları, müxtəlif ictimai və texniki məkanlarda tətbiq edilir.

7. **Yanmayan lövhə** – müxtəlif mərtəbəlilik, tutum və funksional təyinatlı binalarla yanaşı yanğın təhlükəsizliyi tələblərinə uyğun olaraq, yanmayan inşaat materiallarının tətbiqi nəzərdə tutulmuş digər sahələrdə də istifadə olunur. Əsasən, zal tipli, təxliyyə yollarının karkas-üzlüklü arakəsmə və asma tavanlarının quraşdırılmasında oddanmühafizə üzlük materialı kimi tətbiq edilir.

Tərkibində əhəng kütləsinin olması ilə bağlı, gipskarton lövhələr nəmi özünə çəkmək kimi xassəyə malikdir. Bu baxımdan, gipskarton lövhələrdən (*uşağın böyüməsində tələb olunan nəmliyin həddən artıq tez udulmaması naminə*) uşaq otaqlarında az istifadə etmək daha məqsəddə müvafiq sayılır.

*İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov*

III.5. DEKORATİV İNTERYER TƏTBİQLİ AVADANLIQ VƏ MATERIALLAR

3.5.1. İNTERYERDƏ DEKORATİV PARÇA VƏ TEKSTİL ÇEŞİDLƏRİ

Tekstil – interyer dekorunun ən universal elementlərindən biridir. Müasir texnologiyalar hesabına müxtəlif çeşiddə, ən qeyri-adi faktura və rəsmdə parçalar istehsal etmək mümkündür. Parçalar müasir və klassik tərtibatda yerinə yetirilərək, müxtəlif fakturalı və istənilən rəng çalarında həllini tapmaqdadır.

Tekstilin yaranma tarixinə nəzər salsaq, 1000 illər öncə ilk parçaların bitki liflərindən; *gicitkan, kətan, çətənək* və s. təbii liflərdən toxunmasının şahidi olarıq. İnsan övladının (*xarici ətraf mühit təsirlərindən qorumaq məqsədilə*) icad etdiyi ilk parça çeşidləri, onun rahat, isti və məhrəm məkanda yaşamasına şərait yaratdı.

Daha sonralar, təkamül məticəsində parça məmulatların toxunması – **tekstil sənayesi** adı altında məşhurlaşmağa başladı. Bu günədək, tekstil sənayesi 2 istiqamətdə inkişaf edib: **ənənəvi** və **minimalistik**. Hər iki istiqamətdə istehsal olunan parça çeşidləri, interyer üslub tərtibatlarında uğurla öz yerlərini tapmaqdadır.

Tekstil dedikdə – interyer tərtibatında istifadə olunan bütün *pərdə çeşidləri (ştorlar, qardinlər, günlüklər, lambrekenlər, kaskad və*

Tekstil dedikdə – interyer tərtibatında istifadə olunan bütün pərdə çeşidləri (ştorlar, qardinlər, günlüklər, lambrekenlər, kaskad və girlyandalar, qalstuklar və s.), yumşaq mebel üzülkləri, taxt və çarpayı örtükləri, yastıq və mütəkkələr və s. dekor tərtibat həlləri nəzərdə tutulur.

girlyandalar, qalstuklar və s.), yumşaq mebel üzülkləri, taxt və çarpayı örtükləri, yastıq və mütəkkələr və s. dekor tərtibat həlləri nəzərdə tutulur. İnteryerdə parçalar vasitəsilə müxtəlif əhval-ruhiyyə və ecazkar üslub görkəmləri yaratmaq mümkündür.

Dəb təmayüllərinə baxmayaraq, keyfiyyətli klassik parça növləri hər zaman aktualığı ilə fərqlənmişdir. Təbii saplardan olan; *kətan, pambıq, yun, ipək* parçalar interyerə hər zaman rahatlıq, məxsusi abı-hava və təmtəraq gətirməyə qadirdir. Təbii saplarla yanaşı, geniş çeşiddə sintetik liflərdən (*akril, viskoza, poliestr və s.*) olan parçalar da üstünlük təşkil edir. Sintetik lifli parçalar təbii saplı parçalara nəzərən daha möhkəm və dayanıqlı sayılır. Müasir dövrdə həm təbii, həm sintetik, həm də qarışıq lifli parça çeşidləri öz təyinatına uyğun istifadə olunmaqdadır.

İnteryerdəki dekorativ parçaları – bəzən, əhval-ruhiyyə yaradan “otaq geyimi” də adlandırırlar. Hər hansı parça növü; *sıx toxunuşlu, qalın, yumşaq, nahamar və ya hamar, rəsmli, toxunma* və s. məkandan alınan ümumi təəssürata böyük təsir göstərir. Bir sözlə, tekstil nümunələri interyerə tamamlıq və bitkinlik verən vacib interyer elementi sayılır.

İnteryer tərtibatı üçün parça seçimində tekstura və toxunma effektini nəzərə almaq mütləqdir. Adətən, hamar və sıx toxunuşlu materiallar möhkəm və alicənab təsir bağışlayır. Məxmər parça, yatağından (sapların toxunma istiqaməti) asılı olaraq işığı uda və ya əks etdirə bilər. İri toxunuşlu parçalar effektivliyi ilə cəlbedilən, xırda naxışlı parçalar isə bir rəngin illüziyasını yaratmağa qadirdir.

Rənglərin, naxışların, ornamentlərin və teksturanın bolluğu parçaların kombinə edilməsində də geniş imkanlar açır. Bir faktı qeyd edək ki, müxtəlif parçaların istifadəsində onların ümumi cəhətlərini (*tekstura, naxış və ya ton*) nəzərdən qaçıрмаq olmaz.

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

Teksturalarına görə bir-birlərindən fərqlənən parça növlərinə aşağıdakıları aid etmək olar:

- kətan,	- fransız tiki,	- atlas,
- pambıq,	- qobelen,	- şifon,
- müslin,	- tafta,	- şenil,
- çit,	- orqanza,	- viskoza,
- peysli,	- ipək,	- denim,
- jersi;	- hind ipəyi,	- neylon,
- məxmər,	- jakkard,	- poliamid,
- ipək,	- qabardin,	- poliestr;
- dəməst,	- tül,	- akril və s.
- velvet,	- tvid,	
- yun,	- fetr,	

Müasir texnologiyalar – tekstil səthinin **“teflon”** adlı maddə ilə üzlənməsini də həyata keçirir. Bu cür örtük vasitəsilə parçaları; *yağlardan, sudan, kimyəvi təsirlərdən, qələvilərdən, gün şüalarından və yanğından* mühafizə etmək mümkündür.

Yastıqlar

İnteryerin tekstil tərtibatında və məişətdə istifadə olunan əsas elementlər arasında – **yastıqların** da özünəməxsus yeri vardır. Müasir zamanda, yastıqları müxtəlif forma və ölçüdə, təbii və sintetik doldurucularla və s. geniş çeşiddə əldə etmək mümkündür. Yastıq doldurucuları üçün müxtəlif materiallar istifadə olunur. Məs.; *təbii ördək, qaz və qu tükünü, lələkləri* misal gətirmək olar. Təbii tüklər daha yumşaq, yüngül və bahalı olur. Daha qənaətcil; qu tükü və lələk qarışığından olan doldurucular hesab olunur. Ən ucuz başa gələn isə, yalnız lələklərdən olan yastıqlar sayılır. Təbii doldurucu istifadə

olunan yastıqların mənfi cəhətləri; allergik reaksiya verməsi və çətin qulluq xidmətinin olmasındadır.

Yeni nəsil yastıqlarda sintetik dolduruculardan daha çox istifadə olunur. Buna səbəb; *rahat qulluq xidmətinin olması, yüngüllüyü və avtomat yuyucu maşında yuyula bilməsidir*. Sintetik dolduruculara;

- sinteponu,
- dakronu,
- britfili,
- poliestri,
- lifli polistirol kürəcikləri,
- qaravaşaq tozu və qabığı və s. aid etmək olar.

Pərdə tərtibatı

Pərdələr – yekun dekorlandırma “cizgilərini” tamamlayan, interyerin əsas avadanlığı və eyni zamanda, bəzək materialı sayılır. Zaman keçdikcə, pərdələrin modeli və növləri də dəyişmiş, pəncərələrin pərdə tərtibatı daha da təkmilləşmişdir. Bəzək və dekor elementi olmaqla yanaşı, pərdələr həmçinin, *soyuqdan, yad nəzərlərdən müdafiə, istiliyi mühafizə vəzifələrini icra edir, estetik təəssürat yaratmaq funksiyalarını da özündə cəmləyir*.

Tarixi müəyyənliyə görə interyer tərtibatı haqda ilkin məlumatlar bizə, İntibah dövründən gəlib çatmışdır. Cəmiyyətdə memarlıq və incəsənətdə baş verən əsaslı ideoloji dəyişikliklər, pərdələrin tərtibatına da təsir göstərməyə bilməzdi. Həmən dövrdən; Avropada müxtəlif interyer müxəllafatlarına; *aksessuarlara, parçaların harmonik uyğunluğuna, ümumi dekorativ tərtibata* böyük diqqət yetirilməyə başlandı.

İntibah dövründə həmçinin, zahiri və daxili taxta *pəncərə-mühafizə qapaqları (ставни)* meydana gəldi. Bu qapaqlar interyeri; *yağış, külək, qar və kəskin günəş şüalarından* mühafizə məqsədini daşıyırdı.

**Pərdələr – yekun dekorlandırma “cizgilərini”
tamamlayan, interyerin əsas avadanlığı və eyni
zamanda, bəzək materialı sayılır.**

XVI əsrdə nazik parçaların icadı ilə "tül" (qardin) pərdələrin istehsalını həyata keçirmək mümkün oldu. Nazik müslin, qas kimi parça növlərindən tikilən pərdələr günəş şüaları və kənar baxışlardan müdafiə məqsədi daşıyırdı. Onlar qarmaqlar vasitəsilə metal karnizlərdən asılırdı. Bu cür pərdələr vahid parça təbəqədən ibarət olub, XVII əsrin 50-ci illərində dəbdə idi.

İntibah dövründə hava yellənmələrindən mühafizə məqsədilə qapılara “portyerlər” asılırdı (**portyer** – italyan və fransız sözü olub, “porte” – qapı deməkdir). Portyerlər üçün əsasən, *qalın, işığı keçirməyən, sıx toxunuşlu, havalandırmaya dayanıqlı* olan məxmər tipli qalın parça çeşidlərindən istifadə olunurdu.

İntibah, Barokko, Rokoko dövrünün kral və əsilzadələri üçün tərtib olunan **Baldaxinli çarpayı modelləri (baldaxin** – yunan sözü “*konops*” olub, – ağcaqanad deməkdir) – mülkiyyətin ən dəyərli elementi sayılırdı. Kral ailələrinə məxsus olan baldaxinli yatağın zəngin dekoru – onun sahibinin yüksək təbəqəyə məxsusluğundan və statusundan xəbər verirdi. Baldaxinlə bəzənmiş çarpayı-yataqlar izdihamlı görkəmdə tərtib olunaraq, *nəzər-diqqəti cəlb etmək, zəngin irsə mənsubluq və dəbdəbə təəssüratı yaratmaq* məqsədi daşıyırdı. Adətən, bu cür yataqlar yatmaq üçün deyil, nümayiş üçün nəzərdə tutulurdu. Baldaxinlərin hazırlanması isə, həddən ziyadə sənətkar səyi və külli miqdarda saray vəsaiti hesabına başa gəlirdi. Baldaxinlər üçün geniş çeşiddə; *zərxara, bahalı parça çeşidləri, salis taxta*

*Lüdivik XIV
kral çarpayısı
(baldaxinli)
kral yataq
otağında,
Versal sarayı,
Fransa*

işləməli çarpayı elementləri, külli miqdarda döşəklər (qalın və nazik), al işi olan müxtəlif naxışlı tikmələr və s. elementlər işlədilirdi.

Şimal ölkələrdə **baldaxınlar** – soyuq və hava yellənmələrindən, müxtəlif cücü və böcəklərdən mühafizə məqsədilə qurulurdu.

Orta əsrlərdən – çimmək və paklanmaq mərasimlərinə qoyulan qəti qadağalar, natəmizlik, antisanitar vəziyyətin bərqərar olmasına şərait yaratmışdı. Bu cür vəziyyət kəskin infeksiyalı xəstəliklərin artmasını, artıq qarşısızalmaz etmişdi. Yalnız, Ampir üslubu dövründə, baldaxınlardan imtinaya icazə verildi. Buna əsas səbəb, baldaxınli yataq-çarpayıların tozu özündə saxlaması, cücü və böcəklərin artması, xəstəliklərin kəskin vüsət alması idi. Getdikcə, baldaxınlar daha sadə, yalnız estetik, dekorativ funksiya daşıyan – **poloqlarla** əvəz olundu.

İntibah dövrünün sonuna yaxın, yeni pəncərə tərtibatı elementi olan – **lambreken** meydana gəldi. Daha sonra, pərdə elementləri olan; **girlyandalar**, **kaskad** və **qalstuk** elementləri də tərtibata daxil oldu. Dekorativ elementlər olan girlyanda və lambrekenlər –

*Çarpayı
üzərində poloq*

Tomas Çippendeyl tərəfindən dizayn edilmiş baldaxinli çarpayı, 1773, Harewood House-da nümayiş etdirilir. Qərbi Yorkşir, İngiltərə

Yunan mədəniyyətindən miras götürülmüşdür. Bu elementlər pərdələrə zərif və təmtəraqlı görkəm verir, onları daha da izdihamlı göstərirdi.

Barokko dövründə pəncərələr, dekorlandırmada müstəqil interyer elementi kimi vacib sayılırdı. Tekstil sənayesində sürətli inkişaf və Hindistandan olan idxal hesabına məxsusi portyer parçaları tətbiq olunurdu.

Barokko dövrünün pərdələri, *“teatral”*, *“daha zəngin”* kimi ifadələrlə dəyərləndirilirdi. Karniz və lambrekenlər pəncərə dizaynında əsas elementlərə çevrilmişdi. Karnizlər taxtadan düzəldilirdi. Lambrekenlər isə, nişastalı parçalardan hazırlanır, saçaq və haşiyələrlə, fırça və qotazlarla, büzmələrlə tərtib olunurdu.

Zaman keçdikcə, tül parçalarla yanaşı, məxmər və atlas parçalar da meydana gəldi. Pambıq parçalara *“trafaret”* üsulu ilə müxtəlif rəsmlərin həkk olunması icad olundu.

Parça üzərində *“qızılı”* və *“gümüşü”* saplarla tikmə sənəti olan – **pozument** – Fransada **Kral XIV Luinin** (Lyudovik) hakimiyyəti dövründə vüsət aldı.

XVII əsrdə ilk dəfə fransız rəssamı **Daniel Moro** tərəfindən – *“feston”* – parçanı dalğavari büzmək üsulu kəşf edildi. Günkəsiçi konstruksiya (günlük) kimi isə, taxta çərçivələrə yağla hopdurulmuş parça təbəqədən istifadə olunurdu.

Rokoko dövründə interyer və pəncərələrin tərtibatı, özünün ən yüksək inkişaf səviyyəsinə çatmışdı. 1754-cü ildə **Tomas Çippendeyl** (mebel üzrə tərtibat ustası) tərəfindən **rokayl** (balıqqulağını xatırladan) formaların tətbiqi ilə tağvari əyintili, çətin karniz və lambreken formaları meydana gətirildi.

Yığılan pərdə modelləri içərisində isə *“roma pərdələri”* və yığılan qardinlər dəbdə idi. Pambıq və ipək parçalarla yanaşı, yeni meydana gələn velvet və qobelenlərdən də geniş istifadə olunurdu.

Qobelen

İnteryerin dekorativ tərtibatında daha bir tekstil məmulatının özünəməxsus yeri vardır. Tarixi, klassik əsərlərdə olan interyer məkanlarında dekorativ parça təbəqə – qobelenlərin olması mütləq şərtləndir.

Qobelen (*fr.* sözü olub, *“qobelin”*) – incəsənətin dekorativ-tətbiqi sənət nümunəsi olub, birtərəfli, xovsuz divar panno növüdür. Əl əməyinin *“məhsulu”* sayılan qobelenlərdə, bitkin ornamental kompozisiya və ya süjet xəttinin olması vacibdir.

Qobelen – incəsənətin dekorativ-tətbiqi sənət nümunəsi olub, birtərəfli, xovsuz divar panno növüdür. Əl əməyinin “məhsulu” sayılan qobelenlərdə, bitkin ornamental kompozisiya və ya süjet xəttinin olması vacibdir.

Təxminən 1495-1505-ci illərə aid “Təkbuynuzlu quşların ovlanması: Təkbuynuzlu quş tapıldı” seriyasındakı qobelenlərdən biri, Cloisters, Metropolitan İncəsənət Muzeyi, Nyu York.

Müxtəlif ölçü parametrlərində, əllə toxunan panno-qobelenlər; yun və ipək saplardan istifadə ilə ərsəyə gəlir. Bəzən, məmulata qızılı və gümüşü saplar yeritməklə də kompozisiyanı daha cəlb-edici etmək mümkün olur.

Şarl le Bruno tərəfindən 1619-1690-cı illərdə dizayn edilmiş Kral Evləri adlanan məşhur on iki qobelen dəstindəki qobelenlərdən biri. Onlar Kral Louisin şöhrəti üçün yaradılmışdır.

Qobelenlər adətən, tək və ya komplekt şəklində hazırlanır. Əllə toxunma texnikası həddən artıq əziyyətli olduğundan, ustanın il ərzində yalnız 1–1.5 m² qobelen toxumağı mümkün sayılır. İndiyədək də, əl əməyi ilə istehsal olunan qobelenlər bahalı sənət əsəri və dəyərli interyer elementi sayılmaqdadır.

Orta əsrlərdən XIX əsrə qədər, vahid süjetli mövzu və üslub ətrafında cərəyan edən, silsilə qobelenlər komplekti yaratmaq məşhur idi. Bu cür qobelenlər, bir məkanın tərtibatını vahid obrazda tamamlamaq və vəhdətə gətirmək funksiyasını yerinə yetirirdi. XIX əsrdə **“XIV Luinin həyatı”** adlı qobelen komplekti, kral rəssamı **Şarl le Bruno** tərəfindən yaradılaraq, 14 qobelen və 2 əlavə qoşma hissədən ibarət idi. Bu dövrdə qobelenlər yalnız, komplekt şəklində sifariş olunurdu. Sifarişə tək qobelenlər deyil, eləcə də; *məbel örtükləri, kuşetka (bir nəfərlik yarıuzanıqlı vəziyyət üçün divan növü) üzülkləri, baldaxın detalları* və s. elementlər daxil olurdu. 1662-ci ildə Fransada (Parisdə qobelen məhəlləsi) qobelen istehsalı ilə məşğul olan, fransız kral manufakturası da fəaliyyət göstərirdi.

Qobelenlərin sayı, məkanın parametrlərdən asılı olaraq müəyyənləşdirilirdi. Klassik ənənəli interyer üslublarında, nəinki divar pannoları, həmçinin, digər detallar; *poloqlar, pərdələr, yastıq üzüləri, geyim detalları, süfrələr, müxtəlif örtüklər* və s. hazırlanırdı.

XX əsrdən etibarən, qobelen komplektinə daxil olan hissələrin sayı getdikcə, azalmağa başlayır. Qərbdə qobelenlər – rəssam, dizayner və toxucunun müştərək əməyinin məhsulu olan, ənənəvi sənət nümunəsi hesab edilirdi. İntibah dövründə qobelenlər, rəsm əsərlərinin reproduksiyası və imitasiyası kimi həyata keçirilirdi. Orta əsrlər Fransa və Belçikada isə, qobelenlər rəssam işinin, vasitəçi toxucu usta tərəfindən reallaşdırılma prosesi kimi anlaşılır.

Müasir zamanda, həm əl, həm də maşın istehsal texnologiyalı qobelenlər hazırlanmaqdadır. İnteryer tərtibatında qobelen çeşidləri, memar-dizaynerlər tərəfindən hələ də həvəslə tətbiq olunmaqdadır. Toxunmada təbii saplarla yanaşı, sintetik və süni saplara daha çox üstünlük verilir. Toxunma prosesinin əziyyətli olması, yalnız zəngin sifarişçilərin qobelenləri əldə etməyini mümkün edir.

*İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov*

*İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov*

*Kesi qobelen. Lotus alyazması, Sin sülaləsi (Çin), eramızın 1700-cü illəri.
Portland İncəsənət Muzeyi*

*Süjetli Aubusson qobeleni.
XVII əsrin II yarısı, Louis XIV dönəmi. 236x279 sm*

Kristofer-Filipp Oberkampfu
(*Christophe-Philippe Oberkampf, 1738–1815*),
alman qravürü və rəssamı

Tual de Jui ("Toile de Jouy") üslubu

Tual – fransız sözü olub, "toile" – parça, təbəqə, kətan deməkdir, "jouy" – isə **Jui an Joza** (Jouy en Josas) Paris ətrafı əyalət adından götürülmüş bir ifadədir. Bu əyalətdə – üzərində; *bitki, heyvani naxışlı, ya da mifoloji və tarixi süjet* təsvirli pambıq parça istehsalı üzrə ilk fabrika yaranmış və fəaliyyət göstərmişdir. Müasir zamanda "Tual de Jui" ticarət markası olmasına baxmayaraq, o, yenə də süjetli parçalar üçün fransız klassik, əyalət üslubu kimi asosiasiya olunur.

XVII əsrin sonlarında ənənəvi ipək və pambıq parça manufakturaları arasında olan rəqabət, Kral XIV Lyudoviki parça ixracına (əsasən Hindistandan) qadağa qoymağa vadar etdi. Bu tədbir öz ölkəsində istehsalın artması naminə edilən addım idi. Yeganə iri parça manufakturasına rəhbərlik, alman qravürü və rəssamı **Kristofer-Filipp Oberkampfuya** həvalə edildi. Bu şəxs, 1875-ci ildə divar üzrlükləri üçün çap dəzgahını

Le salon de danse de J. Pilonnet, 1785.

Le délire des quatre saisons J.B. Flax, 1789.

Les plaisirs de la campagne J.B. Flax, 1800.

Le ballon de Gonave anonyme, 1783.

Müasir zamanda “Tual de Jui” ticarət markası olmasına baxmayaraq, o, yenə də süjetli parçalar üçün fransız klassik, əyalət üslubu kimi asossiasiya olunur ... “Tual de Jui” parçalarına olan diqqət və məşhurluq, məxsusi rəsmlərin dizaynı ilə bağlıdır. Rəsmlərin müxtəlifliyi isə dəbdən asılı olaraq dəyişə bilər.

da icad etmişdi. Bu icad vasitəsilə parça istehsalı da tezliklə vüsət almağa başladı.

“Tual de Jui” parçalarına olan diqqət və məşhurluq, məxsusi rəsmlərin dizaynı ilə bağlı idi. Rəsmlərin müxtəlifliyi isə dəbdən asılı olaraq dəyişə bilirdi. Belə ki, XVIII əsrin ortalarında əsas mövzu – *gül mənşəli təsvirlərlə* bağlı idi. Daha sonra, *ovçu və örüş səhnələri* məşhurluq əldə etməyə başladı. Ampir üslubu dövründə, parçalarda mifoloji təsvirlər üstünlük təşkil etdi. Fransız İnqilabından sonrakı dövrdə isə, parçalar – gündəlik baş verənlərin əksi olan, “özünəməxsus” rəsmlə qəzetləri xatırlatmağa başladı.

Süjet və rəsmlərin yaranmasında məşhur (**Jean-Baptiste Huet**) və az məşhur rəsmlər iştirak edirdilər.

Ənənəvi Jui parça rənglərində; açıq fonda bütün **qırmızı** və **bənövşəyi** çalarlar üstünlük təşkil edirdi. Lakin getdikcə, rəng palitrası artaraq, yeni çalarlar əldə etdi.

Getdikcə, parça fakturaları da dəyişikliyə məruz qaldı. Pambıqdan başqa; *ipək, müslin, çit, kətan* üzərində də süjetli təsvirlər həkk olunmağa başladı. “Tual de Jui” – yeganə marka istiqamətidir ki, süjetdə naxış təkrarlığına yol verilmir. Jui dizaynında; *aktivlik, aksent və ritm* kimi xassələr önəmli götürülür və bu konsepsiyaya dəqiq riayət olunur.

Bu cür motivli tekstil çeşidləri, əsasən, **kantri (kənd motivi)** və **provans (əyalət**

motivi) kimi interyer üslub tərtibatlarında aktualıq kəsb edir (Qeyd etmək lazımdır ki, indiki Fransanın ərazisi, Qədim dövrdə Roma İmperiyasının tərkibində olduğundan, “Provans” əyalətinin adı bu faktla əlaqəli sayılır). Həmçinin, bu parçalardan yaradılan; örtüklər, lambrekenlər, divar üzlükləri, baldaxınlar, pərdələr və yastıqlar da interyerə qeyri-adi ifadə və görkəm verir.

Fransada “Tual de Jui” motivli parçalara və tekstil çeşidlərinə, geyim və aksesuarlara həsr olunmuş musey də fəaliyyət göstərir.

3.5.2. İNTERYERDƏ DEKORLANDIRMA ELEMENT VƏ PROFİLLƏRİ (GİPS, POLİURETAN VƏ POLİSTİROL)

Zəmanəmizin dəyişməsi, cəmiyyətin zövq və üstünlüklərinin də dəyişməsinə gətirib çıxarır. Bu dəyişiklik, yeni üslub və istiqamətlərin də yaranmasına təkan verir. Yalnız heç bir zaman aktuallığını itirməyən və öz mövqeyini müasir cərəyanlara verməyə tələsməyən – klassik ənənələrdir. “Klassiklik” anlayışı – sənət nümunələrinin dolğunluğuna xələl yetirmədən, nə isə azaldıb-artırmaq imkanı qoymadan, bədii əsərin mahiyyətini qoruya bilmək deməkdir.

Memarlıq və onun interyer dekorasiyası arasındakı “ayrılığı” – XX əsrin fenomeni hesab etmək olar. Tarixi dövrlərdən başlayan ən yaxşı Avropa interyerləri – memarların, rəssam və heykəltəraşların müştərək əməkdaşlığı və gərgin əməyi nəticəsində ərsəyə gəlmişdir. Yalnız XX əsrdə, memarlıq aləmində “funksiya” anlayışı üstünlük təşkil adən andan demək olar ki, dekorasiya ilkin əhəmiyyətini tədricən itirməyə başlamışdır.

Tarixi interyer obyektlərinin dekorativ-üslub formalaşmasında əsas bəzək materialı kimi – dekorlandırma profil və elementləri misal göstərmək olar. Bu elementlərsiz, klassiklik zirvəsinə yüksəlmiş heç bir interyer obyekti mövcud ola bilməz.

Dekorlandırma profilləri və elementləri – interyerə klassik “notlar” gətirməklə, yerləşmələrə izdiham, vəhdət və bitkinlik də verməyə qadirdir. Profillər həmçinin, divarları və tavanları da məxsusi strukturlandırır. Bu elementlər vasitəsilə, interyer məkanlarında vizual effektlər, korreksiyalar vermək və məkan təhriflərini aradan götürmək mümkündür. Dekorlandırma profil və elementləri arasında müxtəlif interyer vəziyyətləri üçün tətbiq edilən detal təsnifatı mövcuddur. Qeyd etmək yerinə düşər ki, dekorlandırma element və profilləri

Tarixi interyer obyektlərinin dekorativ-üslub formalaşmasında əsas bəzək materialı kimi – dekorlandırma profil və elementləri misal göstərmək olar. Bu elementlərsiz, klassiklik zirvəsinə yüksəlmiş heç bir interyer obyektı mövcud ola bilməz.

lazımı (tələb olunan) nisbətlərdə, fasad və interyer işləri üçün ayrıca təsnifata malikdir. Bu detallara aşağıdakıları aid etmək olar:

- müxtəlif rəsmli və ölçülü karnizlər,	- qıfıllar,	- yarım sütunlar,
- arxivtravlar (fasad elementi),	- pilyastralar,	- tağ və tağbənd haşiyələri,
- plintuslar,	- kapitellər,	- qapı haşiyələri,
- fiqurlu bordür elementləri,	- baza elementləri,	- kaminlər,
- möldinqlər,	- portallar,	- taxçalar (oyuqlar və oyuq elementləri),
- konsollar,	- frontonlar,	- tavan panelləri,
- kartuşlar,	- qarelyef və barelyeflər,	- ornament və na-xışlar və s.
- xonçalar,	- künc elementləri,	qeyd etmək mümkündür.
- medalyonlar,	- kessonlar,	
	- günbəzlər,	
	- sütunlar,	

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

Tarixi interyer obyektlərində bu elementlər adətən taxta və gips (əhəngdaşı) materialdan ifa olunurdu. Taxta və gipsin ekoloji təmiz material olması və uzunömürlülüyü üstün cəhətlərdən hesab edilir. Gipsdən olan dekorları tikişsiz həyata keçirmək daha rahatdır. Gipsin həmçinin, (nəmə həssaslığı ilə bağlı) məkandakı bütün nəmi özünə çəkib saxlamaq funksiyası da bəllidir.

Müsair zaman, bu cür profil və elementlərin istehsal prosesi şəraitində hazırlanması, onların daha tez, təmiz, zamana qənaət edərək, tətbiqinə rahat şərait yaratmışdır. Bu elementlər indi daha çox; *plastik* (poliuretan kütlədən) kütlələrdən ifa olunur. Dekorativ tərtibatdan və rəngləndikdən sonra isə qıps effektini verir. Hal-hazırda həmin elementlər yüngüllük və ucuzluq naminə *polistirol* və *poliuretan* kimi sintetik-plastik kütlələrdən hazırlanır.

Adətən, dekor elementlərin səthi əksərən, ağ rənglə emal olunur. Lakin, yaradıcı ideya və interyer obrazından asılı olaraq, onların istənilən rəng çalarına boyanması da təqdirəlayiq hesab olunur. Bu cür elementlərin istifadəsində əsas qayda – bütün detalların təyinatına uyğun, məqsədyönlü, lazımi nisbətdə və vizual düzgün tətbiq olunmasıdır.

3.5.3. METAL VƏRƏQƏLƏR

İnteryer dizayn tərtibatında kiçik qabaritli metal elementlərin tətbiqi çoxdan mövcuddur. İri metal lövhələr isə, adətən, kommersiya tipli və sənaye-istehsal müəssisələri interyerlərində istifadə ilə yadda qalıb. Lakin yeni, müasir, təkmilləşmiş texnologiyaların hesabına metal elementlər yaşam və ictimai xarakterli interyerlərdə geniş tətbiqini tapıb.

Öncə **metal** – döşəmə, tavan və divar dayaq konstruksiyalarında istifadə olunan inşaat materialı kimi tanınıb. Lakin, getdikcə metaldan daha çox bəzək materialı kimi; *divarların, döşəmələrin, pilləkənlərin, mətbəx “önlük” və işçi səthlərin* dekorlandırılmasında geniş istifadəyə üstünlük verilir. Dəqiq xətlili və hamar küncü metal vərəqələr – istifadədə rahat, digər materiallarla təzad təşkil edə bilən (*daş, ağac, xalçalar, tekstil* və s.) material hesab olunur.

Müasir texnologiyalar metal örtükləri nazik vərəqələr şəklində istehsal etməyə imkan verir. Bu cür naziklik, vərəqələri bir-birilə müxtəlif üsullarla *birləşdirmək, qaynaq etmək, parçılamaq* imkanı yaradır. Metal vərəqələr adətən, paslanmayan (yüksək əyarlı) poladdan və alüminiumdan hazırlanır. 1980-ci illərdə dəbə gələn **paslanmayan polad** – o dövrün “urbanistik təmtəraq” simvoluna çevrilmişdi. Hətta, bəzi memarların (Frenk Qerri) yaradıcılıq fəaliyyətində də – polad əhəmiyyətli mövqelərdən birini tutur. 1980-ci ildə yaranan “Xay-tek” üslubunda da metal elementlərin istifadəsinə geniş imkanlar açılmışdı.

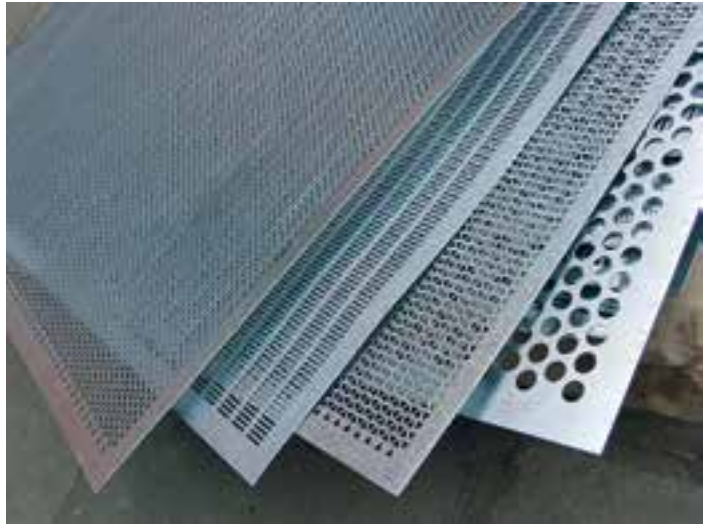
Polad vərəqələr:

- parlaq səthli,
- həcmli,
- relyefli rəsmli,
- perforasiyalı (lazer kəsimli rəsm),
- sim şəkilli,
- hörgülü və s. fakturalarda istehsal olunur.

Səthlərin müxtəlifliyi təzadlı və teksturalı effektlər yaratmağı mümkün edir. Möhkəmlik, parıltılıq və dayanıqlıq xassələrinə görə, polad vərəqələr alüminiumdan daha üstün hesab olunur. Metal vərəqələrdən iri ölçülü tikişsiz səthləri montaj etmək olur.

Perforasiyalı vərəqələr həm interyer, həm də eksteryer tərtibatı üçün məqsədamüvafiqdir. **Perforasiya** – vərəqə səthində müasir lazer kəsim texnologiyası vasitəsilə istənilən rəsmi icrası deməkdir. Bu vərəqələr kəsim hesabına yüngül, təbii işıq və havalandırmanı təmin edən olurlar.

Metal simli və hörgülü vərəqələr – ilk öncə, kommersiya tipli məkanlar üçün yararlıdır. Bu vərəqələr; nazik, ekran şəkilli, toxunulmuş, plise və s. formada istehsal olunur. Bu vərəqələrdən hətta, məhəccər kimi də istifadə etmək mümkündür. Sadə, effektiv, gözəl toxunuşlu bu vərəqələrdən, interyer məkanlarında dekorativ element kimi də istifadə edilir.

Qeyd olunan materiallardan başqa, interyer dizaynında – *mis, sink, latun* kimi metallardan da istifadə olunur. Keyfiyyətinə və təyinatına uyğun olaraq metal vərəqələrin interyerdə tətbiqi, maraqlı, təkrarolunmaz görünüşlər əldə etməyə imkan verir. Metal elementlərdən, artıq pərdə tərtibatında da (metal zəncirvari pərdə çeşidləri) istifadə mümkündür.

Hal-hazırda metal – interyerdə fon kimi deyil, *perforasiyalı arakəsmə, pilləkən panelləri, işçi səthlər, relyefli divar panelləri, məişət texnikası avadanlıq və məmulatları* şəklində aktiv istifadəyə yararlı hesab olunur. Hətta, mebel sənayesində də metaldan istifadə (digər materiallarla sintezdə) eksperimentləri maraqlı effektlərə gətirib çıxarır.

3.5.4. DƏRİ ÜZLÜK MƏMULATLARI

Bəşər övladı hələ ibtidai icma quruluşundan – qədim yaşayış məskənlərində sığınacaq təşkil edərkən, ov şikarından qalan heyvani dərilərdən istifadə metodlarını düşünmüşdür. *Dərilərlə soyuqdan mühafizə olunmuş, döşəmə örtükləri hazırlanmış, geyim çeşidləri yaradılmış, divarlar üzlənmiş* və s. məqsədlər həyata keçirilmişdir.

Dəri emalı əsrlərdir ki, məlumdur və indiyədək də məşhurluğu saxlamaqdadır. Ətçilik və maldarlıq sənayesindən qalan və emal prosesindən keçən gön məmulatlar – **dəri** adlanır. Heyvan gönünün təbii xassələrini qoruyub saxlayan emal növünə isə – **anilin dəri** deyilir. Adətən, anilin dərilər öz təbii rəngində və qoruyucu təbəqəsiz olur və bu da onu, ləkələrə həssas edir. Dəri strukturunun qorunması və stabilləşdirilməsi prosesindən keçən məmulat, dezinfeksiya olunub təmizlənərək müstəqil bir materiala çevrilir. Proseslər sonrası, dəri müxtəlif sahələrdə tətbiq olunmaq üçün yararlı hesab olunur.

Ənənəvi və yeni texnologiyalar vasitəsilə emal olunan dəri çeşidlərindən, interyerdə də daima istifadə olunmuşdur. Təbii və uzunömürlü, qeyri-adi təəssürat, yumşaqlıq effekti yaradan dəri məmulatlar istənilən interyerdə dəbdəbə və təmtəraq hissi gətirməyə qadirdir. Təbii olduğundan, cızıq və ləkələrə qarşı həssas olan dəri məmulatlar, diqqətli davranış və rəftar tələb edir.

Ənənəvi və yeni texnologiyalar vasitəsilə emal olunan dəri çeşidlərindən, interyerdə də daima istifadə olunmuşdur. Təbii və uzunömürlü, qeyri-adi təəssürat, yumşaqlıq effekti yaradan dəri məmulatlar istənilən interyerdə dəbdəbə və təmtəraq hissi gətirməyə qadirdir.

Əvvəllər, dəbdə olan ənənəvi dəri növlərindən; *donuz, inək, dana, keçi, camış dərilərindən* daha çox istifadə olunurdu. Son zamanların dəb təməyülləri isə, ekzotik heyvanların; *ilan, dəvəquşu, poni, timsah, kərtənkələ, zebra* və s. dəri məmulatlarından istifadəsinə üstünlük verir.

Təbii dəri məmulatların bahalığı ilə bağlı, müasir texnologiyalar, imitativ sünü dəri məmulat (vinil ekoloji dəri) çeşidlərini də istehsal etməyə imkan verir. **Sünü dəri** – bircinsli səthli, xırda defektlərsiz və təbii dəriyə xas unikal keyfiyyətləri olmayan, imitativ dəri növüdür. Təbii dərilər əsasən; *yumşaq mebel dəstləri, keramika səthləri, dekorativ parket üzünü, yastıqlar, döşəmə örtükləri, mücrülər, cüzdanlar, geyim çeşidləri, çəkmələr, çantalar, kəmərlər, avtomobil və digər nəqliyyat salonları* və s. məqsədlər üçün üzlük materialı kimi tətbiq edilməkdədir.

Dəri məmulatlar; **tüklü** və **tüksüz (hamar)** növlərə ayrılır və istənilən rəng çalarında emal olunur. Həmçinin, zamşa və nubuk növləri də mövcuddur. **Zamşa** – dərinin məxsusi keyfiyyətli, cızılma emal yolu ilə əldə olunan məxməri səthidir. **Nubuk** – zamşanın növü olub, daha incə səthli versiyası sayılır.

Müasir texnologiyalar – mexaniki və kimyəvi dəri emalı üsul və prosesləri nəticəsində; *ənənəvi, həcmli, perforasiyalı (naxış kəsimli), hamar, nahamar (qabar), şaqren* və s. teksturalı dəri məmulatları əldə etməyə şərait yaradır. **Şaqren** – fakturalı, xarakterik rəsmli səthi olan dəri növü deməkdir.

3.5.5. İNTERYERİN AVADANLIQ TƏCHİZAT SİSTEMİ

Həç bir interyer məkanı avadanlıqsız keçinə bilməz. İnteryer konsepsiyasına funksional dolğunluq gətirən, yekun reallaşdırma işlərinə təminat verən, məxsusi təchizat sistemi elementlərinə – **avadanlıq** deyilir. Bəzək materalları ilə yanaşı, avadanlıq sistemlərinin seçimi də, mütəxəssislərdən bilik və bacarıq vərdişləri tələb edir. Hər ikisi bir yerdə isə, vəhdətverici interyer məkanı obrazına nail olmaqdan ötrü münasib şərait yaradır.

Avadanlıqları ümumi olaraq 2 qrupa; **daşınabilən** və **daşınabilməyən** qruplara bölmək olar. Çevik, hərəkət etdirilə bilən avadanlıq sistemində – *daşınabilən*, statik avadanlıq sistemində isə – *daşınabilməyən* avadanlıq sistemi deyilir.

Avadanlıq sistemlərinə aşağıdakı sıralanmada təsnifat vermək olar:

- **texniki-mühəndis təchizat sistemi (qeyri-estetik)** – müxtəlif divarıçı naqillər, borular, cihaz və qurğular;
- **texniki-mühəndis avadanlıqları (estetik)** – müxtəlif qurğu və cihazlar, kombilər, işıq, su, qaz sayğacları, tənzimləyicilər, isit-

mə və soyutma cihazları, drenaj sistemləri, radiatorlar, konvektorlar, kondisionerlər (split və Çiller sistemi), havavurucu və havasorucu mənfəzlər, ventilyatorlar və s.);

- **funksional-texniki avadanlıqlar (estetik)** – müxtəlif mətbəx, sanitariya qovşağı cihaz, qurğu və avadanlıqları;
- **funksional-estetik avadanlıqlar** – müxtəlif işıqlandırma qurğuları, mebel və furnitura elementləri, pərdə və karnizlər, xalçalar, qab-qacaq və s. müxəllafat əşyaları;
- **estetik-dekorativ avadanlıqlar** – müxtəlif dekor elementləri və aksesuarlar.

İnteryerdə bütün avadanlıq sistemlərinin tətbiqi və təchizatını, komfortal yaşam və gələcək iş rejiminin təminatı kimi əsaslandırmaq olar. İnteryer avadanlıqları 3 yerə bölünür:

1. Yaşam interyeri avadanlıqları;
2. İctimai interyer avadanlıqları;
3. Sənaye və istehsal zonaları avadanlıqları.

Hər 3 avadanlıq sistemi – özünəməxsus keyfiyyət və xüsusiyyətlərə, tətbiqinə uyğun tətbiqə malikdir.

3.5.6. MEBEL AVADANLIĞINDA İSTİFADƏ OLUNAN MATERIALLAR

İnteryerə yekun görkəm və obraz nöqtəyi-cəhətdən bitkinlik verən ən vacib elementlər işərisində mebelin məxsusi rolu vardır. **Mebel** – (lat. sözü olub, “*mobilis*”) rahat vəziyyətini dəyişə bilən, hərəkətli, çevik əsas interyer avadanlığıdır.

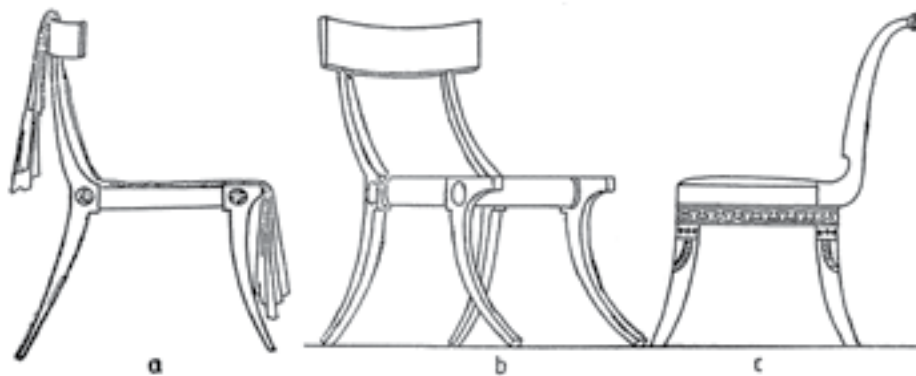
Mebel interyerə dinamika, ritm və qeyri-adi vəhdət gətirir. Daima istismar mövqeyində olan mebel və furnitura elementlərinin hazırlanmasında istifadə olunan materialların böyük əhəmiyyəti vardır. Ekoloji təmizlik – fəaliyyətdə olan insanların mebellə daimi təmasını sağlam və etibarlı etməyə zamanət verməlidir.

Mebelin hazırlandığı material onun etibarlılığını, dayanıqlıq və davamlılığını, uzunömürlülüynü müəyyən edir. Seçim kriteriyası onun funksional və konstruktiv tələblərə uyğunluğuna, emalın texnoloji imkanlarına, eləcə də, mebelin yüksək bədii-dekorativ keyfiyyətinə nail olmaq şərtidir. Hal-hazırda

Rəfləri olan çəkməcəli komod (E.ə. 3180-2500-cü illər. Şotlandiya, Skara Brae qəsəbəsi)

*Qədim yunan stullarının üç təsviri, hər biri hərflə qeyd olunur:
a, b - klismos
və c - stul*

mebel istehsalında materialların geniş çeşidləri tətbiq edilir. Onların seçimində dizayner digər materiallarla yanaşı, həm də onların pərçim xüsusiyyətlərini və isləmə məntiqini də nəzərə almalıdır.

Mebel istehsalında istifadə olunan materiallar **əsas** və **köməkçi** növlərə bölünür. **Birinci növ** – məmulatın tərkibinə daxildir (konstruktiv və bəzək), **ikinci** isə yalnız istehsalın texnoloji prosesində istifadə olunur. Dizaynerlər üçün əsas materiallar daha çox maraq kəsb edir.

Konstruktiv materiallara; *taxta, metal, şüşə, güzgü*, həmçinin, *müxtəlif polimer materiallar* da daxildir.

Mebel istehsalında taxta (xüsusən, ondan hazırlanan plitələr) – oduncaq cinsləri geniş istifadə olunur. Bu materiallardan istifadə edərkən, dizaynerlər onların həm üstünlüklərini, həm də mənfi cəhətlərini nəzərə almalıdırlar.

Məmulatlarda praktiki olaraq, məhdudiyyətsiz şəkildə davamlılığı təmin edən metallar (*polad, dəmir, əlvan metallar*) getdikcə daha geniş istifadə olunur. Düraliminiumun çeşidli növlərinin prokatları: *künclüklər, pərçimlər, borular, lentlər* v.s. geniş istifadə olunur.

Mebel – rahat vəziyyətini dəyişə bilən, hərəkətli, çevik əsas interyer avadanlığıdır. Mebel interyerə dinamika, ritm və qeyri-adi vəhdət gətirir. Daima istismar mövqeyində olan mebel və furnitura elementlərinin hazırlanmasında istifadə olunan materialların böyük əhəmiyyəti vardır. Ekoloji təmizlik – fəaliyyətdə olan insanların mebellə daimi təmasını sağlam və etibarlı etməyə zamanət verməlidir.

Mebel üslublarının qısa vizual tarixi (soldan sağa): kloisonné lövhə (Assuriya), Reniseneb kreslosu (Qədim Misir), Pompeydən satiriklərlə metal manqal (Yunan-Roma), fil sümüyü ilə naxışlı arxa dolab (Hindistan), aşağı arxa kreslo (Çin), Cupids təsvirləri olan tabut (Bizans), taxta və fil sümüyü mebel fraqmenti (İslam), sandiqaq (qotika), analogiya (Rumuniya Orta əsrlər), iki korpuslu servant (Renessans), zərli masa (Barokko), komodin (Rokoko), qarğıdalı kreslo (Louis XVI), büro (İmperiya), fauteuil a joues kreslo (XIX əsr Eklektizm və/və ya Revivalizm), vitrin (Art Nouveau), komodin (Art Deco), IKEA mətbəx dolabları və bir şüşəli masa (müasir)

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

Plastik kütlələrin fiziki və mexaniki xüsusiyyətlərinin geniş diapazonu, onların mebel istehsalında istifadəsi üçün böyük imkanlar yaradır. Polimer materiallarının əsas istehlakçılarında biri mebel sənayesidir. Mebel sənayesində kimyəvi tətbiq sahəsinin təmayüllərinə; üzlük və ənənəvi konstruktiv ağac materialların müxtəlif polimer materiallarla əvəz olunması, eləcə də ultra-sürətli qurutma laklar və yapışdırıcılardan istifadə etməklə texnoloji proseslərin intensivləşdirilməsi aiddir.

Bədii layihələndirilmə zamanı məmulatın formasında, onun materialı və formalaşma üsulunu əks etdirmək vacibdir. Yeni materialların mənimsənilməsi, onların emal xüsusiyyətləri və üsullarından qaynaqlanan formanın axtarışı ilə birgə aparılmalıdır. Bu halda formanı – onun texniki-iqtisadi, funksional-istismar və estetik tələblərini nəzərə almadan süni surətdə çətinləşdirmək olmaz.

Dizayner-konstruktor mebelin forması üzərində işləyərkən, layihələndirmənin başlanğıcından materialın seçimi, emal üsulu, elementlərin dəqiqliyi və yığılması, bəzəyi və s. işlərlə bağlı düzgün qərarlar qəbul etməlidir. Bu qərarlar, sektorun vəziyyəti və texniki irəliləyiş səviyyəsinə uyğun olmalıdır. Əks halda, layihə və məmulatın forması qeyri real sayıla bilər.

*İnteryer həlli:
memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov*

Konstruksiya üzərində işləyərkən dizayner, texnoloqla birgə həll olunmalı bir sıra çətin, texniki məsələlərlə üzləşir. Düzgün verilmiş qərarların zamanəti, dizayner-konstruktor və mühəndis-texnoloqun müştərək işidir. Yalnız bu halda, arzuolunan nəticəyə nail olmaq mümkündür.

Mebel sənayesində istifadə olunan materiallar:

- təbii daş (mərmər, qranit, travertin, oniks və s.)
- ağac (oduncaq) cinsləri – həqiqi massivdən mebel – insan sağlamlığı üçün ən ekoloji təmiz mebel sayılır.
- lövhə (bütöv massiv)
- mebel sipəri, mebel tiri (yapışqanlı massiv)
- AYP (rusca ДСП), ALP (rus. ДВП, ing. MDF – medium density fiberboard)
- şpon (soyulmuş və yonulmuş)
- laminat (melomin)
- metal (polad, dəmir, əlvan metallar)
- polimer materiallar – PVX (poliviniloklorid)
- plastik kütlələr (poliuretan)
- şüşə (adi və trippleks), şüşə – fibra
- güzgü (fasetli və fasetsiz)
- tamburat
- üzlük materialları (təbii, süni, şəffaf, qeyri-şəffaf)
- süni daş
- faner (tava, lövhə)
- xollofayber (doldurucu)
- tekstil çeşidləri
- süni dəri (ekoloji dəri)
- təbii və süni xəz çeşidləri
- furnitura (sıxıcılar, pərçimlər, həncamlar, bərkidicilər və s.)
- təbii və süni yapışqanlar (termoreaktiv, termoplastik).

“Calligaris” mebel muzeyi və showroom-dan fraqment. İtaliya, Venesiya şəhəri

3.5.7. İNTERYERDƏ GÜZGÜ

Saçlarını
güzgünün
köməyi ilə
düzəldən
qadın. Roma
freskləri,
eramızın I əsri.
Stabi, İtaliya

dı. Hətta, bu sirri paylaşanları ciddi məhbusluq və türmə cəzası gözləmək təhlükəsi də var idi. Elə o dövrdən, Murano şəhərində istehsal olunan şüşə və güzgülərin həddən artıq bahallılığı, indiyədək hər yerdə məşhurdur.

Fransız zadəganları öz qəsr və saraylarında, təmtəraqlı ziyafətlər zamanı, fəxrlə dəbdəbəli çərçivəli, daş-qaşlı güzgülərini nümayiş etdirməkdən böyük zövq alırdılar. Hətta, Kral XIV Lüdvikin həyat yoldaşı, Kraliça Avstriyalı Anna bal zamanı, güzgü hissəcikləri ilə zəngin libasını da təqdim etməkdən böyük məmnunluq duymuşdu.

Texnoloji proseslər mürəkkəb olduğundan, istehsal sirləri ciddi surətdə gizli saxlanılırdı. Bütün dünya ölkələri yalnız venesiya güzgülərini əldə etmək məcburiyyətində idilər.

Muranodan oğurlanmış dörd şüşə ustası və ailəsinin hesabına Fransanın **Tur de Vil** şəhərində (XVII əsrdə), Avropada ilk dəfə güzgü manufakturası fəaliyyətə başladı. Versal sarayında, dekorativ bəzəkli 305 nəhəng güzgü indiyədək qorunmaqdadır. Fransa manufakturalarının açılması sayəsində, güzgülərin dəyəri kəskin aşağı düşdü və o gündən, güzgü hamı üçün “əlçatan” əşyaya çevrildi.

Rusiyada isə, güzgü istehsalı **I Pyotrun** hakimiyyəti dövründə meydana gəlmişdi.

Güzgü ilə bağlı, bir çox xalqların mədəniyyətlərində müxtəlif inanclar da mövcuddur. Məs., İranda toy mərasimində bəylə-gəlinin birgə güzgüyə baxması – ruhlarının birləşməsi inancından yaranıb. Güzgünün sınması isə, ruhun məhvi və bədbəxtliyə yol açılması ilə asosiasiya olunur. Müsəlman aləmində, insan öləndən sonra, ev-

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

*İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov*

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

dəki bütün güzgülərin parça ilə örtülməsi aktı, indiyədək riayət olunan rituallardandır. Qədim Çində yaranan “Fenşuy” (e.ə. 5000 il) təliminə əsasən isə, giriş qapısı ilə üzbəüz asılan güzgü – evə daxil olan müsbət (nikbin) enerjini qaytarmağa, yataq çarpayısı ilə üzbəüz asılan güzgü isə, ailənin məhvinə aparmağa qadirdir.

Müasir dövrdə də güzgü öz aktuallığını itirməmiş, tətbiqi sahələrini daha da genişləndirmişdir. Ondan; *teleskoplar, fotocihazlar, periskop və mürəkkəb optik sxemlər* və s. sahələrdə geniş istifadə edirlər. Güzgü vasitəsilə günəş enerjisinin toplanması, onun sənaye və istehsal sahələrində aktiv tətbiqi də bəllidir. Alim-mütəxəssis **Albert Maykelson** güzgünün köməyi ilə ilk dəfə işığın sürətini ölçməyə nail olmuşdur.

Müasir zamanda güzgü istehsalı – iri zavod və fabriklərdə ən son texnologiyaların tətbiqi ilə həyata keçirilir. Son dövrün ən görkəmli güzgüləri, ekoloji təmiz material və gümüş əsaslı lövhələrdən hazırlanır.

Güzgülər fakturasına görə;

- sadə,
- dekorativ ləkəli,
- fasetli və fasetsiz,
- şəbəkəli (vitrajlı),
- qumlama strukturlu (rəsmli, mat) olur.

*Venesiya
güzgüləri.
XVII əsr*

*Venesiya zərli
güzgüləri. XIX
əsrin əvvəlləri.*

Venesiya güzgüsü. 1740-cı il

İnteryerdə istifadə olunan güzgülər təyinat və teksturasına görə quru və nəm otaqlar (sanitar qovşağı və hamam otaqları) üçün fərdi istehsal olunur.

Güzgü növləri: güzgülər *rəngsiz (ənənəvi), rəngli və mat (satınlaşmış)* olur. Rəngsiz güzgü 2 cür olur; *alüminium və gümüş əsaslı*. Gümüş əsaslı güzgülər nəmə qarşı daha davamlı və təhrifsiz olur. Güzgü öncə – *gümüş mikrotəbəqə*, sonra *mis qat* və nəhayət, *polimer üzvlüklə* örtülür. Rəngli güzgülər isə, *bürünc, bor, qızıl, mavi* və *zürüdü çalarlar* əlavə edilməklə hazırlanır.

Güzgü emalı növləri:

- düzxətli,
- əyrixətli və müxtəlif iç kəsim formalı,
- fasetli güzgülər.

İnteryer məkanlarında güzgülər vasitəsilə möcüzələr yaratmaq mümkündür; *vizual olaraq məkanı böyütmək, genişləndirmək, işıqlı göstərmək, işığı əks etdirmək vasitəsilə həcmi artırmaq* və s.

3.5.8. İNTERYERDƏ FİTODİZAYN ELEMENTLƏRİ – FİTOMODUL VƏ TƏBİİ QURU MAMIR

İstənilən interyer məkanının yekun dekorlandırma və tamamlanma işləri zamanı dekorativ tərtibat həlləri və onların zövqlə tətbiqinin vacibliyi bəllidir. Bu baxımdan, fitodizayn elementləri də interyerə qeyri-adi görünüş və individualıq verən vasitələrdəndir. **“Fitodizayn”** (*interyer məkanlarının yaşılşdırılması*) – yaşillıq və landşaft elementləri vasitəsilə, maraqlı yaradıcılıq fəaliyyətini əks etdirən bir sənət növüdür. Terminin keçən əsrdə meydana gəlməsinə baxmayaraq, insanlar lap qədimdən yaşam mühitlərini yaşillıq elementlərilə bəzəməyə vərdis etmişlər. Antik dövrdə; misirlilər sitrus meyvələrilə, romalılar dəfnə ağacı və yarpaqları ilə, çinlilər isə azaliya bitkisi ilə məxsusi atmosfer yarada bilmişlər.

Canlı təbiətdən ilhamlanan dizayn həlləri, hər zaman yaradıcı mütəxəssisləri cəlb etmişdir. Canlı təbiəti imitasiya edən interyer məkanları – nəinki, estetik məmnunluğa, həmçinin, insanları qurucu proseslərə, daha məhsuldar fəaliyyətə sürükləyir. Bu cür dizayn mühitində fərahlıq və böyük qüvvə timsalı özünü hər zaman biruzə verə bilir.

Təbiətlə insan arasında sıx təmas – son illərdə bəzək materialları, mebel və interyer avadanlıqları istehsal edən şirkətlərin əsas qayəsini təşkil etməkdədir. Hər gün, canlı təbiət elementlərinin interyerdə istifadəsi haqda informasiyalar çoxluq təşkil edir və təbiəti bərpa naminə olan tətbiqi imkanları araşdırılır.

İnteryerin peşəkar yaşllaşdırılması çox məsuliyyətli işdir və xırda detalları nəzərə almaq mütləq vacibdir. Bu gün müxtəlif bitkilərin, *orijinal aksesuarların, saxsı, şüşə, plastik dibçəklərin və konteynerlərin, güllər üçün müxtəlif formalı taxta, dəmir döymə, plastik altlıqların, bitkilərə qulluq üçün cürbəcür vasitələrin* seçim bolluğu artıq heç kəsi təəccübləndirmir.

Fitomodullar

Müasir cəmiyyətdə, dinamik həyat tərzini şəraitində canlı təbiətə toxunmağın qısa yollarından biri də yaşıl otaq bitkiləridir. "Təbiət" çatışmazlığı ilə qarşılaşarkən fitomodullardan istifadə, müasir dövrdə ən məqsədəuyğun hallardan biri hesab edilir.

Fitomodul – şəhər yaşam tərzinin sağlam mikroiklimini təmin etməyə qadir olan müəyyən bitkilər dəstidir. Fitomodullar müasir bəzək materialı olub, interyer məkanında çox qalmaq məcburiyyətində olan işgüzar insanların, təbiətlə təmasını daimi etmək (relaks) məqsədini daşıyır. Otaq bitkilərinin estetik təəssürat yaratmaq məqsədindən savayı, faydalı keyfiyyətləri də mövcuddur. Otaq bitkiləri aşağıdakı özünəməxsus cəhətlərə malikdir: *bəziləri karbon qazını udur, digərləri tozu, bir başqaları bakteriyaları məhv edir.*

Bitkilər evi həm bəzəyir, həm də makro şəhərin gərginliyindən mühafizə edir. Alimlərin tədqiqatlarına görə bitkilər insan orqanizminə xoş təsir bağışlayan 300-dən çox uçucu maddələr ifraz edir. Bəzi bitkilər; *gərginliyi, yorğunluğu və həyəcanı götürür, sakitləşdirir və yuxu gətirir.*

Bitkilərə düzgün və diqqətli qulluq fitodizayn sahəsində uğur qazanmağın təminatçısıdır. Bitkilər interyerə həm gözəllik, həm də təkrarolunmaz görkəm bəxş edir.

Otaq bitkilərinin yoxluğu, interyeri yeknəsək, solğun və təsəvvürü cansız etməyə qadirdir. Son illərin interyer tərtibat həllərində, təbii quru mamır elementləri və konservləşdirilmiş bitkilərdən ibarət divar – panno və kollajların tətbiqi maraqlı məqamlardan sayılır.

Fitomodullardan – həm eksteryer, həm də interyer məkanları üçün (şəraitə uyğun) müxtəlif bitki dəstlərindən ibarət pannolar tərtib etmək mümkündür. Canlı təbiətin bir parçası olan divar pannolarına – məxsusi qulluq, su təchizatını təmin edən **drennaj-suvarma sisteminin** və xidməti nəzarətin olması mütləqdir.

Bitki seçərkən yaşıllıq müxtəlifliyi içərisində aşağıdakı təsnifatdan yararlanmaq olar:

- **Ağaclar:** araukariya, kodieum, fikus.
- **Palmalar:** vaşinqtoniya, kokos, finik, rapis, xamadoreya, xovaya.
- **Yalançı palmalar:** bekarneya, drasena, yukka.
- **Kol şəkilli bitkilər:** alokaziya, aspidistra, aiturium, asparagus, aukuba, qipoestos, kaladium, kalateya, koleus, maranta, şeflera.
- **Xonçavari bitkilər:** aqava, aloye, ananas, vrieziya, qusmaniya, sansevieriya, exmeya.
- **Kol şəkilli və düz qamətli bitkilər:** kalanxoye, moloçay, sansevieriya, dovşankələmi.
- **Çiçəklənən bitkilər:** beqoniya, qloksiniya, qortenziya, puansetiya, Alp bənövşəsi.

Təbii quru mamır

İstənilən interyer məkanının tərtibatına qeyri-adi görkəm qatmaq üçün fitodizayn elementləri hər zaman geniş imkanlar açmışdır. **Fitodizayn elementləri** – müasir zamanda pis əhval-ruhiyyə və stress vəziyyətlərlə mübarizədə ən effektiv vasitələrdən sayılır. Təbiətlə təmas illüziyası yaratmaqla – gözəl formaları, yaşıl çalarları ilə mərkəzi sinir sisteminə xoş təsir bağışlayan fitodizayn elementləri, süni sintetik əşya və materiallar içərisində insana, bir növ yaşamağa dəstək verir.

Təbii quru mamır – son illərin dekorativ bəzək materialı olub, təbii quru bitki çeşidlərinin (Belçika dövləti tərəfindən patentləşdirilmiş) ictimai məkanlarda tətbiqi üçün yararlı sayılır. Bu material, dizaynerlərin “yaşıl şaquli bağ” yaratmaq naminə olan qeyri-adi layihə təkliflərinə yeni imkanlar açır. Mamırın üstün cəhətlərindən biri, onun texniki qulluq vasitələrini tələb etməməsidir. 100% təbii komponentlərdən təşkil olunan quru mamır – ətraf mühitin ehtiramla qorunması naminə hazırlanan nəcib bir interyer materialıdır.

Əsasən, kommersiya tipli ictimai və sənaye məkanlarında, fəaliyyətdə olan insanların təbiətlə daimi təmasını təşkil etmək məqsədilə tətbiq olunur.

Quru mamır üçün bitki çeşidləri; əsasən, Simali Avropa meşə plantasiyalarında əl əməyi sayəsində toplanaraq istehsalata cəlb olunur. Təbii olduğundan, mamırın 50%-ə qədər tütubət şəraitində saxlanılması və tətbiqi vacib şərtlərdəndir. Öz-özlüyündə hər bir mamır məmulatı unikal olub, yaradıcı imkanlara geniş yol açır.

Üstün cəhətləri: *suvarmır, günəş işığına ehtiyac duymur, texniki qulluq tələb etmir, yarpaqları tökülmür.*

Mamır üçün seçilən bitkilərin stabilləşməsi – bitkidə olan mayenin (xüsusi emal vasitəsilə) *maye qliserinlə* tənzimlənməsi prosesidir. Bu cür emal nəticəsində, bitkilər öz təbiiliyini və təravətini uzun müddət saxlamaq imkani əldə edir.

ОТДЕЛОЧНЫЕ МАТЕРИАЛЫ ИНТЕРЬЕРА

Нынешняя эпоха предлагает широкий выбор строительных и отделочных материалов и возможностей. Быстрое развитие современных технологий производства создаёт динамичные условия для появления различных текстильных материалов. Конечно же, всё это не могло не повлиять на дизайнерское решение интерьеров, возникновение современных архитектурных зданий и сооружений. Реализация любых необычных творческих идей архитекторов и дизайнеров отныне возможна и неизбежна.

Развитие новых технологий также постепенно меняет взгляд людей на мир и окружающую среду. Стремление создать самое высокое здание или самый большой пролет, постоянно открывает новые возможности для научных открытий и технического прогресса в архитектуре.

Архитектура ищет систему надёжных, привычных и удобных образов строительства, испытанных «в прошлом» в качестве производственной практики. Но, с другой стороны, он регулярно поощряет инновации: настраивая к оригинальности, необычности. Новые тенденции распространяются по миру со скоростью света. Следует отметить, что аксессуары и элементы декора, изобилие красок и фактур, создают надёжную почву для «интерпретации» и замены новых стилей.

«Палитра» материалов XXI века, именуемого веком ультра-современных материалов, неуклонно растёт. Несмотря на это, у каждого архитектора-дизайнера, состоявшегося как специалист и обладающего своим индивидуальным исполнением, постепенно сформировался «арсенал», состоящий из особых материалов. Так как, состоятельность материала зависит от различных параметров: логичности работы в соответствии с целью, поведению в соответствии с обстоятельствами, сопротивления различным внешним влияниям и т.п. Однако, тот отрезок времени, в течении которого материал проявит себя, можно принимать за «гарантийный» срок.

Человек всегда стремился к комфортным условиям жизни. И по этой причине проблема создания «микросреды», изоли-

*Almaniyanın Reyndə – Vayl şəh.,
"Vitra-mebel muzeyi"ndən fraqment*

рованной от окружающей среды сохраняет свою актуальность. Чтобы эта микросреда отвечала требованиям комфортной жизненной и трудовой деятельности, огромное значение имеет реконструкция, планирование, дизайнерское решение и ремонт на профессиональном уровне. Все вышеперечисленные процессы невозможно воплотить в жизнь без отделочных материалов.

Отделочные материалы – это виды материалов, используемых в окончательном оформлении помещения. Только после использования отделочных материалов, ремонтные и оформительные работы приобретают качественную, завершённую и отчётливую форму. Потребность в отделочных материалах ощущалась и будет ощущаться. Их палитра ежедневно увеличивается и совершенствуется. Уже существует широкий спектр материалов, которые удовлетворяют желания любых «слоёв» общества в оформлении интерьера. Составление различных «комбинаций» из этих материалов чрезвычайно увлекательный процесс. Порою, материал, показавший себя в одной среде, в другой среде приобретает иной необычный эффект. Одним словом, исследование характерных особенностей материала – это область, требующая значительных усилий.

К отделочным материалам можно отнести такие традиционные и ультрасовременные материалы, как: *паркет, ламинат, обои и настенные покрытия, мрамор, гранит, керамические плитки, керамогранит, линолеум, ковролин, потолочные материалы, стеновые панели, элементы из искусственного и натурального камня, декоративная штукатурка, лак и краски, фрески, виды текстиля, гипсокартон (алчипан), элементы из стекла* и т.д.

Совершенно очевидно, что обилие современных строительных и отделочных материалов создаёт условия для превращения в жизнь любого архитектурного замысла и проекта. Основной задачей является удачный и правильный выбор, использование по точному назначению. Следовательно, одним из основных правил в современном мире дизайна является определение удачного образа арт-объекта и верный выбор материалов, соответствующий этому образу.

Учитывая огромный выбор и разнообразие отделочных материалов, надо отметить соответствие их производства следующим стандартам:

– долговечность;

- прочность;
- стойкость;
- огнеупорность;
- практичность и удобство в использовании;
- простота ухода;
- обилие форм, фактур и цветовых решений.

Помимо создания эстетического впечатления, одним из основных качеств отделочных материалов является выполнение визуальных дизайнерских решений. Например, визуальное увеличение пространства, придания дополнительного объёма помещению, уменьшение или удлинение пространства, корректировка планировочных и строительных погрешностей.

Важнейшим жизненным требованием современного человека является организация его комфортного образа жизни. Учитывая это, классификация при выборе материалов должна удовлетворять эти потребности. В сравнении с модой понятие «комфорт» на протяжении долгих лет обоснованно поддерживает свое статическое положение. Важно, чтобы материалы обеспечивали комфорт. Следует сказать, что, если приглядеться внимательнее к строительным и отделочным материалам, можно заметить, что сами материалы диктуют совокупность

*Almaniyanın
Reyndə –
Vayl şəh.,
“Vitra-mebel
muzeyi”ndən
fragment*

образов и идей. По этой причине регулярное изучение архитекторами и дизайнерами строительных и отделочных материалов (изучение свойств, качеств, исследование и применение) считается важной задачей.

Таким образом, отделочные материалы - это комплект материалов, завершающих этап строительства и ремонта, формирующих конечный вид интерьера и здания, придавая ему индивидуальность, целостность и красоту. Они также отвечают за все параметры качества материала, включая декоративную нагрузку. Отделочные материалы обычно делятся по: функциональному назначению, свойствам материала, логике работы и виду поверхности.

Данный учебник «Отделочные материалы интерьера» знакомит читателя с применением отделочных материалов в архитектуре и в дизайне интерьера, историей создания, исследованием свойств и особенностей, возможности логической обработки материалов, с грамотным использованием, применением навыков, возможностей и знаний, формированием материально-технической базы, определяющей профессиональную деятельность, принципами оптимального выбора и средствами использования.

Практические задания (курсовые и дипломные работы), охватывающие теоретическое и практическое обучение по предметам «Дизайнерское оформление интерьера» и «Отделочные материалы» отображают усвоение предмета студентами.

Учебник «Отделочные материалы интерьера» предназначен для студентов, обучающихся на архитектурном факультете по специальности «Дизайн», для преподавателей, а также для начинающих архитекторов, дизайнеров, декораторов-оформителей, занимающихся на профессиональном уровне оформлением интерьеров.

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

The current era offers a wide range of building and finishing materials and possibilities. The rapid development of modern production technologies creates dynamic conditions for the emergence of materials with different textures. Of course, all this could not but affect the design solution of interiors, the emergence of modern architectural buildings and structures. The implementation of any unusual creative ideas of architects and designers is now possible and inevitable.

The development of new technologies is also gradually changing people's view of the world and the environment. The desire to create the tallest building or the largest span, constantly opens up new opportunities for scientific discoveries and technical progress in architecture.

Architecture is looking for a system of reliable, familiar and comfortable images of building, tested «in the past» as a production practice. But, on the other hand, it regularly encourages innovation: setting up for originality, unusualness. New trends are spreading around the world at the speed of light. It should be noted that accessories and decorative elements, an abundance of colors and textures, create a reliable basis for «interpretation» and replacement of new styles.

The «palette» of materials of the 21st century, called the century of ultra-modern materials, is steadily growing. Despite this, each architect-designer, who has established himself as a specialist and has his own individual «handwriting», gradually formed an «arsenal» consisting of special materials. Since the consistency of the material depends on various parameters: the consistency of the work of the material in accordance with the goal, behavior in accordance with the circumstances, resistance to various external influences, etc. However, the length of time during which the material will manifest itself can be taken as a «warranty» period.

Man has always strived for comfortable living conditions. And for this reason, the problem of creating a «microenvironment» isolated from the environment remains relevant. In order for this microenvironment to meet the requirements of a comfortable life

İnteryer həlli: memar N.Ağayeva
Foto: A.Yusifov

and work activity, reconstruction, planning, design solution and repair at a professional level are of great importance. All of the above processes cannot be realized without finishing materials.

Finishing materials are the types of materials used in the final decoration of the room. Only after the use of finishing materials, repair and decoration work acquire a high-quality, complete and distinct form. The need for finishing materials was felt and will be felt. Their palette is growing and improving every day. There is already a wide range of materials that satisfy the desires of any «strata» of society in interior design. Compiling various «combinations» of these materials is an extremely exciting process. Sometimes, a material that has shown itself in one environment acquires a different unusual effect in another environment. In short, the study of the characteristic features of the material is an area that requires considerable effort.

Finishing materials include such traditional and ultra-modern materials as: parquet, laminate, wallpaper and wall coverings, marble, granite, ceramic tiles, porcelain stoneware, linoleum, carpet, ceiling materials, wall panels, artificial and natural stone elements, decorative plaster, varnish and paints, frescoes, types of textiles, drywall (alchipan), glass elements, etc.

It is quite obvious that the abundance of modern building and finishing materials creates the conditions for the implementation of any architectural concept and project. The main task is a successful and correct choice, use for the exact purpose. Therefore, one of the basic rules in the modern world of design is to determine the successful image of an art object and the right choice of materials that matches this image.

Given the huge selection and variety of finishing materials, it should be noted that their production complies with the following standards:

- durability;
- strength;
- durability;
- fire resistance;
- practicality and ease of use;
- ease of care;
- an abundance of shapes, textures and colors.

In addition to creating an aesthetic impression, one of the main qualities of finishing materials is the implementation of visual

design solutions. For example, a visual increase in space, giving additional volume to the room, reducing or lengthening the space, correcting planning and construction errors.

The most important vital requirement of a modern person is the organization of his comfortable lifestyle. Given this, the classification in the selection of materials should satisfy these needs. Compared to fashion, the concept of «comfort» reasonably maintains its static position for many years. It is important that the materials provide comfort. It should be said that if you take a closer look at building and finishing materials, you will notice that the materials themselves dictate a set of images and ideas. For this reason, regular study by architects and designers of building and finishing materials (study of properties, qualities, research and application) is considered an important task.

Thus, finishing materials are a set of materials that complete the stage of construction and repair, forming the final look of the interior and building, giving it individuality, integrity and beauty. They are also responsible for all quality parameters of the material, including the decorative load. Finishing materials are usually divided according to: functional purpose, material properties, work logic and surface type.

This textbook «Interior Finishing Materials» introduces the reader to the use of finishing materials in architecture and interior design, the history of creation, the study of properties and features, the possibility of logical processing of materials, with competent use, the application of skills, capabilities and knowledge, the formation of a material and technical base, determining professional activity, the principles of optimal choice and means of use.

Practical assignments (term papers and theses), covering theoretical and practical training in the subjects «Interior Design» and «Finishing Materials», reflect the assimilation of the subject by students.

The textbook «Interior Finishing Materials» is intended for students studying at the Faculty of Architecture in the specialty «Design», for teachers, as well as for novice architects, designers, decorators, engaged in interior design at a professional level.

TƏTBİQİ TAPŞIRIQLAR

“İnteryerin dizayn
tərtibatı” və “Bəzək
materialları”
fənnlərinin tədrisini
əhatə edən təcrübi
kurs tapşırıqları
və diplom layihələri

DİPLOM İŞLƏRİ

Концептуальный подход к Архитектурно - дизайнерскому решению станции метро Гейдар Алиев "Хави Лиманы" в городе Баку на территории Аэропорта

Авторы:
Филова Фросия Игоревна
пр.1009
Рудольфовна
Степановна
Мухоморова Анастасия

Азербайджанский Архитектурно-Строительный Университет 2014

DİPLOM İŞLƏRİ

“Kitab qurdu” Дизайнерское решение интерьера книжного «showroom»»

Азербайджанский Архитектурно-Строительный Университет

«Дизайнерско решение интерьера современной детской поликлиники "QAYGI" «Забота» в г.ор. Баку.

Азербайджанский Архитектурно-Строительный Университет

DİPLOM İŞLƏRİ

DİPLOM İŞLƏRİ

DİPLOM İŞLƏRİ

DİPLOM İŞLƏRİ

DİPLOM İŞLƏRİ

JO MALONE
LONDON

**İÇTİMAİ MƏKANLARIN İNTERYER HƏLLİ ÇƏRÇİVƏSİNDƏ
"JO MALONE LONDON" BUTİKİNİN DİZAYN - PLANLAŞMA HƏLLİ**

İNTERYER GÖRÜNÜŞLƏRİ

ANALOQLAR

DİVAR AÇIŞI A-A1

DİVAR AÇIŞI B-B1

DİVAR AÇIŞI C-C1

VƏLJYEVƏ AFİDƏ 167A

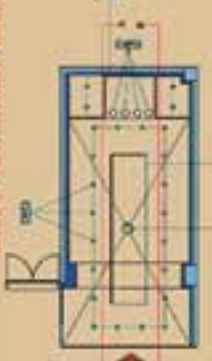
ŞİRKƏTİN MÜVAZİR VƏZİFƏSİNİN HƏLLİ

ŞİRKƏTİN FİNANSIYAL PLANI SƏMƏ HƏLLİ

ŞİRKƏTİN İRƏVƏNƏ BÖLƏ HƏLLİ

ŞİRKƏTİN ƏLƏNİ İDQULANORİYA HƏLLİ

MÜVCUD PLAN HİSƏLİ

FUNKSIONAL-PLANLAŞMA HİSƏLİ

SƏNİ İŞOLANMA HİSƏLİ

TRAYEKTORİYA HİSƏLİ

**İCTİMAİ MƏKANLARIN İNTERYER HƏLLİ ÇƏRÇİVƏSİNDƏ
"BİZİM TARLA-BUTİKİNİN" DİZAYN PLANLAŞMA HƏLLİ**

SƏNİK AÇIŞIŞI

İNTERYER GÖRÜŞÜMƏSİ

EKONOMİK QÜTUBKƏMLƏR

ANALOĞİ AXTARIŞLAR

NƏBİYEVA GUNAY 167A - 2019

(A-A')

(B-B')

(C-C')

(D-D')

VIP Vanna otağının planlaşma həllində bəzək materialları və sanitariya qovşağı avadanlıqlarının tətbiqi.

MÖVCUD PLAN HƏLLİ

TRAYEKTORİYA HƏLLİ

FUNKSIONAL PLANLAŞMA HƏLLİ

SÜNI İŞIQLANMA HƏLLİ

VANNA OTAĞININ TAVAN HƏLLİ

VANNA OTAĞININ DƏSƏMƏ HƏLLİ

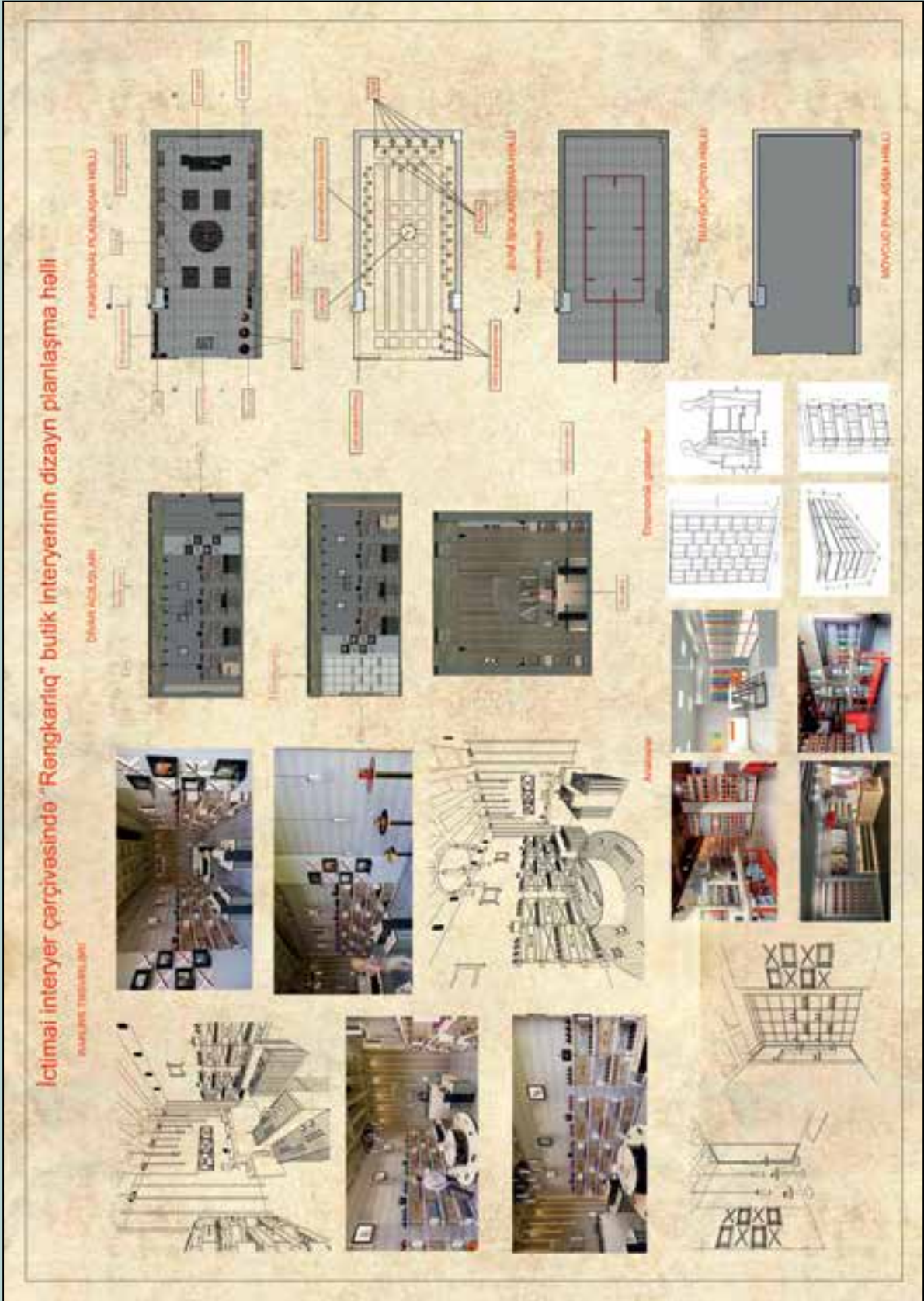
İNTERYER GÖRÜNÜŞLƏRİ

DİVAR AÇILIŞLARI

ANALOJİ AXTARISLAR

ERQONOMİK GÖSTƏRİCİLƏR

MÜDƏSSİSLƏŞDİRƏN: ƏHMƏD 1566A2 - 2019

VIP Vanna otağının planlaşma həllində bəzək materialları və sanitariya qovşağı avadanlıqlarının tətbiqi

ANALOJİ AXTARISLAR

İNTERYER GÖRÜNÜŞLƏRİ

ERQONOMİK GOSTARICILAR

350ƏRƏLİ HƏZRƏT 166A2

VIP Vanna otağının planlaşma həllində bəzək materialları və sanitariya qovşağı avadanlıqlarının tətbiqi

DIVAR AÇIŞLARI M 1:50

VANNA QOVŞAĞI BƏZƏK M 1:50

VANNA QOVŞAĞI BƏZƏK M 1:50

VANNA QOVŞAĞI BƏZƏK M 1:50

VANNA QOVŞAĞI BƏZƏK M 1:50

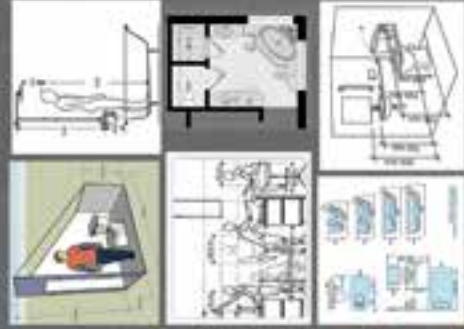

ƏSGƏRLİ İZZƏT 166A2

İNTERYER DƏRİNDÜŞLƏRİ

ERGONOMİK GÖSTƏRİCİLƏR

ANALOJİ AXTARISLAR

İctimai interyer çərçivəsində "Lunnetta" butik interyerinin dizayn-planlaşma həlli

Məkanın funksional-planlaşma həlli

Məkanın sənə işıqlanma həlli

Məkanın trayektoriya həlli

Məkanın mövcud planı

Divar açılışları

A-A1

B-B1

C-C1

D-D1

Rakurs təsvirləri

Analoqlar

ŞİRHİJ ÇƏRÇİB 167A

İctimai məkanların interyeri çarşivəsində

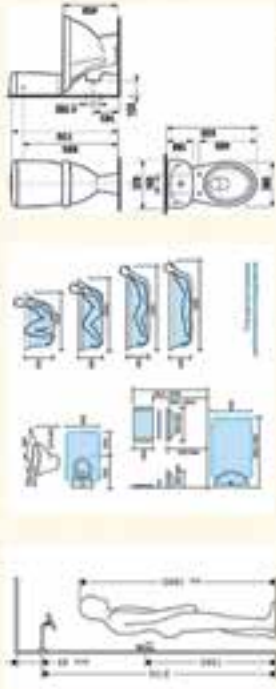
"SABINA SULTAN" butik interyerinin dizayn-planlaşma həlli

Sultanova Sabina 167A-2019

VIP Vanna Otağının Planlaşma Həllində Bəzək Materialları və Sanitar Qovşağı Avadanlıqlarının Tətbiqi

ERONOMİK GÖSTƏRİCİLƏR

ANALOJİ AXTARISLAR

VANNA OTAĞININ DİVƏR AÇIŞLARI

FUNKSIONAL PLANLAŞMA HƏLLİ

SİNİ İSOLANMA HƏLLİ

TRAYEKTORIYA HƏLLİ

DÜŞƏMƏ HƏLLİ

İNTERYER GÖRÜNÜŞLƏRİ

ALİYEVƏ ÖLÇKƏR 166A2 - 2019

“İctimai məkanların mebel və interyer konstruksiyalandırma layihəsi çərçivəsində “**AccessBank**” interyerinin mebel və avadanlıq göstərilməklə dizayn-planlaşma həlli.”

Layihəqəbuluğu mövcud vəziyyət:
(ofisin planı **M 1:100**)

Ofisin rəqim təqdimatı həlli: **M 1:100**

İnteryerin rəqəmi təsviri:

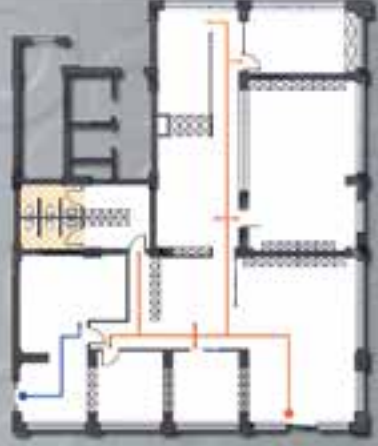
Mənbənin göstərilməsi
mebel və avadanlıq seçimi üçün təqdimat

Ofisin funksional-planlaşması həlli:
(mebel və avadanlıq göstərilməsi **M 1:100**)

Planın funksioneriyası həlli: **M 1:100**

Ofisin, Ofisiyə Ayrıldıqdan Sonra, İnteryer Planlaşdırılması

ƏDƏBİYYAT:

1. Ağayeva N.Ə. İnteryerin dizayn tərtibatı və avadanlığın təşkili (metodik vəsait). Bakı. 2007.
2. Ağayeva N.Ə. İnteryer mühitinin dizaynı (dərs vəsaiti). Bakı (Təbriz). 2013.
3. Ağayeva N.Ə. İnteryer qrafikası (illüstrasiyalı metodik vəsait). Türkiyə. 2014.
4. Ağayeva N.Ə. Mebel və onun interyerdə optimal təşkilat prinsipləri (dərs vəsaiti). Bakı, "Max offset" nəşr evi, 2019.
5. Ağayeva N.Ə., Şərifova A.K. Modelləşdirmə (metodik vəsait). Bakı, 2020.
6. Ağayeva N.Ə. Bəzək materialları – memarlıq və dizayn fəaliyyəti növlərinin müəyyənləşməsində ifadə vasitəsi kimi. Məqalə – Azərbaycan Respublikası Qərb Universiteti – "Dizaynda innovasiya texnologiyaları və müasir materiallar", Beynəlxalq elmi seminar, 20 may 2016.
7. Ağayeva N.Ə. Metlax plitəsi – ənənəvi bəzək materialı kimi XIX–XX əsr Azərbaycan memarlığının formalaşmasında rolu. Məqalə – "5. Uluslararası Avrasiya Bilimsel Araştırmalar ve Güncel Gelişmeler Kongresi" 16–19 aralık (dekabr) 2019, Bakü, Azərbaycan, Xazar Universiteti.
8. Наси́ева У., Нәсәнов Р. Dizaynın əsasları (dərslik). Bakı-2005.
9. Абдулрагимова Т.Р. Архитектурно-декоративные особенности экстерьеров зданий г. Баку XIX – нача XX веков (учебное пособие), Баку, 2018.
10. Агаева Н.А. Ковры с прикосновением глубокой древности на перепутье Востока и Запада. Статья – "Азербайджанские ковры" научно-публицистический журнал, Том 5, №17, Баку, 2015.
11. Барташевич А.А., Трофимов С.П. Конструирование мебели. Минск. 2006.
12. Белов Ф.Ф., Янов В.В. Художественное конструирование мебели. Москва, 1985.
13. Буйми́стру Т.А. Колористика: цвет-ключ к красоте и гармонии. М. Издательство "Ниола-Пресс", 2008.

14. Вильфрид Кох. Энциклопедия архитектурных стилей. Пер.с нем. – М.: ЗАО “БММ”, 2006.
15. Волкова Д. Школа современного дизайна от А до Я. М.: Эксмо, 2008.
16. Гацура Генрих, Мебельные стили. 1999–2008.
17. Герман Ю.В., Муронец И.И. Архитектура – иллюстрированный толковый словарь, М., Астрель, АСТ. 2010.
18. Гиббс Дженни. Настольная книга дизайнера интерьера. / Пер.с Англ.-М.: ЗАО “БММ”, 2008.
19. Дадаш С. Теория формального изобразительного языка тюркской миниатюры. Стамбул. “Мега”. 2006.
20. Дадаш С., Дадаш А. Теория архитектурного формообразования. Баку. “Şərq-Qərb”. 2011.
21. Демидов С.В., Фисенко А.С., Мыслин В.А. Архитектурное проектирование промышленных предприятий. М., Стройиздат. 1984.
22. Казаринова В.И. Красота, вкус, экономика. М.: Экономика, 1985.
23. Ким Н.Н. Промышленная архитектура. М.: Стройиздат. 1988.
24. Кэт Мартин. Отделочные материалы. Энциклопедия, “Арт-родник”, 20065.
25. Михайлов С.В., Рудеева Л.М. Основы дизайна. Казань. “Новое знание”, 1999.
26. Меркушев И.М. Технология деревообработки. Москва. 2004.
27. Мусатов А.А. Архитектурв античной Греции и античного Рима. Москва, “Архитектура – С”, 2008.
28. Пайл Джон. История дизайна интерьеров. Москва. 2005.
29. Планировка и оформление. Гардины, шторы, жалюзи. (Справочное издание). М.: “Ниола 21-й век”, 2007.
30. Планировка и оформление. Стили интерьера. От классики до авангарда. (Справочное издание). М.: “Ниола 21-й век”, 2005.
31. Радчук Л.И. Основы конструирования изделий из древесины. Москва. 2006.
32. Раннев В.Р. Интерьер. Москва. 1987.
33. Рэндалл Ч.Т. Оконные занавеси. Иллюстрированная энциклопедия./Пер. с англ.- 2-е изд., М.: “Ниола-Пресс”, 2007.
34. Соболев Н.Н. Стили мебели. М.; Издательство – В.Щевчук, 2008.- 351 с.

35. Соловьев Н.К. История современного интерьера. Москва. 2004.
36. Спэрс Джуди. Уютный дом. /Пер. с англ. Франция. ЗАО, Издательский Дом. Ридерз Дайджест. 2003.
37. Торопова Л., Марина З. Интерьер и дизайн современный квартиры. М.: Эксмо, 2008.
38. Урицкая М.А., Исаев И.А., Яковлева С.А. Восточный дневник дизайнера. М.: Издательство "Ниола 21-й век", 2006.
39. Френч Хилари. История архитектуры. М.: Астрель АСТ. 2003.
40. Чудеса света (Путеводитель)TASCHEM. М.: Астрель АСТ. 2007.

AĞAYEVA NƏRGİZ

Memar

e-mail: nargiz.agayeva@hotmail.com

1986-cı ildə AzİMİ-nin “memarlıq” fakültəsinə qəbul olmuş və 1991-ci ildə “fərqlənmə” diplomu ilə bitirmişdir.

1991-ci ildə “Bakı şəhərində zoopark layihəsi” adlı diplom işi Səmərqənd şəh. (Özbəkistan) keçirilən “Buraxılış işlərinin beynəlxalq baxış-müsabiqəsi”ndə SSRİ Memarlar İttifaqının I dərəcəli diplomuna layiq görülmüşdür.

1992-ci ildən AzMİU-da çalışır, hal-hazırda “Mühit dizaynı” kafedrasının dosentidir (2016).

2001-ci ildən Azərbaycan Memarlar İttifaqının üzvüdür.

58 elmi məqalənin, “Şəhərin yaşıllaşdırılması və abadlaşdırılması” (1994), “İnteryerin dizayn tərtibatı və avadanlığın təşkili” (2007) adlı metodik vəsaitlərin, “İnteryer mühitinin dizaynı” (az. və rus dil.) (2013) dərs vəsaitinin (dərs vəsaiti; 2014-cü ildə Bakı şəh. keçirilən “XXIII Beynəlxalq Memarlıq və Dizayn üzrə buraxılış işlərinə baxış-müsabiqə”də “Tədris ədəbiyyatı” nominasiyası üzrə müsabiqənin I dərəcəli diplomuna layiq görülmüşdür), “İnteryer qrafikası” (az. və rus dil.) (2014) illüstrasiyalı albom-metodik vəsaitin (vəsait 2016-cı ildə Rusiyanın Novosibirsk şəh. keçirilən “XXV Beynəlxalq Memarlıq və Dizayn üzrə buraxılış işlərinə baxış-müsabiqə”də “Tədris ədəbiyyatı” nominasiyası üzrə müsabiqənin I dərəcəli diplomuna layiq görülmüşdür) müəllifidir.

Müxtəlif təyinatlı tikililərin, bağ və parkların landşaft həllərinin, “VIP” yaşayış və ictimai xarakterli interyer məkanlarının tərtibatının müəllifidir.

Rəhbərliyi altında yerinə yetirilmiş diplom işləri (19 dəfə) Beynəlxalq müsabiqələrin mükafatçısı olmuşdur.

2014-cü ildə İtaliyanın “LEARDINI 1964” kompaniyasının təşkil etdiyi “LA BELLA CUCINA” interyer dizaynı üzrə müsabiqənin mükafatçılarından olmuşdur (Verona şəh.).

2017-ci ildə Azərbaycanın Qəbələ r-də keçirilən III Bakı Beynəlxalq Memarlıq Müsabiqəsində “Həyata keçirilmiş ən yaxşı interyer” nominasiyası üzrə “Hüquq ədəbiyyatı mağazası” adlı interyer-dizayn həllinə görə – I dərəcəli diploma layiq görülmüşdür.

2018-ci ildə AMİ-nin növbəti plenumunda Azərbaycan Memarlar İttifaqının katibliyi tərəfindən “Ustad memar” peşəkar rütbəsinə layiq görülmüşdür.

2018-ci ildə – çoxillik yaradıcılıq fəaliyyəti, AMİ-nin işində aktiv iştiraka və 50 illik yubileyə görə – AMİ-nin Fəxri Fərmanı ilə təltif olunmuşdur.

2019-cü il, AzMİU Attestasiya Komitəsinin keçirdiyi sorğu nəticələrinə görə – C kateqoriyasına uyğun olaraq “Fəal iştirakçı müəllim” nominasiyasında uğur qazanmışdır.

2019-cü ildə (12–15 mart) Rusiyanın Moskva səh. keçirilən “BATİMAT İNSİDE – 2019” baxış-müsabiqədə “Kommersiya məkanı” nominasiyası üzrə iştirakçı Diplomu ilə təltif olunmuşdur.

2019-cü ildə “Mebel və onun interyerdə optimal təşkilat prinsipləri” adlı dərs vəsaiti nəşr olunmuşdur.

2019-cu ildə (16 iyun) Rusiyanın Moskva şəh. "ARCHITIME.RU" saytının keçirdiyi "Əhvalın konstrukturu" adlı baxış – müsabiqədə "məhrəmlik" (умиротворение) nominasiyası üzrə iştirakçı Diplomu ilə təltif olunmuşdur.

"Mebel və onun interyerdə optimal təşkilat prinsipləri" adlı dərs vəsaiti (azərb. dilində) Rusiyanın Niyniy Novqorod şəh. keçirilən "XXVIII Beynəlxalq Memarlıq və Dizayn üzrə buraxılış işlərinə baxış-müsabiqə"də "Tədris ədəbiyyatı" nominasiyası üzrə müsabiqənin I dərəcəli diplomuna layiq görülmüşdür (7–13 oktyabr, 2019).

2020-ci ildə bakalavr pilləsi üçün "Modelləşdirmə" adlı metodik vəsait (həmmüəllif: Şərifova A.K.) nəşr olunmuşdur.

2020-ci il, AzMİU Attestasiya Komitəsinin keçirdiyi sorğu nəticələrinə görə – B kateqoriyasına uyğun olaraq "Fəal iştirakçı müəllim" nominasiyasında uğur qazanmışdır.

"Modelləşdirmə" adlı metodik vəsaiti (azərb. dilində) (həmmüəllif: m.f.d. Şərifova A.K.) Rusiyanın Tambov şəh. keçirilən "XXX Beynəlxalq Memarlıq və Dizayn üzrə buraxılış işlərinə baxış-müsabiqə"də "Tədris ədəbiyyatı" nominasiyası üzrə müsabiqənin III dərəcəli diplomuna layiq görülmüşdür (18–25 sentyabr) (2021).

2021-ci ildə (28–30 sentyabr) keçirilən V Bakı Beynəlxalq Memarlıq Müsabiqəsində "Memarlıq sahəsində ən yaxşı nəşr" nominasiyası (G – kateqoriyası) üzrə "Mebel və onun interyerdə optimal təşkilat prinsipləri" adlı dərs vəsaiti (azərb. dilində) – I dərəcəli diploma layiq görülmüşdür.

2022-ci ildə BMA-nın Moskva şəhər bölməsinin professor üzvü seçilib.

Hazırda, interyerin dizayn tərtibatının nəzəri və təcrübi tədrisi ilə məşğuldur.

9 78 9952 37 716 3